

П Л А Н

МЕСЕЧНО ОПИСАНИЕ ЗА ОБЩЕСТВЕНИ ВЪПРОСИ
Редактира комитет

ИНСТИТУТ ЗА
ПЛАНОВО СТОПАНСТВО

Главен редактор: Проф. д-р Д. Тошев

ГОДИНА IV

1948

КНИГА 1-2

СЪДЪРЖАНИЕ

Д-р Б. Пажище	— Проблеми на плановото стопанство	1
А. Леонтьев	— Към въпроса за политическата икономия на социализма	25
Ганчо Радев	— Унификация и рационализация на счетоводството у нас	45
Инж. Г. Дренски	— Енергийните ресурси и електрификацията на България	55
Н. Димич	— Империалистически брътвежи или реална империалистическа опасност	75

ПРЕГЛЕДИ

* * *	— Преглед на стопанското законодателство	86
* * *	— Хроника за стопанския, политически и културен живот на Н. Р. България през януари и февруари 1948 г.	90

КНИГОПИС	96
----------	----

СОДЕРЖАНИЕ

Д-р Б. Пажище	— Проблемы планового хозяйства	1
А. Леонтьев	— К вопросу о политической экономии социализма	25
Ганчо Радев	— Унификация и рационализация бухгалтерии у нас	45
Инж. Г. Дренский	— Запасы энергии и электрификация Болгарии	55
Н. Димич	— Империалистическая болтовня или реальная империалистическая опасность?	75

ОБЗОР

* * *	— Обзор экономического законодательства	86
* * *	— Хроника экономической, политической и культурной жизни Н. Р. Болгарии в январе и феврале 1948 г.	90

БИБЛИОГРАФИЯ	96
--------------	----

CONTENTS

Dr. B. Pajiste	— Problems of the Planned Economy	1
A. Leontieff	— On the Question of the Political Economy of Socialism	25
G. Radeff	— Unification and Rationalisation of the Book-keeping by us	45
Eng. G. Drensky	— Energy Ressources and Electrification of Bulgaria	55
N. Dimich	— Imperialistic Babbles or real Imperialistic Danger?	75

REVIEWS

* * *	— Review of the Economic Legislation	86
* * *	— Chronicle of the Economic, Political and Cultural Life of the N. R. Bulgaria during January and February 1948	90

BIBLIOGRAPHY	96
--------------	----

месечно списание за обществени въпроси

Редактор: Проф. д-р Д. Тошев.¹⁾

Год. IV

Варна, 29 февруари 1948 г.

Кн. 1-2

Проблеми на плановото стопанство)

от

Д-р Б. Панище,

професор по обществени финанси в Букурещкия университет

I — Определение.

Планирането е едно обществено и съзнателно усилие, с което човешката енергия е насочена, върху базата на една предварителна представа, към реализация на известен стопански напредък от общ характер.

Според това схващане, планирането представлява не само едно поведение в живота, но то съдържа също един метод на обществена дейност, който е една реакция срещу индивидуализма в стопанския живот, не смогнал да създаде синтезата, от която се нуждае общественият живот; от това следва, че планирането е една антитеза на либералната школа и най-пълен израз на ръководеното стопанство.

II — Форми на планирането.

а) Индивидуално планиране.

Формите на планирането могат да се разглеждат от различни страни. Според субекта се различава индивидуално планиране, което е най-рудиментарната и най-старата от този вид стопански дейности. При това планиране, обаче, ние не прекращаваме прага на либералното стопанство. В книгата си „Часът на плана“, американският економист Луис Лоруин — привърженик на една неолиберална доктрина, който се виж-

¹⁾ Бел. Редакцията. Настоящата статия е написана специално за сп. „План“. Ние изказваме нашата благодарност на г. проф. Панище за любезността му да изложи своите схващания по въпроса за проблемите на плановото стопанство, пред нашите абонати. Надяваме се също, че сътрудничеството между ромънските и български икономисти ще бъде в най-скоро време разширено и задълбочено в рамките на сключената в последно време културна спогодба между двете страни.

да принуден да признае недостатъците на капитализма, без да има все пак куража да приеме едно ръководено стопанство, заедно с налаганите от него последствия — разглежда по един погрешен начин съществуването на една форма на индивидуалното планиране. Не може да става въпрос за планиране там, където не съществува едно обществено усилие, извършвано от всички и основаващо се върху едно предварително съглашение. Американският економист смесва стопанската дейност, която е една първична такава, с понятието за планирането, което представлява една по-висша фаза на стопанската дейност.

б) Групово планиране.

Също така от гледна точка на субекта различават групово и национално планиране, според това, дали се отнася за дейността на една ограничена група хора, които живеят върху една ограничена територия или са съединени от общи схващания, или пък за усилията на един народ, решен да реализира една стопанска програма, точно установена въз основа на един предварително определен метод.

Груповото, и в още по-голяма степен националното планиране, е различно от стопанската дейност на индивида, който може да действа въз основа на обичаи, вследствие на намесата на едно трето лице, което се разпорежда по някакъв начин, дори против желанието на изпълнителите на неговите разпоредби, докато при груповото планиране се касае винаги за една съгласувана дейност. Освен това, в случая на едно групово планиране, което се приближава до националното, се намесва още един допълнителен елемент — общият интерес, който една подобна дейност се стреми да задоволи, докато индивидуалната стопанска дейност винаги се диктува от егоистичния личен интерес.

Понятието планиране представлява, следователно, една по-висша фаза по отношение на стопанската дейност, реализирана в едно капиталистическо общество, като се вземе предвид, че то съдържа също и един елемент на общото добруване, което дава разновидност на ръководеното стопанство търси да осъществи.

Ако приемем, че собственикът на едно индустриално предприятие, например, би начертал един план за дейността и преуспяването на предприятието си, това не може да се разглежда като планиране, понеже това, което това лице би осъществило, колкото и успешно да е то, е само един индивидуален резултат, без никаква връзка с общия стопански живот и с колективното добруване.

Планирането е, следователно, също така една регулативна и съгласуваща система на стопанския живот; това е един помощен елемент, който може да създаде стопанската хар-

мония, докато в капиталистическото общество съгласуването е функция на закона за търсенето и предлагането, който е доказал своята неспособност да създаде благата, необходими за консумацията на цялото общество при обективни условия.

в) Национално планиране.

В случая на националното планиране, последното преследва още по-възвишени цели, отколкото груповото, предвид на това, че се пренебрегват частните или на различни ограничени групи интереси, които биха могли да се появят в рамките на един народ, като в действителност единичната цел на системата е постоянният или временен интерес на целия народ.

Все пак, тук трябва да се направи едно разграничение: националното планиране не е идентично с идеята за администрацията или държавното управление. Държавната дейност има предвид постоянните стремежи на народите и, следователно, тя има един предимно политически характер, докато планирането действа направо в областта на стопанството. Политическият елемент остава в тясна връзка със стопанския и дори е възможно, щото в допирните им точки влиянието да е взаимно; това не означава обаче, че държавното управление и планирането са идентични. Държавата може да се намеси за да видоизмени стопанския облик на един народ; тя може да поправи известни страни на народостопанския живот по един постоянен или временен начин; но в случая на една ненамеса, както в страните с либерална стопанска система, въпреки, че наличието на едно държавно управление не може да бъде оспорвано, планирането не може да се осъществи. Националното планиране предполага едно държавно управление, което да се намесва в стопанския живот, но държавно управление не означава, че там трябва да съществува планиране.

III. Разновидности.

а) Краткосрочно планиране.

Планирането може да се разглежда и от друга страна, т. е. по отношение на една краткосрочна стопанска дейност, като например планирането в Полша, Чехославия, Унгария, Югославия, България и Ромъния, в контраст с онова планиране, което се стреми да промени общата структура на едно стопанство.

б) Общо или обществено планиране.

Краткосрочното планиране се състои от една дейност с еволюционен характер, докато общото или обществено планиране има една революционна черта. В рамките на общото планиране целите на плана са основни; те могат да засягат

формата на собствеността, обществената класова система или други съществени проблеми на стопанския и социален живот, които могат да приемат един съвсем различен вид от оня, който те са имали в миналото.

В брѝ 23—24 (декември 1944 г.) на списанието „*Болшевик*“ бе публикувана една статия на съветския економист *К. Островитянов*, озаглавена „Върху основните закони на социалистическото стопанско развитие“, от където ние цитираме следните разсъждения относно схващанията на Маркс, Ленин и Сталин за плановото стопанство:

„Самият Маркс е посочвал плановото разпределение на работата като един от различните клонове на народното стопанство, като първия стопански закон на социализма“.

„Ленин, който винаги е подчертавал грамадното значение на планирането на народното стопанство, беше инициатор и вдъхновител на първия перспективен план за развитието на нашето народно стопанство—планът ГОЕЛРО. Една нова глава започна в историята на човечеството. За пръв път в историята, Съветската държава взе в своите ръце лоста на стопанското развитие и, под ръководството на партията на Ленин и Сталин, доказва своята способност да развие производствените сили и отношения въз основа на един предварително установен план“.

„Едно задълбочаване на възможността и необходимостта от планиране на народното стопанство в социалистическото общество и един анализ на ролята на плана в изграждането на социализма се намират в трудовете на др. Сталин. Той вдъхнови и ръководи три петгодишни плана, които радикално са променили вида на нашата страна и са я превърнали от една изостанала в техническо и стопанско отношение страна в една голяма индустриална и колхозна сила“.

IV — Системи на планирането.

а) Договорни системи.

От трета страна, планирането може да се схваща като една договорна система, като една социално-прогресивна дейност и, накрая, като една специфична форма, кристализирала се в социалистическото стопанство.

Договорното планиране е това, което се постига в рамките на кооперацията. Един пример на подобно планиране е това, което съществува в колхозите.

В речта си „За работата в селата“, Сталин определя основния принцип на формата на договорното планиране, което съществува в тези единици, по следния начин:

„Колхозът е една голяма администрация и, като такава, не може да се ръководи без план. Голямата земеделска администрация, която обхваща стотици и понякога дори хиляди

единици, може да се ръководи само по линията на планово управление. Без това тя е осъдена на загиване и разрушение. (Вопросы ленинизма, стр. 103, II изд.).

б) Социално-прогресивни системи.

Към тази категория принадлежи планирането, което се среща днес в Полша, Чехославия, Унгария, България и Ромъния.

Тук се касае за едно преходно положение между договорното, или по точно казано кооперативно планиране, и социалистическо планиране, както то съществува в СССР.

Ние можем тук да споменем също така и програмата на английската лейбъристска партия, която се стреми да се приближи до социално-прогресивното планиране, без да можем да посочим обаче, че резултатите отговарят на стремежите; почти пълни данни в това отношение са представени в книгата на Михаел Юнг „Labour's Plan for Plenty“, появила се през 1947 год. в Лондон.

Социално-прогресивното планиране има за изходна точка стопанското положение, съществуващо в даден момент в една страна, на която се дава необходимият импулс за да тръгне към един стопански напредък, който има тенденцията да осъществи по еволюционен път най-добрите възможни резултати.

В тази форма на планирането може да се включи дейността за стопанското възстановяване, което е на път да се осъществи в Ромъния. За да се започне дейността по планирането, беше необходимо да се оточни положението и да се подготви планирането с редица мерки, от които една част са още в процеса на изработване. В труда на министъра г. Георгиу—Деш, озаглавен „Паричната реформа през 1947 год.“, издаден от Ромънската комунистическа партия, е посочено, че за успешното прилагане на паричната реформа, която е една от най-важните мерки за стопанското възстановяване, е станало нужна да бъдат създадени цяла серия благоприятни условия.

На първо време е било необходимо да се засили производството, като през юли 1947 год. индустриалното производство, общо взето, се е увеличило от 58, 5% на 60,8% и производителността на труда от 45% на 50%, в сравнение с 1938 год.

В посочения труд са изброени също така и подготвителните мерки за създаване благоприятни условия, с цел да се осъществят реформите и социално-прогресивното планиране в нашата страна, както следва:

„Въвеждането на натурален данък за зърнените храни, както и една по-справедлива организация на събирането им, създадоха една наличност от зърнени храни, която осигурява изхранването на населението, на първо място на трудящите се“.

„Увеличаването на индустриалното производство и на транспорта, както и една добра реколта, ще имат за резултат, щото към края на 1947 год. националният доход да представлява 65% в сравнение с 1938 год., докато през 1946 год. той беше достигнал едва 50%“.

„За едно по-рационално разпределение на индустриалните и земеделски блага за масова употреба бяха установени законни предели на продоволствието и ние сме на път да вземем необходимите организационни мерки, щото всяка категория да получи възможност да се снабдява с хранителни и индустриални продукти в рамките на установените норми“.

„В областта на държавните финанси бяха постигнати значителни успехи. Политиката на бюджетните икономии, започната в началото на текущата бюджетна година, съгласувана със засилването на предварителните постъпления, е позволила да се създадат предпоставки за един уравновесен бюджет, който е едно съществено условие за стабилизацията“.

„Беше турен край на анархията, която царуваше в областта на кредитите“.

„Вследствие на национализацията на Рومънската народна банка, беше възможно да се осъществи една съгласувана с общите интереси кредитна политика. Кредитът беше насочен към производителния сектор, като се препречваше пътя към спекулативния сектор“.

„Тази политика можа да бъде приложена благодарение на регламентирането и организиране на контрол върху използването на кредитите“.

„Колкото се отнася до външната търговия и чуждестранните плащания, елементите на планиране и регламентация от страна на държавата се въвеждат в една все по-голяма степен“.

„За пръв път можа да бъде установен един предварителен приходо-разходен баланс за външните платежни средства“.

„Фактът, че през подготовителния период за стабилизация държавата създаде значителни запаси от суровини, се оказа един решителен фактор за успеха на операцията по паричната реформа“.

Всрещ мерките, които са създали предварителните очертания за обществено-прогресивното планиране в нашата страна, ние трябва, следователно, да споменем национализацията на Румънската народна банка, осъществена през декември 1946 год.; създаването на Индустриалните бюра, чиято длъжност е да увеличават и контролират националното производство; въвеждането на стопански контрол; заздравяването и преоценка на имуществата на индустриалните заведения, вследствие на закона № 303; паричната реформа от 15 август 1947 год., която е упражнила едно силно влияние против инфлацията; едно ново съгласуване между цените и заплатите и, накрая, бюджетната реформа и основните фискал-

ни закони, предназначени да осъществят най-важния принцип който трябва да бъде в основата на едни здрави обществени финанси, т. е. бюджетното равновесие.

в) Социалистически системи.

Формата на социалистическото планиране представлява кулминационната точка на това научно схващане и на стопанското му осъществяване.

В една сказка, държана в Будапеша през октомври 1945 год. на тема „Последиците от войната за капиталистическото стопанство“, економистът Евгени Варга, член на Академията на науките в СССР, след като сравнява ефекта на войната върху стопанствата на западните страни, по отношение на социалистическото стопанство, прави следните заключения:

„Това отличие на обществения строеж, както и плановото стопанство, което може да се осъществи само при един подобен строеж, прави свърхпроизводството невъзможно в СССР. Това означава, че, за разлика от Америка и Англия, СССР осигурява на страните, които ще имат тесни стопански връзки с нея, и особено, разбира се, на съседните с нея страни, един свободен от кризите пазар. От тук произтича едно любопитно положение: социалистическата държава, Съветският Съюз, ще има едно стабилизационно въздействие върху стопанството на съседните страни, чиято стопанска система е основана върху частното стопанство, докато Америка, основаваща се върху своите вътрешни закони, ще премине през една криза поради свърхпроизводство и ще разори стопанството на останалите капиталистически страни“.

V. — Методи.

а) На съгласуването.

Принципът на планирането налага също един проблем за метода. Основната идея на планирането е тази за целите на стопанството, която се стреми да осъществи най-голямото обективно възможно добруване.

От гледна точка на методите, които ще се използват, могат да се различат методи на съгласуването и институционални такива.

1. Корективни методи.

Методите на съгласуването могат да се стремят да коригират някои вредни деформации на капиталистическото стопанство, където частният интерес може да действа без никакъв контрол, дори ако той разполага със средствата за съществуване на една маса граждани. Такива действия, кои-

то се извършват по един посреднически начин, нямат органичен характер и, следователно, не могат да се разглеждат като установяващи една система. Това са, общо взето, спорадични законодателни мерки и имат съмнителна ефикасност.

2. Методи на периодична намеса.

Периодичната намеса, която действа през правилни интервали, може също да се разглежда като един корективен метод. Корективният метод се отличава от този на периодичната намеса с факта, че първият се намесва от време на време, нерегулярно и само когато тежкото положение на някой сектор задължава тези, които ръководят народното стопанство, да подхванат едно по-правилно въздействие, предназначено да изкара съответното стопанство от безизходното положение, което иначе би било разрешено с насилствени мерки.

Корективният метод, който представлява едно нерешително действие на планирането, е бил използван главно в страните с капиталистическа структура при тяхната еволюция наляво.

Периодичната намеса е по-висша фаза от корективния метод предвид на това, че елементът на периодичността ѝ придава характера на една система.

3. Методи на реконструкция.

Всред методите на планирането винаги трябва да се посочва реконструкцията. За разлика от двата първи метода, т. е. в разрез с действията за корекция или за периодична намеса, реконструкцията осъществява нещо повече: тя не се задоволява с пасивно състояние, но това е един специално активен метод, който действа не само върху резултатите, но отива направо при причините.

Наистина, корекцията и периодичната намеса са различаващи на една намеса, повече или по-малко подчертана, в рамките на едно съществуващо стопанство, което се движи според своите собствени закони. В границите на метода за съгласуване чрез реконструкция има все пак един стремеж да се трансформира самата структура на стопанството, към което се прилага системата на планирането.

Комплексът на законите и мерките, които предшестваха реформата от 15 август 1947 год. в Ромъния, представлява също така мерки на съгласуване чрез метода на реконструкцията; в по-горе посоченото е подчертана характеристиката на ония действия, които са в разрез с пасивната тенденция в общия ход на ромънското стопанство преди 1946 год. и които са основата на една нова стопанска структура, която е на път да се осъществи.

б) Институционални методи.

Методът на институционалното планиране представлява самата същност на тази стопанска система, която се стреми да осъществи планирането в истинската смисъл на тази дума, с цел да ръководи стопанския живот по възможно най-пълнен начин не само чрез ограничаване на видимите недостатъци, които са само едни прости следствия, но чрез въздействие върху самите причини.

Институционалният метод представлява, следователно, една пълна система, понеже той третира всички проблеми, които може да представи стопанският живот.

Най-точното обяснение на този метод е било дадено от Сталин в неговата реч от 4 февруари 1921 год., на първата конференция в СССР на ръководния персонал на социалистическата промишленост, на тема „За длъжностите на ръководния персонал в стопанството“. (Виж „Проблеми Ленинизма“):

„Трябва ни още съществуването на една подобна организация, освободена от неизлечимите болести на капитализма и имаща сериозни предимства по отношение на капитализма. Кризи, безработица, разхищаване, мизерия на масите — ето кои са неизцериимите болести на капитализма. Нашата организация не е засегната от тези болести, понеже властта е в ръцете на трудещата се класа, понеже ние ръководим народното стопанство по един план, понеже ние систематично събираме средства и ги разпределяме по равно между различните клонове на народното стопанство. Ние сме свободни от неизцериимите болести на капитализма. С това ние се отличаваме от капиталистите; там се намира нашето решително предимство по отношение на капитализма. Вижте начина, по който капиталистите искат да излязат от кризата. Те намаляват до последна степен надниците на работниците. Те понижават до най-крайна степен цените на суровините и хранителните продукти. Но те не искат поне малко чувствително да намалят цените на промишлените произведения. Това означава, че те биха желали да излязат от кризата за сметка на главните консуматори на стоките, за сметка на работниците, на селяните, на работните маси в страните производителки на суровините и на хранителните продукти“.

VI. Елементи.

Понятието на планирането предполага познаването на цяла серия елементи: преследваната цел, елемента време, приложението метод, сектора, където планирането се практикува, неговото осъществяване по места и контрол.

а) Цели.

Колкото се касае до целта, тя може да бъде близка или по-далечна. Близките цели имат един подлежащ и ограничен характер и не дават никакво разрешение на проблемата в нейната цялост, като се има предвид, че в един ограничен срок могат да бъдат постигнати само незначителни резултати.

Когато тази цел е по-отдалечена, възможен е стремежът към осъществяване на етични и философски разрешения, които биха се изразили в стопанския живот в едно общо добруване на една възможно по-голяма маса.

Планирането може да има една по-ограничена цел и за един по-кратък срок, когато авторите на плана си дават сметка, че техните действия могат да породят една по-дълбока психологична реакция.

Планирането засяга всички обществени институти, тъй като то се стреми да създаде единство в еволюцията към едно подобрене, и следователно, то би могло да засегне със своето прилагане обичаите, семейството и пр., така че то трябва да бъде в пряк контакт с проблемата за тактиката. Все пак, ние не бива да бъдем въвлечени в грешката да разглеждаме като реализуеми по пътя на планирането общите цели и стремежи на човешката цивилизация, които не биха могли да намерят своето разрешение направо посредством едно планиране, което влияе върху стопанския живот. Въпреки това, не е по-малко вярно, че материалните резултати, придобити посредством плана, ще определят видимите последиствия, колкото се касае до морала или философията; но тези резултати ще бъдат постигнати само като следствие и за да стигнем до там, има още много други възможности, които остават на разположението на държавата.

Целта на планирането в договорната му форма е подобрене на материалното положение на известен брой лица, които образуват, например, една кооперация. Гредметът на планирането в случай на едно социално-прогресивно такова е по-обширен, понеже тук имаме стремеж да се разпределят резултатите от планирането всред цял един народ. За социалистическото планиране, практикувано в СССР, може да се каже, че то представлява един начин да се промени дори начинът за живот на гражданите, като планирането стои в една тясна зависимост от общественния идеал.

За да посочим примери за целите на едно стопанско планиране, ние можем да разгледаме следните:

1. Увеличение производството до максимум, като се използват всичките физически и човешки възможности на дадената страна;
2. Равенство, колкото се касае до разпределение на националния доход;

3. Повдигане нивото на живота на цялото население;
4. Премахване или намаляване до минимум на стопанските кризи;
5. Осигуряване на работа за всички граждани;
6. Осигуряване един минимум на доход за всички граждани, без да се гледат обстоятелствата;
7. Осигуряване на най-пълното задоволяване на работещите през време на работните часове, както и през време на почивката.

От всички проблеми, свързани с теорията на планирането, тази за целите на планирането е възбудила най-ожесточените спорове. Обяснението на това се дава от анализа на възраженията, които бяха издигнати срещу различни форми на планирането. Тези възражения могат да се разделят на няколко групи, а именно:

1. Стопанските интереси на отделните личности много често са в противоречие с общия интерес, който съставлява цел за плана; предвид на това, че индивидуалният интерес играе само една второстепенна роля и трябва почти винаги да отстъпва, планирането трябвало да държи сметка за начина, по който засегнатите лица реагират, което предопределяло една известна техника в реализирането на плана.

2. Планирането, приложено на практика, е показало, че някои народи нямат при всички обстоятелства достатъчни статистически данни за едно свършено реално изграждане на плана. В много случаи се среща едно непълно познаване на тези данни, или пък едни и същи факти са били разбирани по различни начини. От тази гледна точка е необходимо, щото статистическата система, която е в основата на плана, да бъде колкото е възможно по-точна и единна, като се има предвид, че само при това условие могат да се постигнат значителни резултати.

3. Има една традиция на обичаи и поведение в обществения живот, които имат дълбоки корени и които, щом са засегнати от планирането, могат да бъдат повлияни в посока на една промяна само по еволюционен начин; други форми на планирането могат да постигнат своите цели само след един много дълъг срок, който стига до едно или дори няколко поколения.

б) Време.

Вторият елемент, който ние посочихме като съставен на системата на планирането, е понятието за време. По този белег ние отделихме краткосрочното планиране от общото или социално, което е едно структурно такова. Проблемата се свежда към въпроса за тактиката. Има планове за една, две, три, четири или пет години, и добре се разбира, че планирането може да се простира, от гледна точка на

времето, върху още по-голям брой години. Елементът „време“ е една функция на елемента „цел“. Необходимото време за осъществяването на един план зависи, следователно, от целта, която той си поставя, и която може да бъде по-приближена или по-далечна, по-ограничена или по-пълна.

Елементът „време“ представлява само едно от измеренията на плана; това не значи обаче, че в един къс период от време не е възможно да се установи едно планиране, което да има едно дълбоко действие.

Частно, в Съединените Щати, по случай установяването на програмата на „New Deal“, бяха установени кратковременни цели, чието осъществяване беше опитано от ограничени програми, които „Мозъчният тръст“ периодично подлагаше на одобрение от покойния президент Рузвелт. Под неговото влияние бяха съставени многобройни комисии, които се стремяха да осъществят преминаването на почти пълния индивидуализъм, който до сега още характеризира американското стопанство, в едно ръководено стопанство, макар и само в някои отрасли, които се разглеждаха като такива от жизнено значение.

Естествено, елементът „време“ е също в зависимост от обективните нужди, предявявани от един известен сектор, който се намира в зачатъчно състояние и към който планирането се прилага, за да добие едно по-голямо производство или за да го издигне до максималния му капацитет.

в) Методи.

Третият елемент на планирането е методът. В това отношение планирането не може да се ограничи само в едно действие за съгласуване, в което ние различаваме възможността за една корекция на стопанския живот, на една периодична намеса, или на една реконструкция. Самата същност на планирането в пълния смисъл на тази дума е институционалният метод, т. е. този, който се стреми да промени структурата на цялото народно стопанство на една страна, за да стигне до общи и обективни резултати за всички граждани.

Един метод на корекция или на периодична намеса е винаги ограничен от гледна точка на неговите резултати, понеже тези две действия са свързани с едно пасивно отношение към общото течение на стопанството, докато планирането предполага задължително една дейност.

Проблемът за метода е, обаче, един въпрос от голяма важност, предвид на това, че в много случаи, след като се постигне съгласие относно целите на планирането, могат да се породят различия по повод на най-подходящия за прилагане метод. В момента, когато планът влиза в действие, вниманието на публиката — която не винаги е достатъчно осветле-

на — се насочва именно върху метода по-скоро, отколкото върху целта.

Разглеждайки от научна гледна точка методите, прилагани при различните системи на планирането, могат да се различат следните видове:

1. Метод на пряко влияние.

На първо място е методът на пряко въздействие върху стопанството под формата на легални задължителни актове, установявани от държавата, например закони или административни постановления, издавани от законодателната или от изпълнителната власт на държавата. В числото на тези преки въздействия на законите, ние трябва да споменем национализацията, която се извърши специално в областта на тежката и средна индустрия, в областта на банките и пр.

В това отношение, въздействието беше силно по отношение на постигнатите резултати както в дълбочина, така и в териториално пространство, понеже дори национализацията на Английската банка, която без съмнение е била най-мощната крепост, каквато частното стопанство някога е притежавало, трябва да се разглежда като резултат на един метод на планиране, макар и от един съвсем нерешителен характер.

Следователно, прякото влияние чрез закони може да се стреми към национализацията, и тогава приложеният метод упражнява своята функция до дълбочините на стопанската система, на която той налага структурната реформа. Този метод може да действа също под една по подчертана форма, когато, без да действа върху структурните промени на стопанството, неговото прилагане налага една нарастваща намеса на държавата в стопанския живот и когато той действа на етапи, по еволюционен начин.

В границите на този метод може да се включи образуването на смесени предприятия, където частният капитал е насочван към стопански действия, продиктувани от държавата посредством закони. Последната може също, чрез управление от страна на представители на министерствата, да налага на тези предприятия директиви, изработени в съгласие с общите принципи на планирането.

2. Организационна концентрация.

В последните си забележки ние засегнахме областта на действие на друг един метод, който може да се приложи от системата на планирането, именно методът на организационна концентрация.

Капиталистичната и индивидуалистична системи приемат една независима и несъгласувана стопанска дейност, която ръководеното стопанство търси да премахне, като установява

едно единство в стопански жив.т. Въпреки, че от теоретична гледна точка национализацията не бива да се прилага в подготвителния период за планирането, ръководеното стопанство налага едно подготвяне на почвата, което се осъществява от организационната концентрация на различните стопански сектори. От тук са произлезли различните служби, които организират разните клонове на промишлеността и изобщо на производството. Върху същия принцип на организационната концентрация са основани действията по регламентирането на труда. Планирането става възможно само след като този етап е изминат по такъв начин, щото влиянието на плана да може да се упражни върху точно определени елементи и той да заеме командните места, които да му позволят да ръководи стопанството.

Също така към числото на методите на организационна концентрация може да се отнесе действието, което съвсем не е ново в областта на стопанската политика — на участие на държавата в тежката индустрия, в транспорта, в банките и пр., където тя става акционер или посредством закупуване акции, или чрез установяване на една фискална система, по силата на която в ръцете ѝ минават предприятия, не издържали тежестта на облагането. Тази последна разнovidност представлява една стара форма на държавното стопанство, когато приходите на държавата произхождаха главно от експлоатацията на нейните имоти. Разликата е там, че преди тези приходи принадлежаха на главата на правителството, докато днес, при едно ръководено стопанство, тези приходи облагодетелствуват целия народ.

3. Регламентиране на цените.

Един друг метод за подготвяне на почвата, върху която ще трябва да се приложи планирането, е регламентиране на цените. Това също е един второстепен метод в границите на планирането. Той се прилага дори в ония страни, където ръководеното стопанство се намира само в зачатъчно състояние.

Съветският економист Островитянов в статията си, публикувана в брой 6 от 1946 год. на сп. „Плановое хозяйство“ и озглавено „По въпроса за стоката в съветското стопанство“, прави следните забележки:

„Една от формите на проявата на противоречие между потребителната стойност и стойността според термините на съветската економика е различието, което често се забелязва на практика, между изпълнението на финансов и производствен план на едно предприятие. Понякога ръководителите на предприятието предпочитат да произвеждат един артикул по-изгоден от финансова гледна точка, който донася голяма печалба, без същевременно да изпълнят плана по отношение на предвидения асортимент; или пък планът се изпълнява

според показателите на качеството и асортимента, но не според печалбата от производството“.

„XVIII-та конференция на Партията е подчертала необходимостта от едно цялостно изпълнение на плана, не само спрямо количествените, но също и качествените и асортиментни показатели, като се зачитат установените норми и определената от плана печалба“.

„В своя доклад за петгодишния план за възстановяване и развитие на народното стопанство в СССР, Н. В. Вознесенски характеризира систематичното намаляване на производствените разноски като един закон за развитието на социалистическото стопанство. Намаляването на разноските за производството на благата е в основата на политиката на съветската държава за намаляване на цените, една политика, която допринася за укрепване на паричното обръщение, за увеличаване на реалните заплати, за разширение на пазаря, доколкото се отнася за промишлеността и земеделието, и за увеличение на социалистическото капиталовложение. В новия петгодишен план е планирана общата сума на спестяванията в резултат от намаляването на производствените разноски през периода 1946—1950 год. в промишлеността, транспорта, държавните машинно-тракторни станции и совхозите“.

Регламентирането на цените, като планировачен метод, се прилага много грижливо при социалистическата система, тъй като от ценовата политика произлизат главните съществени последици от стопанска и социална гледна точка. Тази политика посочва централното положение на консумативния сектор в политическата икономия, който беше слабо анализиран от економистите на класическата школа, чието внимание беше съсредоточено върху производството и разпределението. Начинът на проявлението на плановото стопанство ни довежда до заключението, че консумативният елемент, който е четвъртият последен елемент на класическата икономия, печели днес в значението си, като един първостепен елемент, който не отстъпва по важност на производството и разпределението. Това гледище ни се вижда добре обосновано, понеже в политическата икономия консумацията е цел и, следователно, другите елементи, т. е. производството, разпределението и циркулацията в действителност зависят от консумацията, като се стремят тя да бъде по възможност по-широка, по-справедлива и на по-доброкачествени продукти.

В плановото стопанство политиката на цените не се осъществява по същия начин, както в капиталистическото, където главната грижа е да се издигнат митнически прегради, които дават възможност за съществуване на паразитни организации. Ръководеното стопанство се стреми да осъществи фактора консумация чрез ценовата политика, която само в този си вид изпълнява една нормална органическа функция.

4. Регламентиране на пазаря.

Регламентирането на цените, като метод на планирането, е свързано с регламентирането на пазаря; този метод на планиране представлява също така една разновидност на елемента „консумация“. Системата на нормирана продажба регулира консумацията, която без това щеше да бъде лишена от всякакъв контрол, без който едни биха се снабдявали по-лесно от другите и при нееднакви условия. Този метод е временен, докато производството достигне достатъчни размери за да задоволи търсенето на пазаря.

Другите методи на планирането, които трябва да се споменат, са политика на инвестициите, на финансите и фискална такива.

5. Регламентиране на инвестициите.

Относно политиката на инвестициите, ние смятаме за полезно да цитираме решенията на Националния съвет на Полша по повод плана за стопанско възстановяване на тази страна, както следва:

„През целия период на плана, инвестициите трябва да достигнат около 25% от размера на националния доход“.

„Финансирането на инвестициите ще става на първо място посредством усилията на самата Полша, като само на второ място ще се използват разполагаемите източници на чуждия кредит“.

„През време на първия етап на плана, инвестициите ще предотвратят обезценката на производствения капитал в главните клонове на народното стопанство. През 1949 год. процесът на обезценката на производствения капитал трябва напълно да бъде спрян“.

„Посоката на инвестициите ще се определя от набелязаните цели на производството и, — през последната година на плана — също от предвижданията на един дългогодишен план, който ще послужва настоящия план за стопанско възстановяване“.

„В областта на строителството инвестициите трябва да бъдат съсредоточени на първо място в най-опустошените от войната и най-важните за структурата на народното стопанство райони, като например Варшава, възвърнатите територии и ония, които ще трябва да се колонизират. Тук се включват и администрациите, създадени вследствие на аграрната реформа“.

„Тези инвенции ще се ръководят според следните критерии: бързината на производствения ефект, важноста на производството и запазването на националното богатство“.

Гореизброените разпоредби посочват грижите, които се полагат за инвестициите в Полша, една страна, която много е пострадала вследствие на войната.

Програмата за инвестиции в рамките на едно планово стопанство не се регламентира само когато се касае за една възстановителна фаза вследствие на една война; мегодът на инвестициите може основно да промени характера на едно държавно стопанство, както е в СССР.

6. Регламентиране на финансите.

Колкото се касае за парите и кредита, ръководенето и планирането имат едно много силно влияние. Някои от най-изтъкнатите западни економисти са станали привърженици на тези системи, противно на други доктринери на капиталистическите страни, които са останали противници на стопанското ръководене във всички сектори, като приемат само паричното ръководене. По този повод стига да цитираме само имената на Ирвинг Фишер в Съединените Щати и на Кейнс в Англия, които в своите навсякъде познати трудове са искали и са се борили за една активна намеса на държавата в тази насока.

Ние ще посочим тук няколко труда, излезли във Франция и Англия, чиито автори, особено англичаните, приемат доктрината за ръководене в паричния сектор:

J. M. Keynes: „La Réforme Monétaire“, Paris, 1924; Hawtrey: „Currency and Credit“, London, 1928; E. Teilhac: „Les Fondements Nouveaux de l'Economie“, Rivière, 1932; M. Bounitien: „Crédit et Conjoncture“, Giard, 1933; M. Ansiaux: „L'Inflation du Crédit et la Prévention des Crises“, Dalloz, 1934; A. Philip: „La Crise et l'Economie Dirigée“, Editions de Cluncy, 1935; L. Laurat: „Economie Dirigée et la Socialisation“, Bruxelles, 1935; M. Aschmann: „Le Rôle économique et social de la Monnaie stable“, Lausanne, 1939; R. Mossé: „Monnaie et Capitalisme“, dans le volume „Politique Monétaire“, publié par les „Annales du Droit et des Sciences“ 1936; J. Lhomme: „Capitalisme et Economie dirigée dans la France contemporaine“, Librairie Générale, 1942; J. M. Keynes: „Théorie générale de l'Emploi, de l'Intérêt et de la Monnaie“ Payot, 1942; Gaétan Pirou: „Traité d'Economie Politique“, Recueil Sirey, 1945.

Тези автори започват с общите положения, които са накарали економистите да оставят областта на естествените закони, предвид на това, че класическата система не е успяла да даде едно задоволително разрешение на проблемите за производството, разпределението и консумацията. Разглеждайки економическите явления, които се проявяват в капиталистическите стопанства, те са установили, че по липса на нормални отношения, които да се установят по естествен път между стопанските единици на обществото, станало е нужно от едно „авторитарно нагаждане“, както се изразява Гаetan Пирю. Това схващане представлява едно стопанско ръководене със смекчен характер, тъй като то се огранича-

ва с нагаждане и не се опитва да намери разрешението на проблемата, стигайки до причините.

Доктрината на класическата икономия, видоизменена с едно плахо приемане на принципа на ръководенето, е намерила съвсем особени доводи по отношение на паричния сектор.

На първо място, тя е подчертала правото на държавата да сече парични знаци, като това е една привилегия на емисионната банка. Сетне тя е взела под внимание факта, че по принцип парите са изгубили своето златно покритие, тъй като банкнотата се наложи като истински паричен знак. От тук следва схващането, според което държавата поглъща ръководната функция на емисионния институт и освен това, — понеже регламентирането на емисионното планиране и на финансирането го изискваше — стига се до одържавяването на емисионните банки.

От друга страна, еволюцията на парите, които се разглеждаха като идентични на банкнотите, даде на държавата една възможност да диктува начините за емисии в зависимост от постоянни или временни нужди. По такъв начин, към функциите на парите се прибави да бъдат инструмент за въздействие върху стопанската конюнктура, като през време на благосъстояние количеството на парите в обръщение се намалява, или като се повлияват периодите на стопанската депресия посредством, например, предприемане на обществени работи, поддържани от една допълнителна емисия. Този последен начин беше приложен от президента Рузвелт през периода на „New Deal“.

Поддръжниците на ръководеното стопанство са успели да убедят също и други економисти, сторонници на класическата школа, да ревизират своите принципи; в това отношение може да се разглежда като симптоматичен фактът, че Уолтер Липман, един от привържениците на нео-либералната школа, оставайки верен на класическите принципи, възприема идеята за паричното ръководене.

Това почти единодушно възприемане на принципите на паричното ръководене трябва да се разглежда особено във връзка с промените, които са настъпили в социалистическото стопанство, където планирането функционира като едно хармонично цяло.

Наистина, класиците разглеждат ученията за финансите и парите като помощни науки за политическата икономия. Главното ударение падаше винаги върху политическата икономия, която трябвало да породи здрави финанси и стабилна монета, които да произлизат от нея като едно естествено следствие. Общите положения на социалистическата икономия и финанси и особено доказаните факти, че по финансов път, т. е. чрез използване на парите могат да се пос-

тигнат нови възможности в стопанството на една страна, са променили съществено проблемата.

Следователно, ако не е винаги вярно, че финансите могат да диктуват економиката на една страна, ние мислим, че поне трябва да се вземе под внимание вътрешната независимост и взаимното въздействие между економиката и финансите при един уравнителен план.

Финансовото и парично регламентиране придава на плановата система един основен и характерен белег.

Професор Гаetan Пиру разкрива в цитирания си труд едно утилитаристично съображение, което е накарало класическите економисти да възприемат паричното ръководене, за да дадат на функционирането на стопанския живот в тези страни с индивидуалистичен характер един предпазен отдушник.

„Ако е вярно, че през ХХ век една политика на пълно въздържание от страна на държавата в стопанската област няма вече никакъв успех, то не представлява ли паричното ръководене най-малкото зло? С други думи, една единствена и непряка намеса в стопанския механизъм посредством парите не е ли по-добра от цяла серия пряки вмешателства в различните области на производството и размяната? Когато алтернативата се представя в този вид, то се отбелязва, че либералите предпочитат, щото свободата да бъде оставена в областта на производството, цените и заплатите и т. н., щото мерките за облаганията и контрола да бъдат премахнати и щото държавата да се ограничи, като променя съдържанието на паричната единица или количеството на парите, да действа върху оръдието за размяна. Тази намеса ще остави за частната инициатива едно широко поле за действие. Тя ще запази за стопанския организъм една част от неговата гъвкавина, която един режим на обща ръководна политика рискува да погуби. По такъв начин паричното ръководене чрез едно разсъждение, което е парадоксално само наглед, намира дори всред редовете на противниците на общата намеса известни симпатии, които увеличават броя на неговите привърженици“.

Паричното регламентиране не бива да се разглежда по такъв начин, защото общото държавно ръководене е самата същност на планирането, следователно, също и на областите на производството, цените, консумацията и пр., с една дума на цялото стопанство, без да се приема консерватизмът, който би попречил на структурното преобразуване на стопанството.

Това различие става още по-очевидно, когато се държи сметка за целите, постигнати от двете цитирани схващания, с други думи, ако се държи сметка за стремежите на парично регламентиране.

Не се касае за това, да се създаде една неутрална монета, която да не упражнява влиянието си върху стопанството чрез собственото си действие, както едно време са схващали паричната стабилизация. Модерното схващане изисква една здрава монета, която да функционира в едно определено съотношение с другите стопански категории в посоката, която държавата ѝ определи. Динамичният елемент замества статичния дори по отношение на понятието за парична стабилизация. Това схващане основно се различава от инфлацията, бидейки преди всичко една функция на цените на стоките, както те са определени в плана.

Теорията на неутралната монета беше предложена от цяла серия трудове, от които ние ще посочим следните:

F. von Hauek; „Preise und Produktion“, 1931; Cabiati: „La Moneta Neutrale“, R. S. 1932; J. G. Koopmanns: „Zum Problem des neutralen Geldes“, 1935; A. Mahr: „Neutrales oder wertstabiles Geld“, 1933; A. Bilmovics: „Zum Problem des neutralen Geldes“, Z. F. N. 1935; P. Raynaud: „Essais sur la Monnaie Neutre“, R. E. P. 1937.

Схващането за неутралните пари е превъзможното от съвременното схващане така, че цикълът на законната стойност, стабилна и неутрална, се завършва днес със стопанските пари, единствените, които представляват подходящи качества за системата на планирането.

От друга страна, именно регламентираните цени определят функцията на парите, а не парите въздействуват върху цените.

Класическите пари, особено ония, които са в зависимост от златото, могат да се проявяват в стопанския живот чрез едно въздействие, което не трябва задължително да бъде успоредно с общата економика, понеже златното покритие е един отделен елемент сред общите условия на стопанския живот. Цената на златото може да зависи, например, от производството на този метал, въпреки че в действителност стопанският живот няма успореден ход с добиването на златото, което прави още по-очевидна липсата на социална и стопанска логика в това отношение.

Парите, върху които се основава плановото стопанство и които ние нарекохме „стопански пари“, остават в пределите на живата реалност и се намират в центъра на стопанството, в пълния смисъл на тази дума, което ги командува. Грешката, която се състои в разглеждането на стойността на парите единствено посредством златният еталон, е разкрита в книгата „Илюзията за стабилни пари“ от економиста Ирвинг Фишер, който подчертава, че дори изоставяйки аргумента, че парите в обръщение губят своето свойство за превръщане, те не могат да бъдат стабилни вследствие на променливостта на покупателната сила на паричната единица.

Блестящи теоретици на паричната проблема са отбелязали, че ръководенето в областта на парите трябва задължително да доведе до инфлация и са изтъкнали срещу паричното ръководене и срещу планирането, което то налага, всички аргументи, които могат да се представят по справедливост срещу инфлацията. По този начин, проблемата беше погрешно поставена, защото ако всички теоретици се съгласяват по отношение на вредите, нанасяни от една инфлационна политика, то това не означава, че ръководенето на парите е равностойно на инфлацията. Въпреки, че едно лошо разбирано и осъществено ръководене може да предизвика инфлацията, от тук никак не следва, че всяко едно парично ръководене трябва да доведе до там.

Разрешението на проблемата е точно обратно, защото само системата на планирането затваря в един синтетичен кръг всичките отрасли на стопанството на една страна и само при това условие паричното ръководене може да има една нормална функция по отношение на всички подвижни елементи на стопанската система. Само по този начин парите могат да упражняват една наистина стопанска функция, защото те са насочени изключително в съгласие с производството, разпределението и консумацията на благата. В капиталистическото стопанство паричната стабилност представлява общо взето една грижа, което зависи на първо място от едно определено количество злато и само по един косвен начин от другите области на стопанския живот, докато при планова система парите могат да бъдат дори независими от златото, като се насочват от самия стопански живот на обществото. Изводът следователно е, че само ръководенето, в рамките едно планоно стопанство, може да предоврати инфлацията и че ръководенето по никакъв начин не се последва от инфлацията.

7. Фискална регламентация.

Каквато и да бъде формата на планоно стопанство, т. е. независимо от това, дали то съществува под една социално-прогресивна или социалистическа форма, тя неизбежно налага една подходяща фискална система.

С други думи, необходимо е да се съгласува фискът с тази нова форма на стопанския живот.

Без зачитането на този принцип не може никога да се стигне до осъществяването на едно хармонично планиране, понеже от тук ще произлезе едно противоречие между общите тенденции на планоно стопанство и фискалния режим, който ще продължава да действа под формите, които е придобил при капиталистическото стопанство.

В едно отделно проучване, озаглавено „Видове на фиска днес“, ние разкрихме някои от противоречията и затруд-

ненията, създадени от задържането на една фискална система, която разстройва и дори унищожава целите, които плановото стопанство си поставя.

г) Сектори на планирането.

Действието на планирането се осъществява общо взето в три сектора:

На първо място то се упражнява върху богатата, които съставляват собственост на държавата. Тази маса блага е значителна при социалистическата държава, от което следва, че тук планирането се прилага върху един изравнен терен и че, следователно, неговите резултати ще бъдат по-значителни.

Планирането, извършвано в страните, които прилагат социално-прогресивната система, се осъществява главно в кооперативния и частния сектори.

Общо взето, има три сектора на планирането, което налага прилагане на различни начини за планирането, според специфичния характер на всеки сектор. Трябва да се изтъкне също, че за да има единство, всяко мероприятие в различните стопански сектори трябва да бъде координирано.

д) Действие.

Друг един елемент на плана, това е неговият динамичен характер. Планирането се осъществява чрез едно действие, контролирано и отнасящо се към целите, които планът се стреми да постигне. Ето защо се говори за двегодишен, тригодишен и т. н. план, според това, дали се касае за действие с ограничена цел, с една по-малка или по-голяма продължителност.

Действието на планирането е едно практическо осъществяване на проектите, образуващи от тази форма на стопанството; то представлява, следователно, конкретното осъществяване на това схващане.

Ето какво казва Сталин в речта си от 4 февруари 1931 год. на тема „За задълженията на ръководния персонал на стопанството“, относно начина, по който трябва да се осъществява действието на планирането в областта на промишлеността:

„И така, от какво имаме нужда за постигането на този резултат? Има нужда от премахване на лошата администрация, от мобилизация на вътрешните източници на промишлеността, от въвеждане и укрепване на рентабилността в нашите предприятия, от систематично намаляване на производствените разходи, от подсилване на вътрешното натрупване във всичките области на индустрията, без никакви изключения“.

Действието на планирането се проявява, обаче, във всичките сектори на стопанството, предвид на това, че то трябва

да осъществи плана в неговата цялост и че то съставя, следователно, един елемент, върху който ръководителите трябва да съсредоточат цялото си внимание по един съвсем специален начин.

е) Контрол.

Последният елемент на планирането е контролът. Чрез контрола може да се провери, до каква степен планът е изпълнен, кои са секторите, които показват дефицити, и кои от тях показват излишъци, които трябва да се премахнат, за да могат стопанството и планът да се развиват хармонично.

Контролът ни посочва качествата на човешкия фактор, който изпълнява плана, разкрива способните елементи и отбелязва неизбежните празноти, които могат да се сбразуват. Контролът не бива, обаче, да се превърне в една изключително бюрократична администрация, претоварена с канцеларщина. Той трябва да се осъществява върху самото място на работата, да бъде бърз, ефикасен и упростен.

VII. Средства за планирането.

Средствата за планирането отговарят на прилаганите от планирането методи и се намират в тясна зависимост от целите, които тази стопанска дейност си е поставила.

Всред средствата за планирането ние трябва да споменим участието на държавата в тежката и средна промишленост, в транспортния сектор, в областта на банките, на външната търговия, на продажбата на индустриални произведения, на кооперациите и на регламентирането на консумацията.

Участието на държавата в тежката и средна индустрия се осъществява посредством изкупване на акции или чрез експроприация.

В областта на транспорта държавата действа посредством по-ниски или по-високи тарифи, според случая, и чрез създаване на нови артерии за съобщение.

Търговията и банките представляват една област, която е в зависимост от кредита и парите. В тази насока държавната инициатива може да употребява различни средства, които да въздействуват върху сектора за канализация на кредита, за наблюдение върху пропорциите на кредита и, накрая, за установяване на едно подходящо циркулиране на парите.

Колкото се касае до външната търговия, там могат да намират приложение забрани или действия за насърчаване, посредством една премийна система или посредством един специален митнически режим.

Относно промишленото производство, то може да се ускори в известно отношение, да се увеличи обемът му, да се подобри качеството му, да се намали стойността и да се подчи-

ни на въздействия, предназначени да му придадат насоката, определена от плана.

При днешното положение, кооперацията е едно от най-интересните средства, дори при социалистическото стопанство, при която поддържавяването се е спряло на една известна граница, смятана за необходима за един нормален стопански живот.

Регламентирането на консумацията е също така едно съществено средство в рамките на планирането.

VIII. Теоретическа подготовка на плана.

Планирането налага една теоретическа подготовка, по възможност по пълна.

Ние ще приведем тук един пасаж от речта на г. Хилари Минк, министър на индустрията в Полша, която той е произнесъл пред националния съвет по случай представянето пред парламента на законопроекта за народостопанските планове и плана за възстановяване на полското стопанство през периода от 1 януари 1946 год. до 31 декември 1947 год.:

„Планът не можеше да се роди изведнаж или по един неочакван начин, без дълги теоретически и практически приготовления. Установяването на директивите на общия план се предшествахше от един дълъг период на практическа проверка на плановете по сектори“.

„Тази практическа проверка на планирането беше в зависимост от друг един важен процес, този на развитието на органите за планирането. Тези органи, които съществуваха отначало под формата на планировачни клетки в различните области, в централните промишлени ръководства, в съюзите и във фабриките, през есента 1944 год. бяха подчинени на един висш орган, който представлява център на идеята за планирането, именно „Централното бюро за планиране“.

Планът не може все пак да бъде осъществен от един избран кръг хора или само от експерти. Той наложително изисква сътрудничеството на широките маси и специално техници от всички видове, на синдикати, на комитети по предприятията и дори на всеки работник, без оглед на сектора, в който той работи, защото планирането съставлява едно общо усилие, чието единство трябва да се отразява както върху подготовката на плана, така и върху неговото изпълнение.

Д-р Б. Пажище.

Към въпроса за политическата икономия на социализма¹⁾

от

А. Леонтьев.

Политическата икономия е била поставена на постоянни научни релси най-напред от основоположниците на научния комунизъм, които се явиха като идеолози на пролетарията — на тази класа от капиталистическото общество, на която принадлежи бъдещето. По силата на това, пролетариятът не само че не е заинтересуван от украсяването на капитализма и замъгляване на неговите противоречия, а напротив, се нуждае от познаването на действителните закони на неговото развитие.

Изковавйки теоретическото оръжие на пролетарията за неговата класова борба против буржоазията, Маркс и Енгелс първи показаха, че капиталистическият строй, както и предшестващите го обществено-икономически формации, носи исторически преходен характер. Те първи поставиха на политическата икономия задачата да разкрие законите на икономическото развитие на обществата, като посочиха, че икономическите закони на капитализма се явяват едновременно и закони за неговото неизбежно загиване. Те обосноваха историческата необходимост от пролетарската социалистическа революция.

Но Маркс и Енгелс не доживяха до тази революция. При техния живот социализмът оставаше повече или по-малко отдалечена перспектива. Те можаха само да отбележат общото направление на развитието на обществото след рухването на капитализма. Те не видяха осъществяването на социализма и не можаха, естествено, да създадат политическата икономия на социализма. Да се очаква завършена теоретическа система на социалистическата икономика в работата на Маркса и Енгелса би било неразумно и би противоречило на истинския дух на маркс-ленинизма.

В доклада си пред XVIII конгрес на партията другаря Сталин каза: „Не можем да искаме от класиците на марксизма, които са отделени от нас с един период от време от 45 — 55 години, щото те да предвидят всички и всякакви зигзаги на историята в всяка отделна страна в далечното бъдеще. Смешно би било да искаме, щото класиците на марксизма да изработят за нас готови решения по всички и всякакви теоретически въпроси, които могат да възникнат в всяка отделна страна през 50 — 100 години, така че ние, по-

¹⁾ гл. сп. „Плановое хозяйство“ — Москва, кн. 6. ноември - декември 1947 г.

томци на класиците на марксизма да имаме възможността спокойно да лежим на печката и да дъвчем готовите решения¹⁾.

Създаването на политическата икономия на социализма се явява историческа заслуга на Ленин и Сталин.

Ленин-основоположникът на съветската държава и на социалистическото строителство обобщи големия всемирно исторически опит на първите години на съветската власт, когато нашата родина под ръководството на болшевишката партия, първа в историята на човечеството встъпи на по-рано никому неизвестния път на социалистическото преобразование на обществото. С гениална прозорливост Ленин предначерта пътя за разрешението на най-големите проблеми на социалистическото строителство, като даде на партията могъщо теоретическо оръжие в борбата против всички врагове на социализма. В работите на Ленин са вложени краеъгълните камъни на политическата икономия на социализма.

А основната задача на марксистическия анализ на социализма, като стопанска система, е разрешена от другаря Сталин, който в своите работи обобщи най-богатите опити на творчеството на милионите трудящи се маси в периода на подготовка на социализма и в периода на по-нагаташното развитие на вече построената социалистическа система на народното стопанство. В трудовете на другаря Сталин гигантската преобразователна работа намери своето научно обобщение, което измени целия облик на нашата Родина и която доведе до победата на социализма във всички отрасли и сфери на народното стопанство на СССР. Трудовете на другаря Сталин служат като пътеводна звезда на съветския народ в неговата творческа работа в сегашния период на завършване строителството на социалистическото общество и постепенния преход от социализма към висшата фаза на комунизма.

Политическата икономия на социализма, създадена от Ленина и Сталина, се явява най-висшето постижение на световната икономическа наука. Както социализмът представлява от себе си по-висш стръб в сравнение с капитализма, политическата икономия на социализма представлява от себе си по-висша степен в развитието на икономическата наука. Тази степен се различава принципиално, качествено от предшествуващите степени. Тъй като социалистическият начин на производство, за отличие от всички предшествуващи го, се явява резултат не на стихийното развитие, а на съзнателното творчество на народните маси на новите форми на обществения, стопански и държавен живот.

Съветският народ строи социализма и осъществява по-нататъшната титаническа работа за завършването на строител-

¹⁾ И. Сталин, Въпроси ленинизма, изд. 11, стр. 603.

ството на социалистическото общество и постепенния му преход от социализъм към комунизъм, като действа по научно разработени планове. Това великолепно строителство се ръководи от държава нов тип — съветска социалистическа държава, възглавявана от болшевишката партия. В целия ход на социалистическото строителство се проявява голямата мобилизираща, организираща и пресбразуваща роля на идеите на ленинизма. С това се и определя голямото значение на създадената от Ленина и Сталина политическа икономия на социализма, която играе в нашия живот принципиално друга роля, отколкото би могла да играе икономическата наука когато и да било по-рано.

Докато развитието на обществото се е движело стихийно, марксистическо-ленинската икономическа наука е имала за своя цел да въоръжи пролетарията и неговата партия с знанието на законите на общественото развитие, за да сваля капитализма. По този начин пролетарият получи в ръката си оръжие с голяма сила в своята велика освободителна борба за социализма. В този смисъл е писал и Маркс в предговора на „Капитала“, че „обществото, веднаж попаднало на следите на естествените закони на своето развитие, . . . може да съкрати и смекчи родилните мъки“ на новия обществен строй.

Политическата икономия на социализма въоръжи строителите на новото общество със знанието на икономическите закони на социалистическия начин на производство. От тук произтича и нейната велика творческа роля, от тук и тази висша форма на съединението на теорията с практиката, която отличава трудовете на Ленин и Сталин.

Ленин и Сталин създадоха политическата икономия на социализма въз основа обобщението на гигантския опит на практиката на социалистическото строителство в нашата страна. Категориите и законите на политическата икономия на социализма представляват от себе си обобщението на творчески опит на милиони хора, многократно проверен на практика. На свой ред, ленинско-сталинските обобщения и изводи дават на практиците на социалистическото строителство ясност в целите, точност в ориентировката, научно знание на пътищата и методите за разрешаване по-нататъшните творчески задачи и за преодоляване възникващите при това трудности.

В сегашната епоха, когато социализмът практически влезе в реда на много народи, ленинско-сталинската обработка на политическата икономия на социализма има особена ценност за цялото човечество. Опитът на Съветския съюз вдъхновява прогресивните сили на целия свят в борбата им против империализма, за освобождение от капиталистическото робство. При тази обстановка голямо значение има фактът, че строителството на социализма в СССР практически доказва

способността на трудящите се класи—работническата класа, селячеството и народната интелигенция—да управляват държавата и да направляват всички страни на обществения живот без експлоататорските класи, против тях и за благото на цялото общество.

Огромно значение, по-нататък, има фактът, че построяването на социализма в СССР на практика доказва възможността за осъществяване на социалистическото престрояване не само на индустрията, при която развитието на капиталистическото крупно производство доведе в голяма степен до обществения труд, но и при селското стопанство, което при капитализма е обречено на изоставане, и дето социалистическата революция заварва море дребни и най-дребни еднолични селски стопанства. Селячеството и в сегашно време съставлява болшинство от населението на земното кълбо, и особено в изостаналите, зависими и колониални страни. От тук е ясно, колко е важен за цялото човечество успешният опит на социалистическото преустройство на селското стопанство, което е осъществено в СССР въз основа на доброволното обединение на селските стопанства в колхози, което също намери своето обобщение в трудовете на другаря Сталин.

Ленин и Сталин учат, че за отличие от капитализма и всички предшестващи го способности на производство, които са възникнали и развивали по стихийен път, социализмът не може да възникне и да расте при стихийен ред, сам по себе си. Социалистическото преобразование на обществото се осъществява по пътя на съзнателните действия на народните маси, ръководени от единна воля, направлявани към единна цел, върху основата на овладяването на законите на общественото развитие.

С това са свързани указанията от Ленина и Сталина коренни различия между буржоазната и пролетарска революции, които могат да бъдат сведени до следните пет точки.

Първо. Пролетарската революция започва в отсъствие на готови форми за социалистическия строй. С това тя се различава коренно от буржоазните революции, които започват, след като в пазвите на феодалното общество се установиха малко или много готови формите на капиталистическия строй.

Второ. Основната задача на буржоазната революция се състои в това, да унищожи феодално-крепостническата власт и да доведе държавния строй в съответствие с вече сложилите се основни капиталистически отношения. Съвършено друга задача стои пред пролетарската революция: завладяване на властта с цел да се построи нова, социалистическа икономика.

Трето. Буржоазната революция обикновено свършва със завземането на властта. Като разрушава и измита отживели-

те феодални отношения, тя изчерпва своето предназначение. Обратно, за пролетарската революция завземането на властта представлява само началото, изходната точка за социалистическо преустройство на икономическите основи на обществото и всички сфери на обществените отношения.

Четвърто. Буржоазната революция няма защо да срива из основи старата държавна машина, защото нейната задача е ограничена да смени властта на една експлоататорска класа, с властта на друга експлоататорска класа. Напротив, пролетарската революция из корен разрушава старата държавна машина и създава нова държава—диктатура на работническата класа, която унищожава всички експлоататорски класи.

Пето. Буржоазията сваля властта на феодалите с ръцете на трулящите се маси. Главната задача на буржоазната революция,—да се разруши феодализмът, монархизмът, средновековието — изпълнява трулящото се болшинство от населението, а между това, от плодотите на революцията ползуваха само имущите, буржоазното меньшинство от населението. И затова буржоазната революция не може да сплоти около себе си за по-дълго време трулящите се маси. Пролетарската революция свързва трулящите се маси с пролетарията за дълъг и постоянен съюз за построяването на новата, социалистическа икономика. В това е и основанието за нейната победа. Противно на буржоазната революция, тя повдига до властта най-угнетените класи от прежното общество и поставя, като своя крайна цел, въобще унищожението на класите.

От коренните различия между пролетарската и буржоазна революция, произтича особено роля на държавната власт, която в ръцете на работническата класа се явява като основен лост за престрояването на всички страни на обществения живот и, преди всичко, коренните икономически преобразования. Съветската държава в продължение на тридесет години на своето съществуване се явява като основна направляваща сила в стопанското развитие на СССР.

Държавата е играла значителна роля и при възникването на по-раншните способи за производство: робовладелческия, феодалния, капиталистическия. Особено голямо е било нейното значение в периода на първоначалното натрупване на капитала. Но ролята на държавната власт в социалистическото преобразование на обществото не е само неизмеримо по-голямо, — тя има принципиално друг характер.

Това, разбира се, не значи, че в хода на социалистическото преустройство на обществото губи силата основният закон на историческия материализъм, съгласно който икономиката се явява основа на обществото, а държавата — неговата политическа надстройка. Марксистско—ленинската теория учи, че политическата власт, като се явява надстройка над икономическата основа на обществото, е способна в същото време

да оказва обратно въздействие на хода на развитието на икономиката. Маркс е подчертавал с всичката си сила, че държавната власт сама се явява най-големия икономически фактор, най-голямата икономическа сила. В преходните периоди е особено голямо значението на държавата. Тогава, по обрания израз на Маркса, насилието играе роля на „баба“ на старото общество, което е „бременно“ с новото.

Ролята на държавата в буржоазното общество не е била никога роля на „нощен пазач“, който само пази мирния сън на обитателите, както са я изобразявали някои от буржоазните либерални теоретици на миналия век. На дело държавата при капитализма, както и при робовладелческия и феодален строй, играе съществена роля в икономическото развитие на обществото. Когато държавата осъществява политика и мероприятия, които способствуват за развитието на производителните сили, ролята ѝ е прогресивна. Обратно, когато държавата със своите мероприятия тормози развитието на производителните сили, като се мъчи да задържи прехода на обществените отношения към по-напредничави форми, които съответствуват на нараслите потребности на епохата, нейната роля се явява реакционна.

Опитът на историята показва, че в тия случаи, когато дейността на държавата носи прогресивен характер, мероприятията ѝ се увенчават с успех и политиката довежда до желаните резултати. В тези случаи, когато мероприятията на държавната власт носят реакционен характер, те могат временно да задържат настъпателния ход на развитието и да причинят не малка загуба за дадена страна, но в крайния резултат реакционната политика на държавата се помита от силата на прогресивното развитие на обществото.

Еднакво, при никакви условия буржоазната държава не може да управлява хода на развитието на стопанството. Индустрия, банки, железни пътища, земя, — цялата основа на живота на буржоазното общество съставлява частната собственост на капиталисти и земеделци. Стопанството изцяло се управлява от стихийни икономически закони, които действуват независимо от волята и съзнанието на капиталистите. При тези условия държавата може само до известна степен да видоизмени, да модифицира развитието, като го ускорява или забавя. Но колкото и да би било голямо това въздействие на държавната власт, ней не е по силите да измени коренно направлението на икономическото развитие.

„Не бива да се забравя, — е казал в беседата си с Уелса другаря Сталин — за функцията на държавата в буржоазния свят. Това е институт за организация на отбраната на страната, организация за пазене „реда“, апарат за събиране данъци. Стопанството, в тесен смисъл на думата, малко се отнася до капиталистическата държава, то не е в нейните ръце. На-

против, държавата се намира в ръцете на капиталистическото стопанство“.¹⁾

Свършено друга роля играе съветската държава още със самото начало на нейното съществуване. Тя разполага с други възможности и изпълнява качествено други функции, отколкото държавната власт в буржоазните страни.

Съветската държава, ръководена от комунистическата партия, се явява тази сила, което организира социалистическото преобразование на обществото и го ръководи. Работническата класа, организирана в държава, като побеждава съпротивлението на експлоататорите и всичките им остатъци, започва като учител, ръководител, вожд на широките народни маси в строителството на живота по новому, без експлоататори и експлоатирани.

При условията на ожесточена класова борба, която победила диктатура на пролетарията успешно проведе против всички сили и традиции на старото общество, се подложиха на коренно преустройство всичките страни на общественото битие и съзнание, Гигантската преобразователна работа въвлече цялата маса от населението в процеса на съзнателно историческо творчество.

Могъществената икономическа сила на диктатурата на работническата класа предвидяха още Маркс и Енгелс. Те винаги се бориха против опортюнистическите, извратени представления, като че ли марксизмът, като обяснява развитието на обществата с икономическите условия, отрича обратното въздействие на политическата власт върху икономическата основа. „Защо тогава ние ще се бием за политическа диктатура на пролетарията, ако политическата власт е икономически безсилна? Насилието (т. е. държавната власт) е също така икономическа сила.“ — писа Енгелс почти тридесет години преди победата на Великата социалистическа революция в нашата страна.¹⁾

Социалистическата революция довежда на власт работническата класа, — основната производителна сила на обществото. Диктатурата на работническата класа притежава огромна творческа сила. Тя из корен изменява основите на икономическия живот, организира нов обществен способ за производство, строи нова общественно-икономическа формация. Със своите мероприятия във всички области на обществения живот, социалистическата държава организира и укрепва новия обществен строй.

В нашата страна историческите условия така се сложиха, че диктатурата на работническата класа беше длъжна да строи нови социалистически производствени отношения, едновременно като ликвидира наследената от миналото технико-

¹⁾ Сталин, Вопросы ленинизма, изд. 10, стр. 601 — 602.

²⁾ К. Маркс и Ф. Енгелс, съч. т. XXVIII, стр. 261.

икономическа изостаналост на народното стопанство. Работническата класа използва икономическата и политическа сила на своята държава за това, че да подложи за основа под най-напреднатата в света политическа власт, най-напредничавото социалистическо стопанство.

Гигантските преобразователни задачи можаха да бъдат успешно разрешени от съветската държава само затова, защото тя разкри непресъхващите източници на творческа енергия и трудов героизъм на милионите маси на трудящите се защото тя се ръководеше от безсмъртното учение на марксизма — ленинизма, защото тя бе въоръжена от гениалната сталинска наука да побеждава.

Преобразователната дейтелност на съветската държава доведе до победата на социалистическите производствени отношения в цялото стопанство на СССР.

Някога Енгелс пророчески посочваше, че превръщането на средствата за производство в обществена собственост ще бъде първото действие, в което държавата ще се яви като действителен представител на цялото общество. Изходен момент за образуването на обществената собственост в СССР се яви експроприацията на капиталистите и земевладелците, която бе осъществена от Великата Октомврийска социалистическа революция.

Обществената собственост върху средствата за производство в двете й форми — държавна собственост (общонародно достойние) и колхозно — кооперативната собственост, се явява основа на съветския строй, основа на производствените отношения на социализма. При това решаващо значение, преобладаваща и ръководяща роля в народното стопанство принадлежи на държавната собственост, която представлява от себе си общонародно достойние на социалистическото общество.

Това се явява постоянната основа на икономическата сила на съветската държава. Тя непосредствено се разпорежда с всички най-важни средства за производство — земята, нейните недра и гори, заводи и фабрики, шахти и рудници, всички видове транспорт и средства за свързка, жилищния фонд в градовете и индустриалните заселища, совхозите и машинно-тракторните станции.

По такъв начин, съветската държава държи в ръцете си народното стопанство в страната. Тя изпълнява огромна стопанско-организаторска работа, която обхваща всестранно живота на обществото.

Съветската държава в лицето на своите органи определя съгласно народостопанския план, какво трябва да се произвежда във всяко предприятие, в какъв срок, за сметка на какви разноски, с какви методи и начини. Тя разпределя средствата на главното строителство и решава, какви отрасли, в какви

темпове и в какви рамки ще се развиват. Тя осигурява интересите на отбраната на страната.

Съветската държава всяка година строи нови предприятия във всички отрасли на стопанството, въздига нови градове, прокарва канали и пътища, сживява огромни пространства в отдалечените окрайнини на нашата необятна страна. Тя назначава свои пълномощници, които ръководят народното стопанство и отделните предприятия.

Съветската държава определя политиката на работническите заплати, организира стокооборота в страната, управлява огромната търговска и приготвителна мрежа, установява цените на стоките. Тя води финансовата и кредитна политика, тя осъществява прераспределението на народния доход между различните отрасли, определя частта на запасите, непосредственото потребление и пр.

С една дума, всички отрасли на народно-стопанската дейтелност намират в лицето на съветската държава своята организираща и направляваща сила. Съветската държава се явява като основна ръководяща сила на стопанския живот в СССР.

В доклада си пред XVIII конгрес на партията другаря Сталин даде подробна разработка на теорията на социалистическата държава. Той посочи, че съветската държава още в момента на своето възникване е преминала две главни фази на своето развитие.

Първата фаза обхваща периода от Октомврийската революция до ликвидацията на експлоататорските класи. В течение на този период, основната задача на съветската държава се е състояла в потискането на съпротивлението на съборените класи, в организирането отбраната на страната от външните врагове, във възстановяването на народното стопанство, в подготовката на условията за ликвидацията на капиталистическите елементи. Съответно на тая задача, съветската държава в тоя период изпълняваше две основни функции: първо, потискане на съборените класи вътре в страната и второ, отбрана на страната от външни нападения. Наред с тези, съветската държава е имала още и трета функция, която се изразяваше в стопанско-организаторска и културно-възпитателна работа на нейните органи, които имаха за цел развитие на издънките на новото социалистическо стопанство и превъзпитанието на трудящите се в духа на социализма. Но тази функция в първия период, както посочва другаря Сталин, не е получила сериозно развитие.

Втората фаза на развитието на социалистическата държава започна след ликвидацията на капиталистическите елементи на града и селото. В този период пред социалистическата държава стоят такива основни задачи, като организирането на социалистическото стопанство и ликвидацията на пос

ледните останки от капиталистически елементи, осъществяване културната революция, укрепяване военната мощ на страната за отбрана срещу всеки възможен външен враг. В съгласие с тия основни задачи се измениха, както показва другаря Сталин, функциите на социалистическата държава. Вместо функцията да потиска експлоататорите, в съветската държава се яви функцията да пази социалистическата собственост. Функцията военна защита на страната от нападение отвън, естествено, се запази напълно. Наред с това, не само се запази, но получи напълно и всеотстранно развитие функциите на органите на съветската държава за стопанско организационна и културно-възпитателната работа.

„Сега основната задача на нашата държава вътре в страната, казваше другаря Сталин, се състои в мирната стопанско-организаторска и културно-възпитателна работа. Колкото се отнася до нашата армия, наказателните органи и разузнаването, те със своето острие са обърнати вече не към вътрешността на страната, а вън от нея, против външните врагове“¹⁾.

Съветската държава осъществи гигантската преобразователна работа, в резултат на която нашата страна се превърна в могъща социалистическа държава. Революционният скок от изостаналост във високо развит стопански уровень изиска изпълнението на такива задачи, поставени и научно обосновани от другаря Сталин, като: 1) създаването на нова техника; 2) създаването на кадри, които да са способни да възглавяват новата техника и да я тласкат напред; 3) създаването на апарат за управление на индустрията и планово ръководене на цялото народно стопанство; 4) изработване на методи и инструменти за социалистическото стопанисване.

Могъщата роля на социалистическата държава в стопанския живот на страната намери най-ясно въплотение в Сталинската конституция на победения социализъм. Едно от най-дълбоките принципални различия на Съветската конституция от всички конституции на буржоазните държави се заключава в това, че в нея просто и кратко „почти в протоколен стил“ (Сталин) са определени решаващите основни на социалистическата система на стопанството; социалистическата собственост върху оръдията и средствата за производство в нейните две форми, характер и място в държавния народостопански план, социалистическият принцип на разпределението, правото на труд, на почивка, на образование и др.

В конституциите на буржоазните държави фигурира само общата предпоставка на капиталистическото производство — частната собственост върху средствата за производство. Разбира се, че господарите на буржоазните държави са далеч от мисълта да включат в своите конституции такива устои на

¹⁾ И. Сталин. Вопросы ленинизма, изд. 11, стр. 606.

капиталистическия начин на производство, като лишаването на подавящото болшинство от населението от собствеността на средствата на производството, експлоатацията на труда от капитала, неизбежността на безработицата, икономическите кризи, разорението на селските маси и др.

Икономическата мощ и народният характер на съветската държава реално осигуряват на нейните граждани демократическите им права, в това число и такива от жизнено значение права, като право на труд, на почивка, на образование, за осигуряване при изгубване трудоспособността и старост. В доклада си по проекта на Конституцията на СССР, другаря Сталин подчертава особеността на този проект, състояща се в това, че „той не се ограничава да впише формално правата на гражданите, а пренася центъра на тежестта на въпроса за гарантирането на тия права, на въпроса за средствата за осъществяването на тия права“. В отличие от буржоазните конституции, съветската конституция „не провъзгласява просто равенството на гражданите, но го осигурява с законодателно укрепване на факта на ликвидацията режима на експлоатацията, с факта на освобождението на гражданите от всякаква експлоатация“, „не провъзгласява просто правото на труд, но го осигурява с законодателно укрепване факта на липсата на кризи в съветското общество, с факта на унищожението на безработицата“, „не провъзгласява просто демократическите свободи, но ги осигурява по законодателен ред с известни материални средства“¹⁾

* * *

Политическата икономия на социализма, разработена от Ленина и Сталина, открива икономическите закони на социалистическия начин на производството. Тези закони, както по съдържанието си, така и по формата на проявлението си, по начина на своето осъществяване, основно се отличават от икономическите закони на всички предшестващи начини на производство.

Разни видове врагове на социализма издигаха вредителски теории едва ли не, че съветската система на народното стопанство живее по същите закони, каквито действуват и при капитализма. Законите на капитализма те изобразяваха в качеството им на вечни, неизменни, като че ли „железни“ закони и пророчествуваха, че всеки опит да се нарушат тия закони, ще доведе до кризи и сътресения в стопанския живот.

Това вражеско твърдение на реставраторите на капитализма от троцкистско-бухаринския лагер бе изцяло разбито от нашата партия под ръководството на другаря Сталин.

За марксистите е аксиома, че на различните форми на обществото са присъщи и различни икономически закони. В

¹⁾ И. Сталин, Вопросы ленинизма, изд II.

тези закони намира своето изражение икономическата необходимост, в рамките на която се развива човешкото общество, каквато и да би била неговата форма.

Съветската държава и комунистическата партия осъществяват ръководството на стопанския живот на нашата страна върху основите на единствено научната теория на марксизма-ленинизма, Силата на тази теория, проверена в най-големите исторически битки, се заключава в това, че тя първа откри обективните закони, по които обществото живее и се движи напред.

В основата на всеки икономически закон лежи определена обективна необходимост на дадено общество, но тя се осъществява при разните форми на обществото съвършено различно и довежда различни резултати за членовете на обществото.

При капитализма обективната необходимост се проявява във вид на икономически закони, които имат две най-важни особености. Първо, това, че законите, действайки стихийно, си пробиват път покрай волята и съзнанието на хората. Второ, това са закони, които изразяват експлоатацията на огромното болшинство от членовете на обществото от меншеството. Съвършено иначе действа обективната необходимост при социалистическата система на народното стопанство, дето е унищожена експлоатацията на човек от човек и е ликвидирано господството на стихийните икономически закони. В съветското общество обективната необходимост действа като съзната необходимост, преминала изцяло през съзнанието и волята на обществото.

Така, при всеки обществен строй трудовите източници на обществото и средствата за производство трябва да бъдат така или иначе разпределени между отделните отрасли на стопанството. Ръстът на производството трябва да бъде свързан с ръста на потреблението. Между индустрията, селското стопанство, транспорта, между отделните отрасли на производството трябва да има определено съдействие. С други думи, за да може стопанството да функционира, трябва да има едно или друго разпределение на средствата, с които разполага дадено общество. Това е — обективната необходимост на общественото възпроизводство.

При капитализма тази обективна необходимост се осъществява посредством закона за стойността и принадлежната стойност, който действа посредством механизма на конкуренцията, колебанието на цените на пазаря, гонидбата на отделните капиталисти за печалба, преливането на капиталите от един вид производство в друг. Икономическите закони в капиталистическото общество се проявяват като насилствено действащи закони на природата само всред безконечно много колебания и случайности, подобно на това, как се проявява,

например, законът за притеглянето когато къщата се събаря на нечия глава. Това са закони, които, по изражението, одобрено от Ленина, се осъществяват по пътя на своето неосъществяване.

Свършено друг характер имат икономическите закони на социализма. При социалистическата система на народното стопанство, необходимото съответствие между отраслите се осъществява по пътя на плановото водене на народното стопанство. Държавният народостопански план предварително предвижда, по колко трябва да бъде произведено от всеки вид продукти. Фондовете на народното стопанство и работната сила се разпределят между отраслите по такъв начин, щото между им да бъде гарантирано правилно съотношение. Да не допуска несъответствие в стопанството е една от най-важните задачи на народостопанското планиране в СССР. По този начин, обективната необходимост се осъществява като от по-рано поставена цел, преминала през съзнанието и волята на хората.

В този смисъл трябва да разбираме забележката на Енгелса, който писа в „Анти-Дюринг“, че преходът от капитализма към социализъм ще представлява от себе си скок на обществото от царството на необходимостта в царството на свободата, защото „обективните, външните сили, които са господствували над историята, ще останат под контрола на човека“, защото съзнателна необходимост, това е и свободата.

Така, силата на електричеството, която действа във вид на мълния, изгаряща дървото, това е необузданата сила, стихийната. Но електрическият ток който дава светлина и привлича машините в движение, е същата природна сила, но обуздана и поставена в служба на човека.

При господството на частната собственост на средствата за производство, икономическите закони действуват независимо от волята и съзнанието на хората, при което множеството действия на отделни лица не само не съпадат, но често се оказват даже противоположни на ония цели, които агентите на капиталистическото производство поставят пред себе си.

Енгелс пише: „Хората сами правят своята история, но досега те я правиха не като се ръководиха от общата воля на един общ план, даже в рамките на определено, ограничено дадено общество. Техните стремежи се кръстосват и затова във всички такива общества господства *необходимостта*, допълнението и формата на проявлението на която се явява *случайността*. Необходимостта, която се промъква тук през случайността, — все пак в последня сметка е икономическа.“¹⁾

Свършено по друг начин се проявява обективната необходимост, която лежи в основата на икономическите закони

¹⁾ К. Маркс и Ф. Енгелс, соч. т. XXIX, стр. 284.

на социалистическото общество. При условията на социализма, когато тази необходимост е разбрана и съзната, встъпва като определена цел, която обществото поставя пред себе си. Сред примери из историята на построяването на социализма в нашата страна може да се проследи, как се проявява обективната необходимост, опозната и превърната в цел на дейтелността на цялото наше общество.

Такава обективна необходимост се яви социалистическата индустриализация на нашата страна. Другаря Сталин, като обосновава необходимостта от индустриализация на СССР, показва, че тя се диктува от цялата вътрешна и външна обстановка. Необходимо бе да се повдигне и придвижи напред с бързи темпове тежката индустрия, да се развие особено бързо машиностроението, необходимо бе да се пренесе СССР от релсите на изостанала аграрна страна, на релсите на страна индустриална, въоръжена с напредничава техника. Без това социализмът не би могъл да победи и нашата страна би била превърната в колония на чуждите завоеватели. Тази обективна икономическа необходимост беше съвременно разбрана от нашата партия. Тя беше поставена като главна цел на социалистическото строителство. Индустриализацията се яви, значи, като закон за социалистическото развитие на нашето общество. Също такъв икономически закон, в основата на който лежи познатата необходимост, се яви и колективизацията на селското стопанство. Такава също позната необходимост се яви в съвременния етап на развитието на Съветския съюз, в периода на завършване строежа на социалистическото общество, и постепенния преход от социализъм към комунизъм, решението на основната икономическа задача на СССР, която се заключава, както е известно, в това, щото да достигнем и надминем главните капиталистически страни в икономическо отношение, т. е. в смисъл индустриалното производство на глава от населението.

Обективната необходимост лежи в основата на всички икономически закони на социалистическия начин на производство.

Най-пълна икономическа необходимост се явява, преди всичко, плановата организация на цялото народно стопанство, представляваща от себе си един от основните закони на социалистическия начин на производство. Доколкото ликвидацията на частната собственост върху средствата за производството и неразделното преобладаване на обществената собственост означава отмяна на предишните стихийни закони на икономическото развитие, става необходимо и неизбежно плановото ръководство на цялото народно стопанство.

Обективната необходимост лежи в основата на такъв икономически закон, като социалистическия принцип на разпределението, който се изразява в формулата: от всекиго

според способностите му, всекиму според труда. При стадия на социализма, когато обществото далеч не разполага с толкова изобилие на продукти, което би направило възможно тяхното разпределение според потребностите, е необходимо да се организира разпределението на продуктите във възможно пълно съответствие с количеството и качеството на труда, изразходван от всеки член на обществото.

По-нататък, обективната необходимост лежи в основата на такива закони на социалистическата икономика, като непрестанното повишение на производителността на труда и намаление на разходите по производството, непрестанния ръст на производството във всички отрасли на народното стопанство, непрекъснатото повишение на материалното благосъстояние и културния уровень на трудящите се.

Социалистическото общество осъществява поставените пред себе си цели, като отчита цялата съвкупност на наличните условия и възможности. Но това съвсем не означава, че то само се приспособява към наличните условия. По такъв път тласаха партията и съветската държава вредителите, реставратори на капитализма, които по едно време бяха проникнали в нашите планови органи. Така например, те креха, че ако съветската държава наруши наслоилите се в края на възстановителния период съотношения между индустриалното производство и селското стопанство, то в страната ще се разрази криза.

Това бе опит да се служи на делото на реставрацията на капитализма с лъженаучни аргументи. Нашата партия съвсем не си е поставяла цел да увековечи съотношението между индустрията и селското стопанство, наследено от царска Русия. Това бе съотношение характерно за изостаналата аграрна страна със слабо развита индустрия. Между това, задачата, твърдо поставена пред нашата страна от цялата историческа обстановка, се заключаваше, както нееднократно разясняваше другаря Сталин, в това, щото да се създаде могъща социалистическа индустрия и напредничащо едро социалистическо селско стопанство. В процеса на осъществяването на тия величествени задачи, съотношението между производството на индустрията и селското стопанство неминуемо бе длъжно да се промени. Значи, задачата не се състоеше в това, да се запази съществуващото съотношение в народното стопанство, а напротив, в това да се измени в съответствие с поставената цел. Подобна задача можеше да разреши само съветската държава, ръководена от комунистическата партия, която е въоръжена с най-напредничавата, най-прогресивната теория на маркс-ленинизма.

По този начин, в резултат на Великата Октомврийска социалистическа революция, за пръв път в историята на човечеството, законите и икономическото развитие из корен из-

мениха своя характер, своето съдържание и начин на действие. Те се осъществяват не сами по себе си, а като съзнателно прилагани и използвани от съветската държава в практиката на социалистическото строителство. От тук е ясно голямото теоретическо и практическо значение на ред въпроси на социалистическото строителство, разработени от Ленини и Сталина, ред техни принципални указания по различните страни на стопанското и държавно строителство. Достатъчно е да припомним няколко примера.

Ленин и Сталин нееднократно подчертават особената роля на народните маси в делото на строителството на социалистическото общество, значението на творческата енергия, инициатива и трудов ентузиазъм на масите, като най-важен източник на силата и непобедимостта на съветския обществен и държавен строй. Заедно с това, Ленин и Сталин в различните етапи на строителството на социализма конкретно разкриват особената отговорност на ръководящите кадри, повикани да ръководят масите, да направляват техните усилия и да организират енергията им.

Още в първите месеци на съветската власт Ленин посочва на дълбоката мисъл на Маркса: „Увеличението дълбочината обсега на историческото действие е свързано с увеличението на числеността на исторически действующата маса“. Като разяснява съдържанието на това положение, Ленин подчертава, че „колкото по-голям е размахът, колкото е по-голяма широтата на историческите действия, толкова по-голямо е числото на хората, които участвуват в тия действия и напротив, колкото е по-дълбоко преобразованието, което ние искаме да проведем, толкова повече трябва да повдигнем интереса към него и съзнателно отношение, да убедим в тази необходимост нови и нови милиони и десетки милиони“.¹⁾

Другаря Сталин казва: „Работниците и селяните, които без шум и трясък строят заводи и фабрики, шахти и железни пътища, колхози и совхози, които създават всички блага в живота, които хранят и обличат целия свят—ето кои са настоящите герои и творци на новия живот“.²⁾

Като обосноваваше необходимостта от бързи темпове на социалистическото строителство, другаря Сталин в 1931 г. казваше на стопанските дейци:

„Реалността на нашия производствен план—това са милионите трудящи се, които творят новия живот. Реалността на нашата програма—това са живите хора, това сме ние с вас, нашата воля към труд, нашата готовност да работим по новому, нашата решимост да изпълним плана“.³⁾

Още в първите етапи на социалистическото строителство, Ленин подчертава необходимостта от най-строго отчита-

¹⁾ В. И. Ленин. Соч., т. XX, стр. 33.

²⁾ И Сталин, Вопросы ленинизма, изд. 11, стр. 422.

³⁾ Там.

не и контрол при народното стопанство, особено важност на отчета и контрола на мярката на труда и мярката на потреблението на всеки работник на социалистическото производство, необходимостта да се запазят парите в качеството им на оръдие на тази отчетност, дори до висшата фаза на комунизма.

Въз основа на опита на социалистическото строителство в Съветския съюз, другаря Сталин посочи, че в действителност социалистическото планово стопанство не само не изключва, но напротив, предполага използването такива инструменти на буржоазната икономия, като парите, търговията, кредита и т. н.

Другаря Сталин изобличи „левичарските“ теории за умирането на търговията и парите при социализма и научно обоснова необходимостта от развитата съветска търговия, укрепване на нашата парична система, развитие кредитния механизъм, — с една дума, най-пълно използване механизма на закона за стойността и свързаните с него икономически лостове на организацията на производството и разпределението.

Другаря Сталин разкри диалектиката на развитието на тия категории, като посочи, как се изменя обществената им роля и значение, формата им и съдържанието им. Съветската власт използва с успех тия инструменти в качеството им на оръжия на социализма в борбата против капитализма. По-нататък, с победата на социалистическия начин на производство в всичките области на народното стопанство, тия инструменти станаха необходими икономически лостове на социалистическата система на народното стопанство.

Най-важното принципално указание на другаря Сталин за запазване на закона за стойността в преобразуван вид в цялото протекание на социалистическата епоха има огромно значение за характеристиката на теоретическите и практическите проблеми на политическата икономия на социализма. То се явява ключ за обяснение всички своеобразни икономически категории на социализма.

Исходна точка, за да разберем закона за стойността в социалистическото общество, служи ръководящия принцип на обществения живот при социализма: от всекиго според способностите, всекиму според труда.

Това означава, че трудът остава основна мярка в стопанския живот на социалистическото общество. Необходимото отчитане на труда на работниците на социалистическото производство, доколкото съществува качествено различие между труда на отделните членове на обществото, е възможно само чрез посредството на отчета и сравнението на продуктите на техния труд, като стоки, които имат стойност. От тук произтича, че в социалистическата система на народното стопанство продължава да действа законът за стойността, но

той действа в изменен вид: на базата на обществената социалистическа собственост на средствата на производство, което изключва експлоатацията на човек от човек и превръщането стойността в капитал, планова организация на цялото народно стопанство, което изключва такива разрушителни последиствия на закона на стойността при капитализма, като анархия в производството и кризи, и ликвидация на закона за средната норма на печалбата.

Основните особености на преобразуваното действие на закона за стойността в социалистическото общество могат да бъдат сведени към следните четири момента.

Първо, законът за стойността, който в стоково-капиталистическото общество се явява като стихтен закон на пазаря, при социализма действа като осъзнат закон, съзнателно приспособяван от социалистическата държава в хода на плановото водене на народното стопанство.

Второ, действието на закона за стойността при социалистическата система на народното стопанство е освободено от тия разрушителни последиствия, които се явяват неизбежни негови спътници и резултати при условията на стоково-капиталистическото производство. Към числото на тия последиствия принадлежат кризите, безработицата, унищожение на производителните сили, ожесточената конкурентна борба не на живот, а на смърт, свързани с големи непроизводителни изхабявания и изгубване на материални ценности.

Трето, законът за стойността при господството на частната собственост върху средствата на производството неизбежно води към възникване и растеж на капиталистически отношения, към разорение на малките производители. Нещо повече: даже в средата на капиталистическите производители действието на закона за стойността води към борба между едрите и дребни производства и към победа на едрите над дребните производства. Естествено е, че в социалистическото общество, дето е ликвидирана частната собственост върху оръдията и средствата за производство, такива последиствия отпадат.

Четвърто, законът за стойността при капитализма действа чрез посредството на закона за средната норма на печалбата. В социалистическото общество законът за средната норма на печалбата е ликвидиран заедно с категорията капиталистическа печалба.

Построението на социалистическото общество откри пред нашата страна пътя към по-нататъшния прогрес върху релсите на социализма. Съветският съюз встъпи на ново равнище от своето развитие — в равнището на завършване на строителството на социалистическото общество и постепенния преход от социализма към комунизма.

При тази обстановка, другаря Сталин постави и разреши в положителен смисъл въпроса за възможността за по-

строяване на висшата фаза на комунизма в нашата страна при условията на капиталистическото обкръжение. С това вече той издигна на нова висока степен ленинското учение за победата на социализма в една страна. Той посочи, че страната на победилия социализъм разполага с всички необходими условия и възможности за постепенния преход от социализма към висшата фаза комунизъм. В доклада си пред XVIII конгрес на партията другаря Сталин даде научно обоснована програма за създаването на икономически и политически предпоставки за построяването на висшата фаза на комунизма в нашата страна.

За висшите фази на комунизма е нужен мощен подем на производителните сили, които обезпечават изобилие на продуктите. Пътят за достигането на тая цел минава през решението на основната икономическа задача на Съветския съюз, която се заключава в това, да се догонят и надминат главните капиталистически страни в икономическо отношение, т. е. в смисъл на промишлено производство на глава от населението. Решението на основната икономическа задача на СССР, заедно с решаването на задачите на комунистическото възпитание на трудящите се и повдигане на културно-техническият уровень на работническата класа се явява също ключ към създаване другите най-важни предпоставки на висшата фаза на комунизма: унищожение на противоположностите между града и селото, между физическия и умствения труд, всеобщо разпространение на новото социалистическо отношение към труда, като към първостепенен обществен дълг на всеки трудоспособен член на обществото.

В доклада си пред XVIII конгрес на партията другаря Сталин даде новата постановка на въпроса за ролята на държавата при комунизма. Като се опира на многогодишния практически опит на съветската власт, той показва недопустимото разпространение на общата формула относно умирането на държавата при комунизма в конкретния случай на строителство на комунизма при условията на капиталистическото обкръжение. На въпроса: ще се запази ли у нас държавата и в периода на комунизма, другаря Сталин даде следния отговор:

„Да, ще се запази, ако не бъде ликвидирано капиталистическото обкръжение, ако не бъде унищожена опасността от военни нападения отвън, при което е разбрано, че формата на нашата държава отново ще бъде изменена, съобразно с измененията на вътрешната и външна обстановка.

Не, не ще се запази и ще умре, ако капиталистическото обкръжение бъде ликвидирано, ако то бъде заменено с обкръжение социалистическо“¹⁾.

¹⁾ И. Сталин, Вопросы ленинизма, изд. 11, стр. 606.

Това разрешение на проблема за държавата при комунизма обогатява марксистско-ленинската теория изцяло и марксистско-ленинското учение за комунизма в частност. Разрешаването на тази теоретическа проблема се явява една от най-светлите страници в историята на развитието на марксистическата теория.

В речта си, произнесена на 9 февруари 1946 година, другаря Сталин изложи резултатите на мъдрата и далновидна политика на съветската власт, която имаше за цел своевременната подготовка на материалната база на нашата страна за активна отбрана. Като обобщил научно опыта на нашето стопанско строителство в предвоенния период и във време на войната, другаря Сталин определи най-важните задачи на следвоенното развитие на съветската икономика и начерта долавящата се перспектива на по-нататъшното движение напред, към пълната победа на комунизма.

Към светлите върхове на комунизма съветския народ върви под изпитаното ръководство на партията на Ленин и Сталин, политика, която се явява жизнена основа на съветския строй. Другаря Сталин казва:

„Ръководяща и направляваща сила за съветския народ, както в годините на мирното строителство, така и в дните на войната, се яви партията на Ленин, партията на болшевиките. Нито една партия не е имала и няма такъв авторитет сред народните маси, както нашата болшевишка партия. И това е ясно. Под ръководството на партията на болшевиките работниците, селяните и интелигенцията на нашата страна си завоюваха свободата и построиха социалистическото общество. В дните на Отечествената война партията застана пред нас като вдъхновител и организатор на всенародната борба против фашистските заграбвачи. Организаторската работа на партията съедини в едно и отправи към обща цел всички усилия на съветските хора, като подчини всички наши сили и средства на делото за разгрома на врага. През време на войната партията още повече срастна с народа, още по-тясно се свърза с широките маси на трудящите се.

В това е и изворът на силите на нашата държава“. ¹⁾

¹⁾ И. Сталин. За Великата Отечествена война на Съветския съюз. изд. 5, стр. 105—106.

Превел от руски Панайот Куцаров.

Унификация и рационализация на счетоводството у нас

от

Ганчо Радев

Редовен асистент — Варна

(По повод публикуването на Правилника по прилагане новия закон
за търг. книги — Д. В. бр. 303 — 1947 г.).„Социализм — это учет“
Ленин.

I.

След публикуването на новия закон за търг. книги, през миналия м. декември 1947 г. бе публикуван и очакваният от целия наш стопанско-отчетен апарат правилник по прилагане на този закон (Д. В. бр. 303—29. XII. 1947 г.). Както би трябвало да се очаква, този правилник внася значителни новости от оперативно-техническо естество, като в същото време прави и делово решение на редица практически проблеми из областта на стопанската отчетност у нас. Преминаването от хаотичното и безпланово-капиталистическото, към планово-социалистическото стопанство и засилването на държавния и обществен сектор в нашия стопански живот, особено след национализиране на индустриалните и миши предприятия и банковото дело, поставят нови задачи пред нашата стопанско-отчетна и счетоводна апаратура, сред която зреше създаването, че едно реформиране на досегашната система на отчитане се явява неотложна задача на деня и забавянето ѝ при сегашните условия—недопустимо.

В пълна противоположност с досегашната система на отчитане промените в капиталистическото стопанство, отчетността и балансът при планиране на отделните отрасли позволяват да се прави изчерпателен и ясен анализ на целокупния баланс на народното стопанство, да се определи размерът на общественото натрупване на блага, да се отразят взаимоотношенията между отделните части на целокупното стопанство, както и да се черпят сведения за контролните цифри и такива по изпълнение на плана.

Ние се установяваме на един от най-животрептящите въпроси от отчетното дело — системата на сметководните отчитания, този резервоар, от който се черпят разнообразния отчетен материал и данните, засягащи изпълнението на плана. Досегашната отчетност, дори и след изтичане на близо една година от първия народостопански план, все още си служи с форми и цифрови показатели, често несвързани със счетоводството и произлизащи от съответните сметки на текущата счетоводна система. Много от тези показатели са извличани от системата инцидентно, при поискване, или за евентуално потребление; други се извличат частично, за нуждите на комисар-

ство, дирекция на вътрешната търговия, и т. н. От друга страна, и на самото ръководство често са нуждни данни, нямащи никаква връзка със счетоводството. Всичко това налага по необходимост провеждане на една сериозна „частка“ в счетоводната отчетност на отделните предприятия и въвеждане на една рационализация, напълно отговаряща на народните интереси и изискванията на плановете в народното стопанство. В това отношение, без тя да се счита за свършена, счетоводната реформа идва да отговори на една въпийаща нужда на прогресивното развитие на нашето стопанство.

Един от практическите проблеми, които намират разрешение чрез счетоводната реформа, е *единството* в системата на счетоводната отчетност. В това отношение, ние можем да говорим за единство в номенклатурата на сметките, в построяването на баланса и във формата на отчитане. Счетоводната реформа се старее да ликвидира с затрудненията и неудобствата в досегашното разнообразие и хаотичност в номенклатура и форма на сметки и баланс, които характеризираха практиката на капиталистическата отчетна система. Няма нужда вече да се говори за това, че този или онзи счетоводител е внесъл някаква рационализация в своята система, чрез преустройство на отчетността по свое разбиране, или чрез пренасяне на известни методи на действие от други ведомства. Необходимо беше да се създаде една, универсална номенклатура на сметките и единни цифрови показатели. При това, всяко предприятие, независимо от бранша, към който принадлежи, с оглед особеностите и специфичностите, които има, от тази обща, универсална номенклатура прави подбор на своите сметки, без да променя тяхното наименование. Необходимо е, също така, да се създаде и стандартна кореспонденция на сметките, чрез унифициране формата на счетоводните операции. Всички еднородни операции, независимо от стопанската принадлежност на предприятието, трябва да бъдат отчитани свършено еднообразно. Тук може да се възрази, например че едно такова стандартизиране на отчитанията би се оказало практически неосъществимо поради това, че една и съща операция, при разнообразието в особеностите и специфичностите на предприятията, може да има различен характер и да изисква различна форма на отчитане. Очевидно е, че такова възражение страда от недостатъчна сериозност, тъй като стопанското действие, независимо от типа и характера на стопанското предприятие, остава едно и също. Може да се възрази също така, че една унифицирана, универсална сметкова номенклатура може да се окаже необичайно обширна. Няма съмнение, това може да представлява някакво неудобство при съставяне списъка на сметките, но не и за отделните стопанства, които ще изберат за себе си най-необходимите, с оглед на нуждите и особеностите на стопанската си дейност. Необ-

ходимостта от създаване единство в наименованията и в кореспонденцията на сметките се налага още и от гледна точка на създаване новите счетоводни кадри в нашата страна. Трябва да имаме такова наименование на сметките и такава форма на кореспондиране на същите при различни операции, които да могат да бъдат твърдо изучени в специалните училища или полготвителни и опреснителни курсове и всеки работник по отчетността да може да се справи с работата в предприятието скоро след постъпването му, без да губи ценно време по изучаване „китайското писмо“ на съществуващата преди него стопанско-отчетна и счетоводна система.

Крайно време е вече да се говори у нас за нова, реконструирана отчетност, отговаряща на плановостта в развитието на нашето народно стопанство. Тук се има предвид не само счетоводството, но и калкулацията и статистиката. Тези три вида отчетност и в практиката, както в теорията, трябва да съществуват паралелно и с необходимата връзка, тъй като стопанството, отчитането на което те имат за предмет, представлява едно неделимо цяло, със съществуваща връзка между отделните моменти на неговия функционален живот. Не може да се говори, например, за производство, без да се засегне себестойността; последната е немислима без отчитане на работническата сила, например, или работническите заплати и др.; не може да се говори за производство, без да се има предвид качеството на продукцията; не може да се обхванат в тяхната пълнота производствените резултати в качествено и количествено отношение, без третиране и на въпросите около материалното снабдяване и в същото време — на свързаните с тях финансови въпроси и т. н. Отчитането и анализирането на всичко това е възможно само ако се има предвид съществуващата зависимост между елементите поотделно и в съвкупност, в функционалния комплекс на стопанството.

Преди всичко, във всяко съмнение е, че новата отчетна практика трябва да включва задължителното изискване на *своевременност* в отчитанията. Без това условие и най-съвършената отчетна система губи от своя блясък, ако тя следва стопанските промени с известно закъснение. Последното, повече или по-малко, внася дисхармония и смущение в нормалния курс на стопанското предприятие.

На второ място, както е вече казано по-горе, трябва да съществува *единство* между трите отделни клонове на стопанска отчетност — счетоводство, калкулация и статистика. Тук се причислява и стопанският план, тази най-млада клонка на отчетността, възникването на която е твърде важна стъпка в пътя на стопанския напредък, поради свеждане до минимум случайностите в стопанския живот.

Отчетността, на трето място, не бива да изпуска и манипулацията с *натуралните показатели*, тъй като, както е из-

вестно, една от основните задачи на стопанско-отчетната система е да покаже всички ценности, по вид и количество, влияния в състава на производството. Новата отчетност трябва да се базира главно на натуралните и и качествени показатели, а стойностното им изразяване да се осъществява чрез счетоводните сметки, по пътя на обобщаването или сравняването им.

Основната функция, обаче, на отчетното дяло при плановото стопанство е отчитането на планово поставените задачи. От тази гледна точка трябва да се направи коренно преобразуване на съществуващата система у нас. Отчетността на бъдещето не е само пасивен фотографически апарат и има да играе важна организационна роля в ръководството на предприятието. В това отношение, ние смятаме, че стопанската отчетност, като съвкупност от счетоводство, калкулация, статистика и стопански план, не може да бъде дело на счетоводния персонал, а — преди всичко, общо дело на стопанското ръководство. Ръководителят не само че трябва да се интересува и да следи отчетните данни, но трябва да базира своята работа изключително върху тях. От друга страна, работниците по отчетността се явяват основния отряд, с помощта на който се осъществява стопанско-ръководната роля в предприятието.

II.

Публикуваният Правилник за прилагане закона за търговските книги привлече вниманието на стопанско-отчетните кадри в нашата страна. В същото време той възбуди и значителен теоретичен интерес, поради това, че представлява първи опит за разрешение на практически проблеми, което се оказа невъзможно при капиталистическото стопанство. На първо място, представляват интерес класификацията на средствата в баланса и характеристиката на сметкоплана.

1) Въпросът за класификацията на средствата в предприятието е от капитално значение за организиране на едно правилно и рационално отчитане със синтетически и аналитически цифрови показатели, а също така и за упорядъчване на ефикасен контрол по места. Следователно, планът за рационална класификация на средствата е важна предпоставка за построяване плана на една научно обоснована счетоводна система. Сам В. И. Ленин¹⁾ подчертава важноста на правилното класифициране на средствата, като предупреждава, че това не е един въпрос тясно-технически, тясно-специален. Докато в капиталистическото стопанство класификацията може да се извърши според интересите на предприятието и твърде не в обществен интерес, при социалистическото стопанство тази класификация

¹⁾ Соч. т. XVII, стр. 611.

сификация трябва да дава възможност на счетоводството ясно да изрази действителността и успешно да се води борбата за по-нататъшното развитие на социалистическото строителство и запазване обществената собственост. Класификацията трябва да отговаря на нуждата за съставяне най-точен баланс на народното стопанство. За тази цел, тя преди всичко трябва да бъде единна. Чрез рационалната класификация, както подчертава съветският професор И. А. Кошкин,²⁾ се постига конкретно аналитично отчитане и контролиране по отделни предприятия, а от друга страна, се осъществява получаването на сборни синтетически показатели, характеризиращи състоянието и разпределението на производствените имуществва, както и процесите на тяхното планово възпроизвеждане по места, по браншове и в целокупното народно стопанство. Тези достоинства може до голяма степен да се припишат на класификацията според новия Правилник, предвиждащ изграждането на единен счетоводен план у нас.

Съгласно § 4 от Правилника, „инвентар е подробен опис на активите и пасивите“, като активите обхващат:

а) „Постоянните имуществва т. е. имуществата, които подпомагат дълготрайно и в неизменна форма дейността на предприятието“ (земи, сгради, машини и т. н.), „а също и учредителните разноски, както и всички други имуществва, които изпълняват функции от рода на посочените . . .“.

Проф. Герстнер употребява израза „основно имущество“, под което подразбира онази част от имуществото, „съхранявана и предназначена за продължително обслужване производството, или иначе казано, то е недвижно, трайно, стабилно, наричано още имущество за употребление“¹⁾. Според Марксовия възглед за дележа на имуществените средства, това са основни средства, съставляващи онази част от имуществото на предприятието, която не мени своята потребителна форма и влиза в обръщението на части, чрез постепенно и на части предаване стойността си на произведените продукти. Основните средства през всичкото време запазват своята имуществена обособеност и самостоятелност по отношение на произведената продукция. Характерното за тях, според Маркс, е особеният начин за предаване на стойността им върху стоките. Докато основните средства, като „средства на труда“, правят своето стойностно превъплощение в един по-дълъг период време, оборотните средства извършват това изцяло, при всеки производствено-трудов процес, като изгубват субстанционалната си самостоятелност. Ясно е, че тук ние имаме два различни и противоположни възгледа за характеристиката на въпросната стопанско-отчетна категория: от една страна „постоянните средства“, третиращи по тяхния състав, определение и вещест-

²⁾ Вопросы учета основных фондов, стр. 17.

¹⁾ Анализ баланса (р. пр.), стр. 105

вената им характеристика и от друга — основни имуществени средства, третираны по признака „икономическо значение“ (Проф. Блатов) и функционална роля в производствените процеси. Няма съмнение, § 4 възприема описателния метод и класифициране не по признака на функционалната роля. Но тук са приобщени и „съучастията и ценните книжа за трайно капиталовложение, с оглед дълготрайността на капиталовложението“. Ние не намираме обяснение на основанието да бъдат прибавени тук и такива имуществени права и ценности, които нямат нищо общо с основното имущество и които, по изразу на проф. Ст. Чолаков, нямат качеството да представляват „специална външна обстановка“, позволяваща осъществяването на стопанските процеси във възможно най-съвършен вид. Според проф. Бойчев²⁾, постоянните средства може да бъдат от материален и нематериален характер и се отличават само по причините на амортизирането. Проф. д-р Георгиев, който си служи с термина „основни средства“, приема, че към тях може да се причислят и „съучастията в капитала на други предприятия“³⁾.

б) *Оборотни средства* — „имуществата, в обръщението на които се изразява самата дейност на предприятието“. Тук са избрани най-типичните от този вид, като някои от тях помагат на производството, като се разрушават (напр. въглища) или се трансформират (материали), прехвърлят (разменни средства), права и т. н.

в) *Корективни пера*, „предназначението на които е да коригират стойностите на известни пера в пасива“. Това са т. н. в Правилника за съставяне равнoсметката на акц. д-ва от 1943 г. — „оточняващи активи“ и

г) *Условни и чужди имущества*, „намиращи се, по една или друга причина, във владение на предприятието“. Вписването на последните става след сбора на другите активи.

Пасивите обхващат:

а) *Собствени капиталы* — основни, специални, запасни и нераздадени печалби;

б) *Заети капиталы* — всички дългове;

в) *Корективни пера* — т. н. в Правилника за акц. д-ва от 1943 г. „оточняващи пасиви“; и

г) *Условни пасиви и чужди капиталы* — „представляващи контър-пост (срещуперо) на съответни условни активи и чужди имущества“. Ние сме на мнение, че правилникът, който се е нагърбил и с грижата да дава кратка характеристика на отделните имуществени компоненти на актива и пасива, не би трябвало да се задоволи с нищо необясняващия технически израз: „представляващи контър-пост“.

²⁾ Счетоводство и калкулации в инд. предприятия, стр. 251.

³⁾ Учение за предприятието — стр. 90.

2) Още класиците на счетоводната наука твърдяха, че системата на счетоводството трябва да бъде приспособена към мащаба и вида на предприятието, и че това не е само първа задача при организацията на счетоводния план, но че от това преди всичко зависи и успехът на отчетността изобщо. Освен това, „безчисленото количество отделни операции на стопанството не говорят нищо ни на ума, ни на сърдцето на стопанстващия субект, докато тези операции не бъдат сложени в една определена еднородност, даваща възможност да се улови общото направление на стопанските процеси.“¹⁾ На тази основа, необходимо е да съществува т. н. „твърда кореспонденция на сметките“, т. е. да бъдат те в такива отношения помежду си, че всякога да изразяват едни и същи стопански операции и процеси. Това правило важи както за едно отделно предприятие, така и за едно цяло обединение, на което по тази линия става напълно възможно съставянето на „сборни“ баланси. В тази светлина, сметкопланът, който ни се представя от новия правилник за търговските книги, постига едно от най-актуалните изисквания, съответно на плановото начало в сегашното развитие на нашето народно стопанство.

На второ място, балансовите схеми за отделните видове предприятия се характеризират и с ясност в съдържанието, точност в наименованието и с една пълнота, изчерпваща стопанската маса в разпределението ѝ по отделните балансови сметки. Едва ли е нужно да се докаже необходимостта от едно усъвършенствуване на сметковата система по отношение на строгата определеност в съдържанието на всяка сметка. От друга страна, сметковата схема трябва да има такова построение, което да обхваща с нуждната изчерпателност всички възможни обороти и операции в стопанското предприятие, без да се явява потреба от непрекъснати добавки на нови сметки.

Трябва да се отбележи, че в новите балансови схеми се констатира една отчетливост в дележа на сметките на активни и пасивни, основан не на външния признак — разположение на сметките в едната или другата страна на баланса, но главно на вътрешното им съдържание. Разко и подчертано се прокарва идеята, че пасивните сметки изразяват общата сума на собствените и заети капитали, привлечени в дадено предприятие, и изобщо за източниците на средства и за степента на тяхната подвижност; активите — за формата на стопанското оползотворение и пласиране на тези средства и за степента на тяхната ликвидност и подвижност в функционалния живот на предприятието. При това положение, активните и пасивни сметки, отразявайки състава на стопанските средства, позволяват да се види, до каква степен състоянието на средствата (мате-

¹⁾ В. Я. Замятин — „Организация бухгалтерии“ — стр. 103.

риални, финансови и креансови) и източниците за образуване на същите, отговарят на контролните показатели по производствено-финансовия план. На тази основа, новият баланс, действително, ще се яви документ, обобщаващ характеристиката на цялата съвокупност от средства на предприятието. Така се осъществява и връзката между структурата на баланса и производствено-финансовия план на самото предприятие и на съответното обединение в цялост.

Новите балансови схеми, при това, приключват у нас разискването — за разгънати или съкратени баланси. Няма съмнение, че предвидената в правилника широко разгъната номенклатура ще бъде, също така, едно от крупните достижения и достоинства на бъдещия баланс.

Преминавайки по-нататък, при разглеждане характеристиката на сметкоплана, трябва да споменем и за сметките, нямащи отражение в годишните приключителни баланси. Тук спасдат сметките, участващи само в „оперативните“ проверителни баланси и имащи чисто резултатен характер или пък съсъбирателна, разпределителна, оценъчно-калкулационна, операционна и пр. функция в системата на отчетността на стопанското предприятие.

Съгласно § 37 от правилника, при прилагането на общия типов сметкоплан на индустриалните предприятия, трябва да се имат предвид: а) счетоводно-организационният строеж на тия предприятия (§ 38); б) класификацията на разноските в тия предприятия (§ 39) и в) калкулативните и счетоводни периоди в същите предприятия (§ 40). Според § 38, „с оглед характера на производствените процеси и нуждата от правилно калкулативно обхващане и счетоводно изобразяване на същите процеси и на останалите им дейности“, индустриалните предприятия се разчленяват на сектори, а тия последните — на отделения. Предвиждат се:

— *Производствен сектор*, със следните отделения: а) за произвеждане главни фабrikати (главни производства); б) за спомагателни фабrikати (допълнителни производства) и в) „Производствоподпомагащи служби“, като: силопроизводство, ремонтни работилници, транспортна служба, евентуално, бояджийница, техническа лаборатория. За всяко от казаните производства и служби се води „отделна сметка с конкретно съдържание“;

— *Административен сектор*, обхващащ службите по общото управление. „Отчитането на разноските става с помощта на сметка „Общи управителни разноски“.

— *Сектор „Продажби“*, обхващащ „само общите и специални разноски, които се правят конкретно във връзка с продажбата на произведените продукти. Тия разноски не съставляват елемент на костуемата стойност, а — само величина, намаляваща печалбата от произведените продукти“.

Сметки: „Общи разноски по продажбите“ и „Продажби“

— Сектор „Социални грижи“, обхващащ всички социални мероприятия, като столове, работнически жилища, медицинска помощ, бани и пр. Някои от социалните разноси се признават като калкулативен фактор, а други такива се отчитат като загуба на предприятието. Има и трета група разноси, — които се удържат от заплатите на работниците и служащите.

Сметка: „Социални разноси за разпределение“.

§ 39 прави една подробна диференциация на разносите „от гледище на калкулацията и на възпроизвеждането им“: *калкулативни* (преки производствени, непреки производствени, общи управителни) и *некалкулативни* (разноси по продажбите и други некалкулативни разноси).

С оглед на този организационен строеж на индустриалните предприятия и класификацията на сметките в същите, е изграден и новият типов сметкоплан, особен интерес от който представлява построението на II част — калкулационните и III част — резултатните сметки, които както е известно, фигурират само в „оперативните“ проверочни баланси и имат събирателен, разпределителен, оценъчно-калкулационен, операционен или резултатен характер.

Калкулационните сметки са групирани на: а) „предкалкулационни сметки за разносите“, към които се числят 14 вида сметки; б) „Сметки за окончателна калкулация на производството“ (отделна сметка „Производство“ за всяко главно и допълнително производство) и в) „Други калкулационни сметки“ (Доставка на материали, Разноси за основен ремонт и Имоти в строеж).

Резултатните сметки са групирани на: а) аналитични сметки за резултатите, състоящи се от 19 вида такива сметки и б) синтетична сметка за резултатите — сметка „Загуби и печалби“.

Що се отнася до годишните баланси, освен сметките, отчитачи постоянното и оборотното имущество и техните собствени и чужди източници, предвидена е още, и допълнителна балансова група — *„корективни пера“*, във *условните статистически пера*, които, съгласно § 4 от Правилника, се вписват „в края на всяка от двете съставни части от инвентара, т. е. след сборовете на актива и пасива“. Заслужава да се отбележи, че и в това отношение новият правилник за търговските книги е по-прецизен от първия опит у нас за типизиране на счетоводството и то само за акц. дружества (1943 г.), служащ си с термина „оточняващи“ активи и пасиви. В тази обща група, за „оточняване“ бяха включени различни по естеството си балансови елементи, като: невнесен капитал, неизправни акционери, учредителни разноси, неплатени разходи за сл. година, скonto по пол. за изплащане (оточняващи активи) и погашенията, несъбрани лихви по съ-

дебни вземания, предсъбрани приходи за сл. година, сконто по пол. за събиране (оточняващи пасиви). При възприетите стриктни наименования на сметките на новия правилник, необяснимо е, как са попаднали в групата на корективните активни перата „Предплатени разходи за сл. година“ и „Сконто по пол. за изплащане“ и в корективните пасиви — перата „Предсъбрани приходи за сл. година“ и „Сконто по пол. за събиране“. Всички тези пера, както е известно, имат оперативен характер, като „транзиторни“ пера, и ако същите не следва да бъдат обособени в нарочна рубрика, мястото им съвсем не е измежду корегиралите контра—активни и контра—пасивни пера на баланса. Може да се направи аналогична бележка и относително *условните и статистическите* балансови пера, които новата типова схема обобщава в групата „*статистически сметки*“. (§ 41) Балансовата наука ясно определя значението на статистическите пера, като такива с информативен характер и не изразяващи никакви реални или условни права и задължения. Най-често те се създават, за да бъде изразено чрез тях владението (от нас) на едно чуждо или (от други) на едно наше имущество. Тези пера се създават само „за статистиката“. Условните пера произлизат от поетите ангажменти и отговорности от предприятието, вследствие на които се създават „условни“ вземания и в същото време — „условни“ задължения.

Направеното на тези два вида пера разграничение в общата група „статистически пера“ е недостатъчно и обособяването им в отделни групи — наложително.

Заклучение

В настоящата статия ние разгледахме значението на новия правилник за прилагане закона за търговските книги, в светлината на известни нови проблеми на стопанската отчетност, които се налагат от прогресивните тенденции в развитието на нашето народно стопанство. След навлизането на стопанското ни развитие в стадия на планирането, като етап към социализма, естествено, и отчетността следва да придобие съответна организация и форми, които да улеснят и подпомогнат трансформацията на стопанския живот и окончателната ликвидация на хаотичността и безбалансовостта на капиталистическото стопанство в нашата страна. Ако „социализмът — това е отчетност“, както казва Ленин, то въпросът за рационализацията и унификацията на отчетността с оглед на историческото преобразование на обществото, трябва да се постави на теоретическо уясняване и делово, закономерно, осъществяване. Рационализацията е метод на действие, който, в една или друга форма и степен, можеше да бъде прилаган и в миналото. Унифицирането или типизирането е един принцип, чието осъществяване може да намери място само в епохата на плановото

стопанство, при което отчетността, във всичките ѝ клонове, обхваща цялото народно стопанство и довежда до общия народостопански баланс.

Ние обърнахме внимание на тия проблеми, доколкото те засягат само счетоводната, сметковата отчетност. Правейки своите бележки, ние не намерихме място в настоящата работа да се спрем и на редица още слаби места в Правилника, както и на кореспонденцията на сметките, който въпрос, поради неговата сложност, особено занимава днес нашите счетоводителски среди, от където се чуват някои гласове против „сложността“ на взаимоотношенията между сметките в предлаганата система. Освен наредбите и циркулярите, които ще съпътствуват прилагането на закона и правилника, ние сме на мнение, че се налага грамадна работа за създаване на „счетоводен кодекс“ по всички общи операции в стопанството и подготовката на счетоводителски кадър в нашата страна.

Енергийните ресурси и електрификацията на България.

от

Инж. Георги Дренски.

В нашата социално новоориентирана държава грижите за всестраниното повдигане стандарта на живота, едновременно във всички негови културни и социални прояви, се засилиха и намериха своя израз в създаването на двегодишния държавен народостопански план, който абсорбира цялата икономика на страната.

В този план базисните или ключови ресурси са преди всичко въглищата и електричеството.

С оглед на тези енергийни ресурси е изградена цялата постройка на плана.

а) Каменовъглено стопанство.

Ние ще разгледаме най-напред каменовъгления проблем, защото безспорно е, че ритъмът на реконструкцията днес, който минава през всички отрасли на живота, изтъква на все по-преден план ролята и предимствата на камнените въглища.

Една систематика на каменовъгления инвентар на нашата страна би улеснила в значителна степен нашата задача.

В България са застъпени четирите главни типа въглища:

Антрацити, черни кам. въглища, кафяви кам. въглища и лигниты. Приемайки по начало, че хипотезата по формирането

на каменните въглища в нейните генерални линии е позната ние ще споменем само, че в реда на въглефикацията на растителната маса, на базата на съдържанието на въглерод, се приема следното степенуване на видовете каустобиолити:

Торф	с около 60% въглерод
Кафяви кам. въглища	" 70 " "
Черни кам. въглища	" 90 " "
Антрацити	" 96 " "
Графит	" 100 " "

Степента на въглефикацията зависи обаче не само от геологическата възраст на въглищата, но паралелно с това и от високата температура и голямото налягане, които се проявяват в земните пластове, вследствие особено на тектонични явления.

Известен факт е, че сравнително млади кафяви въглища, които са били в контакт с по-късна еруптивна дейност, са се овъглили в резултат на високата температура и за кратко време са преминали в една фаза на по-висша въглефикация. Напротив, сравнително стари геоложки въглища, поради малка земна покривка и липса на други външни фактори, не са се добре овъглили и днес още сочат характера на кафявите въглища. Такъв е класическия примера с въглищните находища в равнинната околност на гр. Тула в СССР.

От горните редове следва, че схемата на въглефикацията преминава през две главни фази, а именно:

1. *Хумификация* — като първа фаза, при която се развива един чисто диагенетичен процес. За неговото развитие не са нуждни външни фактори; този процес е чисто *биохимичен*.

2. Във втората фаза на овъглияването имаме участие на външни двигатели — високо налягане и висока температура. Следователно, тази втора фаза представлява един метаморфен и *геохимичен процес*.

Разпространение на каменните въглища в България.

I. *Антрацити*. Разпространени са в гърките на Балканската верига, в Искърското дефиле, около Своге и Реброво, где то представляват обект за по-редовна експлоатация в няколко малки по мащаб минни предприятия. Напоследък се приема, че антрацитите трябва да се причислят към продуктивната карбонска формация.

Поради много високия тектоничен стил на Балканската верига, въглищата тук са изгубили почти своя пластов характер, силно са деформирани в вид на лещи и гнезда и са натрошени до положение да се копаят само в ситно състояние, обстоятелство, което намалява възможностите на тяхното оползотворяване. Поради примесването на тези въглища в някои сектори с глина и др. като секундерно явление, пепелното съдържание е високо и в някои случаи надвишва 40%.

Производството на антрацити се е развивало така:

1920 година	1662	тона
1940	15391	"
1946	21040	"

Индустрията, която би могла да употребява като гориво въглищен прах, или би могла да се приспособи към употребата на такъв, е в състояние да подсили един константен пласмент на антрацитите. Износът на антрацити до сега се е извършвал почти изключително за братска Югославия, гдето те намират добър пласмент.

Относно тонажа на басейна не биха могли да се дадат сигурни данни, защото картината на тектоничната структура тук не е достатъчно изяснена, макар че тук се добива впечатлението, като че ли алюра в някои сектори е сравнително спокойна, отколкото в централния Балкан, гдето се наблюдават всеобхватно комплицирани тектонични явления.

Антрацитни въглища имаме и в Белоградчишкия Балкан, но данните за тях са оскъдни.

II. Черни каменни въглища. Тези въглища у нас са генетически свързани с две геологически епохи.

Юрски въглища имаме в Кулско.

Горно-кредни въглища имаме в средния и източен дял на Балкана в зоната между Сливен и Габрово, която зона има дължина около 75 километра. Тази въгленосна зона, която е ограничена в най-високите дялове на планината, образува т. н. Балкански басейн. Ясно е, че наименованието балкански каменовъглен басейн не е правилно и добре определено, защото в Балкана в разните негови дялове се намират няколко различни по възраст и вид въглищни басейни.

Надлъжната ос на този басейн, може да се каже с известно приближение, че съвпада с посоката на билото на масива и лежи южно от него.

По-голямата част от този басейн се намира в южните и по-стръмни склонове на Балкана, обстоятелство, което има практически своето отражение върху трудностите на транспортните условия за добиваните въглища. Поради много сложната тектоника на горно-кредните комплекси, които са фактически носители на въглищни пластове, профилът на последните е твърде неспокоен и примесен с глинести и др. прислойки.

Минните концесии тук имат своите експлоатационни обекти в тази тектонично силно смутена зона, обстоятелство, което резултира с една трудна и скъпа експлоатация на въглищата.

Опитите за идентифициране на пластове са много трудни.

Поради причини още по време на формирането на въглищата, както и на такива от секундерно естество, в някои сектори от басейна са по-долнокачествени и съдържат повече пепел.

Известна закономерност в разликата на качеството на въглищата се наблюдава между северната и южна зона на басейна.

Въглищата на южната зона показват една по-напреднала фаза на въглефикация, докато в северната зона този процес е изостанал назад, което се отразява на съдържанието на летливи вещества.

Този геологически факт практически има голямо значение при комбинативното смесване на въглищата от двете зони за добиване на кокс.

Поради интимната смесица на глина и др. в резултат на силното нагъване, стриване и пр. на терена в границите на басейна, практически задоволително прочистване на въглищата е възможно само чрез промиване същите в специални флотационни инсталации.

Производството на въглища е било следното:

1900 година	2500 тона
1940 " около	200000 "
1947 " "	100000 "

III. *Кафяви каменни въглища.* Тези въглища в нашата страна са представени от два главни типа — именно, по-старите терциерни въглища, с черен цвят — *пернишки тип* и младотерциерни такива, запазили своя кафяв цвят и донегде землестата си структура — *маришки тип*.

Първият тип въглища има своето разпространение преди всичко в Пернишкия, Бобовдолския, Пиринския, Черноморския и др. по-малки басейни.

Вторият тип е представен от въглищата на Маришкия басейн, Ломския и Софийския.

Този тип въглища представлява най-крупния тонаж от каменовъгления инвентар на страната.

Пернишки басейн. Въглищата на този басейн са били известни още в далечното минало. През 17 столетие френският геолог Ами Буе, през 16 столетие австриецът Хохшцетер и още други наши геолози в по-ново време са обхождали и проучвали басейна.

Първите проучвателни работи са били започнати през 1876 година, около село Мошино. Тези сведения не се намират в пълна хармония с данните, които имаме от сигурни източници, в смисъл, че първ руският генерал Мосолов е имал блестящата идея да използва пернишките въглища за топли-

во на София. В 1879 година държавата туря ръка на целия басейн. Започва се добива на въглища в района на Мошино при една съвършено нерационална експлоатационна система, свързана с големи загуби в добива на въглища, подземни пожари и пр.

Така приключва един период от историческото развитие на Мини Перник, който носи белезите на примитивна подземна експлоатация и още недостатъчно очертан интерес на държавата към това национално богатство.

Около 1881 година настъпва вече втория период от развоя на мината, когато под умелото ръководство на наши минни инженери и геолози започва системното проучване и експлоатиране на пластове към сегашното селище Перник, около което впоследствие се концентрират всички експлоатационни работи.

През 1925 година мината преминава в третия период на своето развитие, когато под позитивното влияние на автономията разгъва широко своите производствени възможности, достига до един пълен технически разцвет, при нова модерна експлоатационна система и по линията на един силно механизирани добивен процес. Приложението в последно време на съвършено нови методи на работа допринася още повече за интензифициране и подобрене на добива на въглищата.

Само три числа са достатъчни за да дадат ясна характеристика за този грандиозен просперитет на мината:

през 1879 година	производството е било	около 900 тона,
" 1946 "	" "	е стигнало 2 900 000 тона
" 1948 "	се предвижда	производство от 3 210 000 тона.

Правилното и почти напълно спокойно залягане на пластове е един голям авантаж и важна предпоставка за леките експлоатационни условия в басейна. Друг един важен момент, който трябва да изтъкнем тук, е онова рядко геологическо явление, което ние наблюдаваме в рудника „7-и Септември“, гдето четирите въглищни пласта са обединени в един общ комплекс, с дебелина до 16 метра, лежащ под незначителна земна покривка, при което условията на експлоатацията позволяват една напълно рентабилна работа на открито, при помощта на модерните багерни машини.

Анализ на каменовъгленото производство

1945 и 1946 год.

	Държавен частен сектор	Година	Производ- ство тона	Индекс
Млади лигнити	Държ. мини	1945	125.002	100
Маришки тип	частни	1946	122.421	98
		1945	138.274	100
		1946	159.436	105,3
Кафяви въглища	Държ. мини	1945	2.989.704	100
Пернишки тип	Частни	1946	2.942.167	98,4
		1945	181.696	100
		1946	196.132	107,9
Черни въглища	Частни мини	1945	114.461	100
Балкански тип		1946	79.164	69,2
Антрацитни въгли- ща Свогенски тип	Частни мини	1945	13.530	100
		1946	13.429	99,3
В с и ч к о	Държавни	1945	3.114.706	100
		1946	3.064.588	98,4
	Частни	1945	447.961	100
		1946	448.161	100
А в с и ч к о	Двата Сектора	1945	3.562.667	100
		1946	3.512.749	98,6

Като се вземе под внимание фактът, че пепелното съдържание на въглищата се е увеличило в последните години, главно поради влошаване профила на въглищните пластове, направихме опит да дадем в следващата таблица една сравнителна характеристика на поскъпването на топлинна калория не само поради повишаване продажната цена на въглищата, но и вследствие намаления калорифичен ефект на същите.

I. Едри въглища за Б. Д. Ж.

1940 г.			1944 г.			1945 г.			1946 г.		
Калории	Цена лева	Индекс за стойност на калориите	Калории	Цена лева	Индекс за стойност на калориите	Калории	Цена лева	Индекс за стойност на калориите	Калории	Цена лева	Индекс за стойност на калориите
5167	400	1	4767	550	1,5	4625	1850	5	4050	1800	5,5

II. Едри за частни клиенти

1940 г.			1944 г.			1945 г.			1946 г.		
Калории	Цена лева	Индекс за стойност на калории	Калории	Цена лева	Индекс за стойност на калории	Калории	Цена лева	Индекс за стойност на калории	Калории	Цена лева	Индекс за стойност на калории
5167	400	1	4767	550	1,5	4625	2500	7	4050	2500	7,5

Ако приемем, че качеството на въглищата се е запазило на едно и също ниво в сравнение с 1940 година, т. е., че те съдържат не повече пляка, респ. пепел, от колкото в 1940 г., тогава индексът на поскъпването на калория ще бъде:

1. За едрите въглища за Б. Д. Ж.

1940	1944	1945	1946
2	1,2	4,5	4,3

2. За едрите въглища за частни клиенти по високи цени:

1940	1940	1945	1946
1	1,2	5	5

За да се види, че въглищата в сравнение с други продукти от първа необходимост са поскъпнали сравнително най-малко, прилагаме следната сравнителна таблица, в която въглищата и електрическата енергия заемат едно от последните места.

Сравнителна таблица

Индекс за поскъпване от октомври 1946 година.
база 1939 г. = 100 (в закръглени числа).

Брашно	1,330
Масло	1,270
Дървени въглища	974
Дърва дъбови	828
Месо телешко	755
Ориз	612,4
Въглища едри пернишки	417,7
Хляб	400
Сол	376
Електрическа енергия	191,1

Химизъм. В следващата таблица са дадени сравнителни данни за елементарния състав на разните видове въглища по

Мук, в която мястото на Пернишките въглища се определя между кафявите и черните въглища.

	C %	H %	O %
Антрацит	95	2,5	2,5
Черни въглища	82	5	13
Пернишки въглища	76	5,5	16
Кафяви въглища	69	5,5	25
Торф	39	6	33

Степента на овъгляването се определя по индекса на Вилух и се изчислява по специална формула.

Лимитната стойност на индекса за черните и кафяви въглища се определя от Вилух към 0,50, а за кафявите въглища той е 0,38, докато за пернишките е 0,48

От съпоставянето на тези данни става ясно, че Пернишките въглища представляват един преход от кафяви към черни въглища или представляват един тип на твърде облагородени кафяви въглища.

По много съображения не е допустимо да се счита, че постоянно нарастващите нужди на народното стопанство от въглища ще трябва да бъдат задоволявани изключително от мина Перник.

Това говори, че от гледището на интересите на народното стопанство, повече от наложително е да се насочи вниманието на компетентните кръгове към подготовка и експлоатация на други каменовъглени басейни и обекти на нашата страна, за да се запази богатството на Пернишкия басейн за един по-дълъг период от време.

Бобовдолски басейн. По геологическата възраст и по местоположение този басейн се отнася към групата на пернишкото старотерциерно находище. Въглищата са еднакви почти по състав с пернишките, само по отношение на калорифичността им те са в няколко нюанси по-доброкачествени от пернишките. Това обстоятелство намира своето обяснение в факта, че Бобовдолският басейн сочи данните на един по-сложен тектоничен строеж, който е допринесъл за по-високата въглефикация. Производство: 1920 год.—14612 тона; 1940 год.—102773 тона; 1947 год.—347740 тона.

От производството най-голямата част намира пласмент за индустрията, след това за железниците и за отопление.

Пирински басейн. Все към тази група на старотерциерните басейни принадлежи и пиринския такъв. Не само петрографски и геоложни данни говорят за принадлежността на това находище към споменатата и обособена и в географско отношение каменовъглена област, но и сродството на самия въглен е от практико-стопанско гледище един важен факт.

Производството на единствената тук мина "Перник" е било следното:

1925 г. —	732 тона
1940 г. —	100,004 тона
1947 г. —	120,423 тона

Бургаски басейн. Към тази група причисляваме също така и Черноморския или Бургаски басейн. Едно характерно явление на въглищата в това находище е, че въглищата са богати на битуминозни вещества и показват едно високо съдържание на първичен катран.

Производството се е развивало в последните години така:

1925 г. —	41 тон
1940 г. —	142,614 тона
1947 г. —	71,414 тона

Калорифичният ефект на тези въглища е по-нисък от този на пернишките въглища. Съдържанието на сяра е по-високо и това в известно отношение има своето негативно отразение при употребата на въглищата.

Като една съществена от стопанско гледище проблема, която трябва да се подчертае, е тази за рационалното използване на въглищата, като те бъдат обект на една швелова обработка (дистилация), в резултат на което да се добиват ценните швелови продукти от тях.

Проучванията в този басейн могат да дадат позитивни резултати.

Във втората група на терциерните басейни, именно тази на младотерциерните, поставяме главно маришкия, софийския, ломския, както и редица още с ограничено регионално значение находища.

Маришки басейн. Той има огромно стопанско значение и по-специално трябва да се подчертае неговата благодатна роля за електрификацията на южна България. След Перник, той ще има да играе голяма роля в стимулиране развоя на новоизградения индустриален център Димитровград.

Съществени аналитични данни сочат, че въглищата имат около 40% вода, до 23% пепел и долна топливност към 3100 калории.

Характерен негативен белег за въглищата е високото съдържание на вода и лесното им разпадане при складиране на открито, поради което въглищата не могат да издържат дълъг транспорт. Затова пък те са отлично пригодени за изгаряне на място за целите на електрификацията.

Производството е било:

1920 г.	14.620 тона
1940 г.	102.773 тона
1948 г.	347.740 тона

За маришкия басейн са сложени конкретно за разрешение, освен проблема за установяване тонажа, още и начините и методите за облагородяване на въглищата, с оглед на едно увеличено производство.

Софийски басейн. Известен факт е, че поради невъзможността да се задоволят нуждите на населението с въглища за отопление, произхождащи от старотерциерните кафявовъглищни басейни на страната, по специално от пернишкия такъв, населението започна да се ориентира и към други видове въглища, особено към лигнитите. В резултат на това се засили интересът към въглищата на Софийския басейн.

Действително, тези въглища са долинокачествени и съдържат висок процент вода, пепел, както и примеси от глинни, обаче, имайки предвид интересите на народното стопанство, наш дълг е да направим всичко, за да утилизираме широко това гориво, като го впрегнем в ползотворна работа за електрификацията и за индустрията на нашата страна.

Императивно ще се сложи за разрешение проблема за прочистването по хидромеханичен път и за облагородяването на тези въглища, чрез процеса на брикетирането, за да им се даде един по-удобен от термично и практично гледище вид за целите на консумацията, особено за топливни цели.

Ломски басейн. Народното стопанство би могло да има огромна полза от експлоатацията и на Ломския басейн, в който, според направените преди няколко години проучвания, се крият големи количества въглища, защото, както е известно, в северна България, северно от Балкана, няма друго каменновъглено находище. Непосредствената близост на басейна до Ломското пристанище се явява като втори, голям авантаж, който би позволил един евтин транспорт за въглищата по Дунава до най-източните предели на страната.

Проучванията са установили няколко пласта — със значителна мощност. Същите залягат почти хоризонтално.

Наличността на водоносни пясъци и нахлуването на вода в проучвателната шахта осуетиха по-нататъшните проучвания на същата.

Този басейн може да бъде единствената най-добра база за бъдещата електрификация на северна България и това обстоятелство е особено много важно, въпреки големите трудности, които се срещнаха в пътя на преодоляване големите водни количества, находящи се под напор в терена, за да даде основание за продължаване на проучванията в този басейн.

Освен тези големи и от стопанско гледище важни каменновъглени басейни за млади лигнитни въглища, в страната има още редица находища със съвършено локално значение.

Б. Водно стопанство.

Няма спор, че водните ресурси на една страна са огромно национално богатство, което, подобно на каменните въглища, е източник на благоденствие и всестранив стопански просперитет.

Водите, или както сполучливо ги назовават, белите въглища, добиват за нашата страна, която съгласно стопанския план трябва да се трансформира към по-интензивна индустриална и аграрна продукция, особено голямо значение.

И в тази насока предстои голямата задача на плановото изграждане на нашето водно стопанство на една широка база с оглед на последните постижения и завоювания на техниката за което днес са дадени широки възможности.

Развоят на каменовъгленото и водното стопанство трябва да се стимулира хармонично и с бързо темпо.

В историческото развитие на водното дело у нас, бихме могли да поставим границите на три периода. Първият период обгръща времето от Освобождението до 1920 година — когато изобщо към инициативите в тази насока не е бил проявяван интерес от страна на държавата. В 1920 година интересът на държавата частично се очертава с Закона за водните синдикати, с който се туря началото на една програма за по-системно стопанисване на водите. Така, до 1944 година продължава вторият период — на една не още добре организирана и централно провеждана държавна политика по водите.

През 1945 година започва вече големият интерес към едно цялостно изграждане и утилизирание на водните ресурси на България с оглед на необходимостта от подобрене условията за развоя на земеделието и индустрията.

По начало, хидроложките и климатически условия на България не могат да се смятат за благоприятни. България е сравнително суха страна, която особено през продължителните летни горещини и суши се превръща в една почти полуаридна такава.

За по-голяма част от нашата страна средното количество валежи е около 500 мм. Картата за валежите сочи ясно, че в някои области на южна България те са даже под 500 мм.

През летните месеци сушата у нас е характерно явление, в цикличността на което има известна закономерност. Речните води са крайно недостатъчни. Проучванията, правени през дълги години върху режима на нашите реки, подсилиха само убеждението в правотата на горното твърдение, защото при липса на баражи, водите на повечето реки у нас изтичат още през дъждовния сезон, за да пресъхнат през летните месеци и се превърнат в пустеющи корита.

И ние често наблюдаваме в полето нерадостната картина, когато земеделецът е безсилен да даде на своите посеви малко поне влага, за да ги спаси от гибел.

Другото диаметрално противоположно белствие, което сполетява ежегодно нашето стопанство, това са наводненията. Поради теренни и други особености, поради обезлесяване на водосборните басейни и липса на речници, често малки и сухи реки прииждат буйно и в кратко време доунищожават, колкото и парадоксално да е това, посевите, които са били комприметираны от сушата. Счита се, че средният годишен отток за цялата страна възлиза на около 16,5 милиарда куб. метра и че средните годишни валежни количества са към 60 милиарда куб. метра.

Оросяване. Оросяването на страната се провежда за сега от водните синдикати и частната инициатива в отношение приблизително $3\frac{1}{3}$: 1, като общо се напояват 680,000 декара обработваема земя.

Стопанският ефект от напояването на тази земя се изчислява на около 1,250 000,000 лева — увеличение годишния доход от тях, независимо от увеличената стойност на имотите. Този доход ще се увеличи многократно след завършване строителната програма по изграждане на язовирите и използване на текущите и подпочвени води.

Рентабилитетът на тези мелiorативни инициативи е повече от очевиден и ние можем да имаме представа за размера на загубите, които е търпяло ежегодно нашето стопанство с отлагането на тяхното своевременно и позитивно разрешение.

У нас съществуват добри условия за застрояване на няколко десетки язовири, които технически и стопански са много изгодни обекти.

С извършване на големия проект по изграждането на една цяла система от големи електропроизводни хидрокомбинати, ние добиваме възможността да трансформирам сухия и пороеен режим на нашите реки, да регулираме отточните водни количества, за да имаме достатъчно вода за оросяване и за производство на обилна електрическа енергия.

Дължината на реките и на притоците, които могат да бъдат включени в мрежата за водостопанско ползуване, е към 18,000 км., от които около 30% се нуждаят от корекция.

Двегодишният стопански план предвижда строежа на следните язовири, характерните данни за които са систематизирани в следната таблица:

Наименование на язовира	Среден годишен отток милiona куб. м.	Приемате- лен басейн кв. км.	Обем милiona куб. м.	Ще напоява хиляди декара	Ще произ- вежда ми- лиона кв.
1. Пасарел	535	1040	450	800	170
2. Студена	73	104	45	140	20
3. Тополница	272	1300	137	350	55
4 Г. Димитров	269	840	135	350	65
5. В. Кодаров	90	135	65	160	70
6. Росица	320	1425	220	500	35

С увеличената площ на напояването и произвежданата електрическа енергия ще се получи едно увеличение на националния доход от около 20 милиарда лева.

Приема се, че отношението на годишния доход от напояването към този от силодобиването е 10:1 — така, че посоченото по-горе увеличение на националния доход ще се разпредели в горното съотношение между напояването и силодобиването.

Огромна роля в областта на напояването на земеделските култури в нашата страна, особено с развой на електрификацията, изиграха водните синдикати, които в един период от около четвърт век показаха невероятно бърз и благодатен за стопанството ни развой.

Безспорно е, че това съотношение може да претърпи впоследствие едно изменение в смисъл на подобрене коефициента на силодобиването.

Според данни, с които разполагаме, средният добив на декар напоявана площ е бил около 530 кгр. срещу само 208 кгр. добив от ненапояван декар земя.

Многобройни са културите, които са обект на напояването — предимно това са оризищата, тютюнът, зеленчукови градини, овощни градини, лозя, бостани, ларевича, фасул и др.

По поречието на Марица, Струма, Тунджа, Искър и Места ние виждаме нагледно, колко много благодатни са резултатите от дейността на водните синдикати и колко голям от стопанско гледище е ефектът от напояването.

В следващата таблица са посочени добивите за разни култури от декар площ:

Наименование на засятите култури	Среден добив от декар площ в кгр.	
	Напоявани	Ненапоявани
Тютюн	99	64
Зел. градини	2755	640
Лозя	770	480
Домати	2200	480
Картофи	1600	820

Стопанският ефект от напоителните мероприятия на водните синдикати е безспорен и вложените от тях в строежа на тези мероприятия капитали възлизат на няколко милиона лева.

С наличните текущи води биха могли да се напояват около 3.000.000 декара полски имоти.

За да се добие един завършен за напояването на нашата работна земя ефект, необходимо е да се използват за целите на напояването и баражните води на язовирите, които ще бъдат завършени във фиксираните в народостопанския план срокове, макар че те в техническо отношение са един от най-трудните и най-скъпи строежи. Тези язовири, както е известно, са необходими за скилибриране на нашия електропроизводствен баланс през течение на всички месеци от годината, който сега е изложен на силни колебания. Нашите реки в долните си течения се характеризират със силни колебания на протичащите количества води, които в някои случаи сочат невероятни амплитудни скокове. По-слаби са тези колебания на водните количества в горните течения на реките, гдето съотношението се движи към 1:10.

От това обстоятелство на съвършено нередовен режим на нашите реки, който бе изтъкнат и в по-горните редове, се намира в непосредствена функционална зависимост и времетраенето на нормалната работа на водните централи у нас, която възлиза за централите в горните течения на реките на около 200 дни в годината, а за тези в долните течения — се редуцира до 100 дни. През останалия период от годината те работят с един капацитет много намален и достигащ даже до 50% от инсталираната мощност за централите в долните течения.

Този именно факт налага, щото за сухия период от годината да изравняваме нашия енергиен баланс с резервата от парни централи, чиято мощност следва да бъде не по-малка от 80-90% от мощността на хидроцентралите, а този именно факт доказва необходимостта от едно дублиране на мощностите, нуждни за едно нормално и сигурно задоволяване нуждите на нашето стопанство от електрическа енергия.

Балансът на нашето електродобиване ще може безспорно да се подобри след изграждането на проектирани язовири и топло-силови централи, с което съществуващият за сега още недостиг от електрическа енергия ще може да се задоволи.

III. Електричество.

В развитието на електрификацията на България годината 1900, когато биде построена първата хидроцентрала в Панчарево, трябва да се смята като историческия репер, от който започва индустриалната електрификация на страната. От тога-

ва големите авантажи на електричеството, като източник на светлина и енергия, добре се оценяват и то с бързо темпо печели все по-голям терен.

Безспорен факт е, че в този безспирен ход на електрифициране, в сравнително кратък период от време се излиза от ограничената в рамките на едно локално електроснабдяване концепция и се преминава към разрешение проблема на областното електрифициране.

Втората и главна фаза на електрификацията започва фактически след 1925 г., когато начева изграждането на големите електропроизводни централи, чиито хронологически ред на пуцането им в работа е следният:

хироцентрала Пастра	термоцентрала Перник
термоцентрала Върба	термоцентрала Адрее
термоцентрала Курило	термоцентрала Бедек
хидроцентрала Рила	термоцентрала Марица и т. н.

И в това отношение трябва да се подчертае, че националните енергийни ресурси, каменните въглища и водите, са фаворизирали изграждането на една система от термо- и хидроцентрали, някои от които по своята мощност, предвидена за доизграждане в двегодишния народостопански план, ще бъдат мощни двигатели за стопанското преуспяване на страната.

Участието на водните сили и каменните въглища в изграждането на електрификацията се намира в отношение приблизително 3:2.

Утилизацията на водните сили комбинативно, и за напояване и за силодобиване, е явно най-правилната. Не по-малко рационално е използването на най-долнокачествените сортове въглища и отпадъчни такива, като гориво в пернишката, маришката и др. централи.

Разположението на намиращите се в строеж язовири и на каменовъглените басейни очертава базите на нашата електродобивна индустрия. Един поглед върху географското разпределение на каменовъглените запаси на страната и съществуващите водни централи сочи преимущественото положение на югозападна и южна България, спрямо северната половина на страната.

Ако вземем под внимание сумата от мощностите на електроцентралите по области, получаваме следната картина, в подтвърждение на горното.

I. Югозападна и южна България:	131659 к. с.
II. Северна България:	39155 к. с.

Съотношението на двата суманда е 1:3,3 в полза на южно-българските области.

По-долу даваме една таблица на електроцентралите по области в страната.

Електрически централи

ОБЛАСТИ	Брой на централи	Мощност на двигателите в к. с.	Забележка
Бургас	5	9060	
Варна	16	9185	
Враца	18	4851	
Г. Джумая	4	544	
Пловдив	13	17773	
Плевен	28	20191	
Русе	7	4988	
София	9	82830	
Ст. Загора	13	21490	
ВСИЧКО . . .	113	170874	

Един бегъл поглед само на данните от таблицата ни навежда на факта, че най-голямо производство на електрическа енергия и респ. най-значителна консумация на такава имаме в Софийската област, гдето каменните въглища на Перник и водите на Рилската река са благоприятствували електрификацията на областта, в която се намират и големите консуматори, като столицата, мини Перник, Гравитонд, Б. Железни заводи и редица още големи индустриални предприятия.

В пътя на системното областно електрифициране следва Пловдивската област, която е била обект на дейността на водния синдикат „Въча“, гдето благодарение на електрическата енергия можа да се оползотвори за народното стопанство онзи огромен резервуар от подпочвени води на тракийското поле, както за напояване на земеделските култури на този край, така и за водоснабдяването на редица селища.

Преминаваме към Ст. Загорската област, в която голямата централа при мана „Марица“, с нейното проектирано разширение, централата на „Вулкан“ и др. очертават възможностите за обилното електроснабдяване на този богат български край, в който не само земеделието, но и индустрията получават един силен тласък за бърз развой.

Създаването на новия индустриален център Димитровград, в който се изграждат азотно-торовия завод, цементовия завод и др. индустриални предприятия, се подсигурива благо-

дарение на електричеството, което ще доставя Маришката централа.

Бургаската област е електроснабдена чрез централата Адрее при каменовъглената мина „Черно море“.

II. Инсталирана мощност по вид на двигателя:
(в индексни числа)

Година	Водни		Парни		Дизелови		
	Брой	к. с.	Брой	к. с.	Брой	к. с.	1939г
1940	47	109.9	14	100	68	101.1	100
1943	48	113.9	16	102.7	61	102.9	
1946	46	113.2	21	118.5	51	108.1	

Производството на електрическата енергия по вида на двигателите в централите се изразява в следните проценти:

Години	Водни	Парни	Дизелови
	%	%	%
1939	59.3	31.8	9.2
1945	43.7	52.2	3.8
1946	46.2	50.2	3.6

Прави впечатление намалението на производството на дизеловите централи, която трябва да се обясни с факта, че нафтата за дизеловите мотори е скъпо гориво, което поскъпва силно и цената на електрическата енергия.

Отношението на цената на сл. енергия, добита във водна: дизелова централа е около — 1:4; 5:16.

Поради особения характер на областното електроснабдяване и скъпия строеж на язовирите, безспорно е, че напълно правилно е електрификационните обекти да бъдат изграждани от държавата. От досегашния ход на електрификацията констатира се, че в нашата страна около 80% от градовете са вече електрифицирани, докато от селата електроснабдени са само около 5%.

Следващата таблица ни дава данни за електрифицираните селища през 1946 година.

ТАБЛИЦА

За електрифицираните селища и консумираната електрическа енергия през 1946 година.

Общо за цялата страна.

Електрифицирани села		1945 1946	153 116
Жители		Села Градове	2,073,239 1,572,277
Общо електрифицирано до 1946 год.		Села Градове	1,007 102
Консумирана електрическа енергия до 1946 година	Домашно и друго осветление к. в. ч.	Села Градове Всичко	30,211,091 62,320,499 92,531,590
	Домакински нужди к. в. ч.	Села Градове Всичко	1,227,144 22,381,738 23,608,882
	Улично осветление к. в. ч.	Села Градове Всичко	789,073 3,645,242 4,434,315
	Двигателна сила — Земедел- ски нужди и напояване к. в. ч.	Села Градове Всичко	11,507,359 7,527,230 19,034,589
	Други к. в. ч.	Села Градове Всичко	157,005,174 54,195,979 211,201,146

От нея е видно, че броят на селата, електроснабдени през 1946 г. възлиза общо на 116. Това показва, че е засилено темпото за електроснабдяването на селата. Общо, до края на 1946 г. са електрифицирани 1977 села и 102 града. Населението на електрифицираните села възлиза общо на 2,073,239 души, а на градовете — на 1,532,277 души.

Степента на електрификацията на околните в България е показана в следващата таблица, която е изчислена на базата на произведената електрическа енергия и броя на населението в околната.

ТАБЛИЦА

За степента на електрификацията на населението в България
по околии

Падат се к. в. ч. на
глава от населението

• Околии

0 — 5	к.в.ч.	Омортаг, Преслав, Провадия, Кула, Неврокоп, Никопол, Бяла, Кубрат, Крумовград, Момчилград, Михайловград.
2 — 5	"	Троян, Асеновград, Девин, Царево, Балчик, Добрич, Котел, М. Търново, Силистра, Н. Пазар, Попово, Берковица, Белоградчик, Лом, Оряхово.
6 — 10	"	Сливен, Търговище, Видин, Г. Оряховица, Павликени, Плевен, Пещера, Смолян, Разград-Шумен, Б. Слатина, Враца.
11 — 50	"	Разлог, Габрово, Луковит, Свищов, Севлиево, Тетевен, Търново, Карлово, Кюстендил, Радомир, Ивайловград, Казанлък, Кърджали.
51 — 100	"	Ловеч, Русе.
101 — 200	"	Варна, Пловдив, София, Чирпан.
201 — 500	"	Бургас, Самоков, Хасково.
501 — 1000	"	Дряново, Дупница, Перник.

Двегодишният народостопански план предвижда едно увеличение на производството на електрическа енергия за 1947 г. на 480,000,00 квч. и за 1948 г. на 580,000,000 квч. Стойността на горивото и водната енергия за това производство ще бъде, съгласно плана, за 1947 г. 1,285,500,000 лева, а за 1948 г. — 1,425,000,000 лв.

Инсталираната мощност в края на 1948 г. ще бъде 127,000 квч., през 1948 г. с едно увеличение от 26,200 кв. ще достигне 151.200 квч.

Най-големият консуматор на електрическа енергия в страната безспорно е нашата индустрия.

От по-долу посочените данни за разпределението на енергията по вида на консумацията се вижда, че 50—60% от нея се пласира за двигателна сила предимно в индустрията.

Разпределение на пласираната енергия по вида на консумацията в проценти:

	Двигателна сила	Частно освет- ление	Улично ос- ветление	Домашни нужди
1939 г.	63.2	13.1	3.9	1.2
1945 г.	50.7	22.1	1.7	4.4

От общо пласираните за земеделски нужди и напояване около 19,034,589 квч. през 1946 г. в селските райони са консумирани около 61%, а в градските такива само около 59% от енергията. Това ясно говори за едно значително разширение на пласмента на електрическата енергия в земеделското стопанство.

Фактът на широкото електрифициране на селата у нас, особено след 1944 год. се потвърждава от следните цифрови данни:

За 1946 год. вкл. са били електроснабдени следния брой села по области: Софийска — 290 села, Плевенска — 283 села, Пловдивска — 220 села, Ст. Загорска — 91 село.

Сушата, която има своето негативно отражение върху земеделската продукция на нашата страна, оказва също така отрицателно влияние и върху електропроизводството, което обстоятелство пречи да задоволиме даже половината от нуждите на нашето стопанство от енергия. Само благодарение на режимните програми за електроснабдяване, каквато се прилага напр. в Пловдивската област, ние можахме да осигурим едно сравнително задоволително снабдяване на нашата индустрия с двигателна електроенергия.

За да можем да изградим на сигурна база нашето електроснабдяване, ние трябва да преминем към *най-широко използване на нискокалоричните наши възлища и на баражиранни води*, които ще бъдат един обилен източник на енергия, така необходима за процътяването на нашето народно стопанство.

В тези линии е предвидено нашето електрифициране и по държавния народостопански план.

Империалистически брътвени или реална империалистическа опасност?

от

Н. Димич.

Едва се е свършило сблъскването между народите в един неаждан масшаб, още не са изсъхнали бойните полета от моретата проляна кръв, майките не са още свалили печалните траурни забрадки, — а се подготвят вече нови войни, коват се оръжия за нови битки. Като че ли не са достатъчни две световни войни за едно поколение, като че ли чашата трябва да се изпие до дъно и третото още по страшно световно сблъскване трябва да погребее до края всички основни начала на мирното човешко съжителство.

Англосаксонските империалисти извършват подготовка към нова страшна световна война: тяхната военна индустрия продължава да работи, милиони бойци се обучават непрекъснато на всички достижения на съвременната военна наука, техника и изкуство, те заемат стратегически позиции във всички краища на света. Същевременно с тази военна — материална подготовка, върви в не по-малка степен и идеината подготовка на народите, намиращи се в тяхната сфера на влияние. Трябва психологически да се подготвят тези милионни човешки маси, които ще се хвърлят във война срещу свободолюбивите демократични народи, трябва тяхното настървение да бъде доведено до такава степен, че да грабнат изкованото оръжие, да се хвърлят върху посочените обекти, когато ще се даде съответната заповед за това. Тази психологическа подготовка на империалистите към предстоящата военна борба, тази идеологическа обработка на народните маси в тези страни се извършва със същата интензивност, както и материалната подготовка.

За тази цел се пускат в обръщение специални обвинения, които трябва да озлобят народите в империалистическите страни, фабрикуват се лозунгите, които трябва да имат не по-малка експлозивна сила, отколкото най-силните експлозиви.

Налице са очевидни и за обикновения гражданин империалистически стремежи в размери, непознати до сега в историята на капитализма.

Американците, към които се отправят обвинения в империалистически тежнения, се мъчат да ги отричат, като, на своя ред, правят груби опити да ги прехвърлят върху своите обвинители.

Разбира се, не би представлявало никаква трудност да се намерят доказателства за съществуването на империалистически прояви в американската публицистика, във вестникарските

статии, в политическата литература. По-интересно обаче е, да се установи наличието на империалистическа идеология и в научните трудове на американците. Защото това би свидетелствувало, че заразата е проникнала много по-дълбоко и е обхванала и тези кръгове, които са духовен елит на народа, и тези слоеве, от които се формират кадрите на духовните водачи.

Ние ще посочим тук няколко образци на такива империалистически прояви, които ни дава научната американска литература. Ние изваждаме съответните образци из различните доклади и статии, напечатани в списанието „Болшевик“ (теоретически и политически журнал ЦК ВКП (б) от 1946 год.

Една година преди завършването на последната война е излязла книгата на Джордж Уелер „Задморските бази“ (George Weller — Bases overseas), която може да се признае за катехизис на американските империалисти. Преди всичко, две думи за автора на тази книга: той е известен сътрудник на „Чикаго дейли нюз“, вестник близък на американските военноморски кръгове, и води отдел за външната политика.

В казаната книга Дж. Уелер дава един преглед на дипломатическите позиции на СЩ във връзка с първата световна война и стига до заключението, че СЩ са били изиграни от своите съюзници и приятели (т. е. от Англия, Япония, Франция и Италия) и нищо не са спечелили от своето участие в победоносната война. Най-големите им загуби са били в Тихия Океан. Тази поука от миналата война трябва да послужи на СЩ след новата война, за да може те да запазят своите интереси и осигурят своето положение. Детинският период на американската външна политика, както той се е проявил през първата световна война, се е свършил; СЩ, сега са възмъжали и знаят, как да пазят своите интереси и искат да ги запазят.

По инерция американците се отвърщават от империализма. Но това е детинщина, това е анахронизъм, това е преживелица от 19 век. „В сегашното време, казва Уелер, империализмът е просто едно название на отношения на по-слабия към по-силния. А тъй като слабите, както и бедните, винаги съществуват и ще съществуват, то винаги ще има и силни, а това ще рече, ще съществува и империализъм“.

Тъй като твърдението, че свършилата се война е последна война, е толкова лъжливо, както същото твърдение, изказано след първата световна война, американците са твърде заинтересувани от бъдещата война. Във връзка с това, Уелер откровено формулира основните точки на империалистическата външна политика на СЩ. А именно, той твърди, че „пактът за световната организация“ не може за дълго да удовлетвори американските алетити; само „световната система от бази, които са разположени по местата, където американецът е воювал, за които той е плащал или които е използвал, може да

допринесе много по-реално удовлетворяване“. Необходимостта от създаването на система от бази, като средство за прокарване на основната цел, овладяването на света, Уелер обяснява с това, че другите империалистически държави са овладели вече отдавна колонии, и СЩ „се обръщат към задокеанските бази, разположени в политически тесни места, като към средство да получат опорни точки“. Авторът и не крие, че целта на СЩ е при това „упражняване на политическо влияние“ и не се свени да посочи, че мрежата от такива бази „трябва да се разположи в точки, жизнено важни за потенциално приятелските и евентуално неприятелските държави“.

Уелер излага по-нататък конкретния план на експанзията който трябва да се осъществи „със съгласието на американските съюзници, а при отсъствието на такова съгласие и против тяхната воля“.

Като изхожда от предпоставката, че „войните винаги са били и винаги ще бъдат“, Уелер препоръчва базите да се получават за всички времена, а не да се вземат под наем за определен срок. Размахът на препоръчената система от бази изпъква от това, че авторът има предвид американската намеса в политическия живот на други народи, поради което той различава наред със стратегическите и политически бази.

Че посочените схващания на Уелер не остават само абстрактни размишления и теоретически схващания, но, напротив, се претворяват в реалната практическа политика, ясно се вижда от следните няколко примера. Известният вестник „Ню-Йорк хералд трибюн“ (от 11 януари 1946 г.) съобщава за това, че ръководителите на американските армия и флот са се споразумели за необходимостта от създаването на такава система от бази, която би обхванала целия свят. Вестникът пише: „Тази програма има за цел да създаде една мрежа от авиационни бази от остров Окинава през Алеутските острови и през арктическата зона на това полукълбо към Исландия“.

А американският адмирал Хелси неотдавна в беседа с журналисти е изложил своите схващания относно политиката на „свободата на моретата“, като е казал с откровеността на военен: „Ние искаме правото да отиваме, където ще поискаме и през всяко време. На никой дявол не е работа, къде ние отиваме. Ние можем да се насочваме на там, накъдето ще ни се поиска“.

Американският учен Вилиям Зиф е написал книгата под надслов: „Джентлемени за мира“¹⁾. В тази си работа Зиф подлага на една остра, понякога дори и безпощадна критика английската колониална политика, и особено тая спрямо Индия. Би могло да се очаква, че това осъждане на английските им-

¹⁾ William B. Ziff — The Gentlemen talk of Peace. The Macmillan Company, N. Y. 1944.

империалистически прояви ще предпази автора от опасността на империалистическите тенденции. Против тези ващи очаквания, авторът предлага в последната глава на посочената книга своя план на уреждане на международните проблеми, план, който може да служи като образец на чистия империализъм. А именно, Зиф предлага да се раздели целият свят между няколко гигантски „държави-агрегати“. Без да вземе под внимание индивидуалните особености на отделните държави, тяхната национална история и география, техните вековни стремежи и тежнениа, техните борби и достижения, Зиф чисто рационалистически предлага това разделяне на целия свят между няколко държави-гиганти за цели осъществяването на равенство между тях. Всяка от тези държави трябва да притежава еднакви политически права, всички необходими ресурси, достатъчен брой население, здрави географски граници. Това вярно осигурява пълната стопанска независимост и всезната сила на всяка от тези държави. Това равенство между държавите и огромната им сила ще отстрани всеки повод за войни, защото ще отсъствува основният подтик към войната — лесната победа. От друга страна, за пет-шест гигантски държави е много по-лесно да да се споразумеят, отколкото за 70 най-разнообразни политически образувания, така че приключването на евентуални спорове и недоразумения по мирен начин не ще представлява големи трудности. Всяка от посочените „държави-агрегати“ трябва да бъде едно единно цяло, което значи, че на нейната територия не трябва да съществуват никакви независими и суверенни образувания. Съгласенята между казаните държави-агрегати трябва да регулират всичките техни взаимоотношения.

Целият свят ще се разпредели между петте обединени държави, всяка от които е здраво свързана в единно цяло чрез единството на интересите. Зиф смята, че СССР притежава вече „необходимата свършеност и пълнота“. Остава само да се създадат Обединен Изток, Обединена Европа, заедно с районите, които граничат със Средиземно море (включвайки Северна Африка), Западен Съюз, който да обхваща целия американски континент, а също Британските острови и Австралия.

Зиф изглежда не усеща, че неговата политическа рецепта има явно изразен империалистически характер. Той не изчезва поради обстоятелството, че световното господство се намира в ръцете не на една, а на пет държави. Защото най-характерният белег на империализма се състои в това, че той въплътява стремежа към господство над други народи и държави против тяхната воля и желание и без да се зачитат историческите, националните, географските, стопанските и други особености на насилва подчинените народи, както и поробените държави. Дали това подчинение се извършва от един или няколко народи, от една или много държави, нищо не променя основната същност на империалистическата политика. Едва ли

това трябва да се доказва. Достатъчно е само да илюстрираме това с един пресен исторически пример. Нека да си представим, че Хитлер би се споразумел с Великобритания или със С. Ш. за съвместно постигане на своите империалистически блянове. Биха ли те престанали да бъдат империалистични, само защото се замислят и прокарват не от една, а от две или три държави (или от пет държави, както това препоръчва Зиф)?

Не е ли подчертал правилно известният английски писател по политически въпроси Едуард Григ, че всеки опит за създаването на световна империя е фатално осъден на несполука: „Световните империи, като се започне от империята на Фридрих Барбароса, чак до Наполеоновата, и от Наполеоновата чак до Хитлеровата, всички заедно и всяка по отделно са претърпяли неуспех в опита да се създаде ред приемлив за останалата Европа, защото те не са имали никаква друга цел, освен собственото си разширение“. Интересно е, обаче, да се отбележи, че същият Едуард Григ, който толкова ясно вижда източника за загиването на всеки опит за създаване на световна империя, започва да смекчава тази си правилна строга присъда, когато организацията на световната империя се вземала в ръцете на Великобритания, както това се вижда от следните му думи в същата книга: „Без Англия, способна и готова да играе рошаваща роля в качеството на европейска държава, Западна Европа ще се окаже без ръководител“¹⁾.

Това, което Григ изразява меко и предпазливо, но което все пак си остава империалистическо схващане по своето същество, — защото, който веканен и самозванно претендира за ролята на ръководител на други самостоятелни народи и суверенни държави, може при нужда да наложи волята си, за да си осигури тази ръководна роля — много по-откровенно се изразява от редица други англо-американски писатели.

Така, например, Мейрин Митчел се разхожда из Европа, както по собствената си мушия, в книгата си, чийто надслов „Ние сме в сила да осигурим мир“ вече открито изразява империалистическите претенции на авторката. Вместо уважение към самостоятелните народи и зачитане на суверенните държави, авторката ги третира само като служебни органи на великобританските цели. Така, в нейната книга се пише: „Норвегия трябва да си осигури помощта и сътрудничеството преди всичко на свободолюбивите залморски нации — на Британската Империя и Американските С. Ш.“

Двата велики мореплавателни народа — английският и холандският, — разделени от Северно море, трябва да се обединят в тясно дружество след втората световна война.

¹⁾ Edward Grigg - British Foreign Policy, Hutchinson and Co, Ltd. London - New - York - Melbourne, p. 184, p. 24.

Югославия трябва да има възможност да разчита на поддръжката на все още най-силната военно-морска държава в Средиземно море, на Англия.

След втората световна война Португалия ще се нуждае от мощни съюзници. Обстоятелството, че португалските заморски владения . . . се намират в непосредствена близост до владенията на Англия или на доминионите, ще принуди, изглежда, Португалия в бъдещето, както и в миналото, да се отнася положително към съюз с Англия.

Между Франция и Англия съществуват всички предпоставки за истински съюз в противоположност на изкуствения съюз, който е съществувал между Германия и Италия. . . . Необходимостта от френско-английското приятелство в Средиземно море е била продемонстрирана след френската капитулация през 1940 г.

Персия е станала още едно място за ползотворна дейност, в която са взели участие четири члена на Обединените нации . . . В Абадан-Персийския залив — се намира най-голямата в света петролна рафинерия. Този район има първостепенно значение за три велики сили. Най-важен е: той, може би, за Британия.

В интереса на всички подръжници на свободата трябва да се надяваме, че британската общност на народите ще вземе всички мерки, за да се разшири съдържанието на англо-египетския договор. Самите египтяни са поздравявали членовете, които засягат британската морска и въздушна отбрана, и, наистина, са молили Британия за оказване помощ в защитата на зоната на Суецкия канал, суверенитета над който принадлежи на Египет.

Когато се е повдигнал въпросът за Испанско Мароко, се е потвърдила мъдростта на Англия, която отказала да предаде на Германия бившите ѝ колонии в Западна Африка, за да се превърнат те в авиационни бази против Британската Империя. Може да се надяваме, че и след втората световна война създателите на мира ще бъдат също така предумотрителни към този въпрос.¹⁾

Както се вижда, авторката раздава ролите на отделните държави и ги размества на световната политическа сцена с същата сигурност и безапелационност, както един режисьор на театралната сцена. Но на ней не идва нито за момент мисълта, дали съответните народи и държави ще поискат така послушно и безропотно да играят раздадените на тях роли от чужда сила, без да бъдат предварително разпитани за тяхното съгласие.

Това, което по-специализираните учени и публицисти изразяват в по-предпазлива и прилична форма, цинично открове-

¹⁾ Mairin Mitchell — We can keep the Peace. The Grout. Publ. Co, Ltd. London — New-York—Melbourne, p. 184.

но разгласяват разпасаните журналисти. В това отношение е много характерна статията на английския публицист Кинг-Хол, която е била напечатана в шведския вестник „Експресен“ на 27 май 1946 г. Тази статия е много интересна в това отношение, че тук се изказва гласно това, за което в тъй нареченото „общество“ се приказва тихо и между четири очи. Без да се спираме върху това, че авторът приканва британското правителство да разговаря с Русия по-твърдо (за нас е интересна неговата покана, Англия да престане да приказва с Русия за демократичните държави в Източна Европа на език, „който руснаците считат за беззъбо бърборене на изродилата се капиталистическа държава“), заслужава си да се установи, как си представлява Кинг-Хол следвоенното устройство на света. Тук явно изпъква агресивността на някои слоеве на английското общество, защото авторът поканва Англия смело да излезе, като организатор и ръководител „на съюза на западните държави, включвайки и Западна Германия“. Той съзнава, че такава организация на съюза на западните демокрации ще предизвика решителна реакция от страна на редица други европейски държави. Но това не го смущава: „такива нападки трябва да се посрещат с достойно спокойствие“, казва той. Организацията и съдържанието на този съюз се свеждат към следното: „Този съюз трябва да се конституира, като съюз на държавите с постоянен парламентарен комитет. Западна Германия трябва да стане подмандатна територия на съюза, като се управлява от съвета на съюза. Най-напред трябва да се прекрати съществуването на германско поданство. След известно време трябва да се представи общо гражданство на всички страни, влизащи в съюза. Свободата на търговията и общото гражданство трябва да се въведат на етапи, които да послужат за преход към свободна световна търговия и световно гражданство. Отбраната трябва да се представи на Съвета за сигурност при Обществото на обединените народи. При англо-американските връзки проблемът за западно-европейския съюз не представлява никакви непреодолими мъчнотии за Великобритания. Този съюз, който ще се ръководи от Англия и който ще се поддържа от Франция, Белгия, Холандия, Дания, Норвегия и, вероятно, Италия, ще се вдъхновява от свободния демократичен мироглед“.

Наново виждаме, как Англия самозванно се издига в ролата на ръководител на другите народи, без да бъде тя поканена за това от самите тях; как зад гладките и ласкави думи изпъкват опасните контури на военния съюз.

Би могло да се мине край тези фантастични проекти, но има белези, че те започват да преминават от областта на безопасните фантазии към областта на опасната реална политика.

Нека да напомним възгледите на такива влиятелни хора, като Валтер Липман, които лека полека се вплотяват в пра-

ктическата реалност на днешната политика от министрите на външните работи на С. Щ. и Великобритания. Валтер Липман в редица свои трудове („Външната политика на С.Щ.“, „Военните цели на С.Щ.“) проповядва идеята за организацията на световния ред, ядката на който ред трябва да стане „Атлантическата общност“, т. е. приятелството на народите край Атлантическия океан.

„Безопасността от това сдружение зависи от взаимоотношенията на двете велики сили — Англия и С. Щ. . . техният военен съюз се явява тази ядка на силите, край която по необходимост трябва да се организира безопасността на целия район“¹⁾. Тази общност, според Липман, включва Пан-Америка, Британското общество на народите, Франция и нейните съседи, Белгия, Холандия и Скандинавските държави. Липман смята, че в бъдеще това „западно съдружество“ ще обхване и Германия, а, може би, и цяла Европа чак до границите на Съветския Съюз. Тогава цял свят ще държи сметка за съществуването на тази колосална „Атлантическа общност“ и в края на краищата, ще не ще, ще се присъедини към нея.

Империалистическото жило на идеологията на Липмана ясно изпъква от нейния агресивен характер, който не смята за нужно да покрива насилието, като основен метод на нейното въплотяване. А именно, Липман изхожда от това, че създаването на бъдещия световен ред не може да се опира на доброволното съгласие на народите. Ако в бъдещето ще се създаде единна световна държава, то това не ще е резултат на доброволното съглашение на отделните държави. Като се опира на историята, Липман подчертава, че всички големи държави са се създавали край някоя силна и здрава ядка: Германия — край Прусия, Великобритания — край Англия, Италия — край Пиемонт и т. н. С това той открито подчертава, че „Атлантическата общност, като основна ядка на идващия „световен ред“, не може и не трябва да разчита на доброволното присъединяване на другите райони на света, поради което С. Щ. ще ги принудят към влизане и подчинение на Атлантическата общност с камшика на насилието.

Друга насока на тенденциите на Липмана изпъква от това, че той смята за необходимо да се унищожат комунистическите партии в границите на Атлантическата общност, защото, според него, мир и демокрация могат да бъдат осигурени само тогава, когато комунистическите партии ще бъдат поставени извън закона и унищожени в страните на „Атлантическата общност“, т. е. навсякъде²⁾.

Както се знае, Липмановата „Атлантическа общност“ е много близка до този „Атлантически съюз“, който проповядва Уинстон Чърчил.

¹⁾ Walter Lippmann — U. S. Foreign Policy, Boston, 1943, p. 138.

²⁾ Walter Lippmann — U. S. War Aims, Boston 1944, p. 153—154.

От друга страна, тази организация на Западно-европейския съюз, към чието организиране така ревностно е пристъпил английският министър на външните работи Бевин, е вече един опит за практическото осъществяване на същите схващания на Липман и Чърчил с тази само разлика, че тя се започва от другия край на Атлантическия океан.

Разбира се, би било преувеличение да се мисли, че посочените възгледи изразяват единодушното схващане на всички англо-саксонски учени, политици, публицисти и журналисти. Напротив, има отговорни хора в казаните държави, чиито възгледи са диаметрално противоположни. Тези трезви хора отлично разбират цялата нереалност и даже фантастичност на англо-американските претенции за световно господство. Те дори имат мъжеството да подчертаят опасността от империалистичните стремежи за самите Англия и Америка. Така, например, в книгата „Америка и нейното място на света“ американецът Пефер рязко критикува империалистическите прояви на американската политическа мисъл. Той вижда свидетелство на неразумност и на политическа незрялост в приказките за „американския век“, зад което се крият грозните опасности от създаването на американско господство в света със силата на оръжието. Като се опира върху следвоенните факти, Пефер предупреждава за големите опасности на следвоенната империалистическа експанзивност и подчертава, че „в империализма, който повече от всичко друго е свързан с чувството на удовлетворение, апетитът нараства успоредно с яденето. Това, което отначало се взема по необходимост, по-нататък се взема вече поради самото чувство на задоволяването.

Воснната мисъл предизвиква желанието за по-голяма власт, като отнапред това се прави само за название, а по-нататък за самата наслада от използването на властта. Няма основание да се смята, че Америка ще представлява изключение от това правило. . . Нито една голяма страна в Европа или Азия не иска американското ръководство, не би го признала и дори не би го понесла. Никога не е имало никакви симптоми или данни, които биха доказали, че някоя велика държава ще отстъпи на Америка своето право на решаване на международните проблеми или ще позволи на Америка да го използва, ако Америка ще излезе с подобни претенции“. Според Пефер, другите държави ще откажат на Америка правото на ръководно значение вече поради това, че С. III. „никога не са внушавали доверие по отношение на своята политическа принципалност“.¹⁾

Тези здрави схващания на Пефера не му пречат, обаче, да плаща и той известен данък на общо-империалистическата

¹⁾ Nathaniel Peffer—American Place in the World, N. Y. Viking Press, 1945, p. p. 236, 134, 81, 84.

идеология на американците. Макар че той отхвърля необходимостта от създаването на съответна държава и поддържа, че е необходима ориентация към съществуващата организация на обединените народи, той все пак смята последната, като една притурка към англо-американския блок. Поради това, и той не е склонен да зачита безусловно държавния суверенитет на другите държави. За да обоснове това, Пефер не се спира дори и пред едно логическо жонглиране, като твърди, че изобщо не съществува абсолютен суверенитет, тъй като всеки международен договор, всяко съглашение между държавите е едновременно и ограничаване на суверенитета на отделните държави. „От друга страна, казва той, може да се докаже, че националният държавен суверенитет, като ръководен принцип на организацията, е станал несъвместим с поддържането на международния ред и следователно, той трябва да се отхвърли, за да се приключи с международната анархия и свързаните с нея войни“¹⁾

Ние нарочно посочихме схващанията на Пефера, за да покажем, колко дълбоко е проникнала империалистическата отрова. Дори хората, които като че ли са против империализма изобщо, все в по-голяма или по-малка степен са обхванати от нейната зараза.

Поради това, може да се твърди, че в англо-американския свят има не само империалистически брътвежи, но и истинска империалистическа опасност. Както често това става, империалистите сами се страхуват да не изпъкне открито техният империализъм и се мъчат да го прикрият под една или друга по-благовидна форма. Така, например, американският дипломат Джозеф Джонс в книгата си „Съвременната външна политика на С. Щ.“ пише: „Цялата ни традиция и история отричат съществуването у С. Щ. желание да се експлоатират или контролират чужди народи. . . Нека да спрем старомодните приказки за империализъм, а честно да признаем този факт, че в световното сътрудничество някой трябва да бъде лидер, и светът очаква, че С. Щ. ще играят тази роля“²⁾.

Горният бърз преглед на англо-саксонските възгледи ясно свидетелствава, че твърдението за съществуването на явно изразена империалистическа идеология всред много отговорни и високопоставени кръгове на англичаните и американците почива на доста сериозни и солидни основания.

Трябва ли това да предизвиква тревогата, че казаната империалистическа идеология ще прехвърли страниците на книгите, списанията и вестниците, ще зарази със своя опасен пламък народните маси, като с това ще постигне пълнената си цел, — ще хвърли наново народите в нова кървава капна? То-

¹⁾ N. Pfeffer — Op. cit., p. 95—96.

²⁾ Joseph Jones — A Modern Policy for the United States, N. Y., 1944.

ва е сигурно намерението на онези, чиито възгледи бяха илюстрирани с посочените многобройни извадки. Но това тяхно намерение ще удари на камък вече само поради това, че много милиони обикновени хора не искат война, мразят кървавите методи за разрешаване на международните проблеми, жадуват за мир, копнеят за творчески труд. Тези милиони обикновени хора, хората на мира, хората на труда, не ще могат така лесно да бъдат превърнати духовно в войнствени маси, в хора на кръвта, в хора на разрушаването. Тяхната енергична съпротива, тяхното решително миролюбие ще претовори потенциалната империалистическа опасност в безплодни империалистически приказки, в безрезултатни империалистически брътвежи.

ПРЕГЛЕДИ

ПРЕГЛЕД НА СТОПАНСКОТО ЗАКОНОДАТЕЛСТВО

НАЦИОНАЛИЗАЦИЯТА НА ИНДУСТРИАЛНИТЕ И МИННИТЕ ПРЕДПРИЯТИЯ.

На основание чл. 10 от Конституцията, с закон за национализация на частни индустриални и минни предприятия от 27 декември 1947 год. национализират се всички частни индустриални предприятия от клоновете на индустрията, изброени в чл. 1 от закона, а също така, с оглед на капацитета и значението им за народното стопанство, и индустриалните и минни предприятия, изброени в списъка, приложен към закона. Не подлежат на национализация предприятия чуждестранна държавна собственост, намиращи се под действието на чл. 24 от договора за мир с България от 10 януари 1947 година. Не подлежат на национализация и кооперативните и занаятчийски предприятия, а така също и печатниците, собственост на обществени организации, с изключение на занаятчийските предприятия, които са изключително нарастнали в стопанско или техническо отношение и поради това са добили характер на същински индустриални предприятия, макар формално да са регистрирани и да се легитимират като занаятчийски, както и предприятия, принадлежащи на кооперативни сдружения, които фактически са изгубили кооперативния си характер (дъжекопачарии). Национализацията обхваща всякаква движима и недвижима собственост (сгради, машини, парични средства, ценни книжа и др.), както и всички стопански права, принадлежащи на предприятието или които му служат като патенти, привилегии, позволителни за работа, разрешителни, периметри, образци, марки, модели и др. подобни. На законът е дадено обратен ефект, и се считат за нищожни по право всички сделки, сключени през времето от 1 януари 1947 година до деня на влизането му в сила, между съруг и съруга, възходящи и низходящи роднини, роднини по съребърна линия и сватовство и близки, при които сделки едната страна е собственик или съдружник на национализираното предприятие, ако тези сделки уредят интересите на държавата. Считат се също така за нищожни по право и всички сделки, сключени от национализираното предприятие през времето от 1 януари 1947 година до деня на влизането на закона в сила, с които се осуетява или затруднява провеждането на национализацията, независимо с кого са сключени сделките.

На собствениците на национализираните предприятия държавата дава обезщетение в държавни лицевни облигации. По изключение, когато това се налага от интересите на страната, правителството може да нареди обезщетението да се отплати по взаимно споразумение, както и да се изплати в брой, изцяло или на части. Иначе, размерът на обезщетението се определя на базата на оценката на предприятието по закона за еднократния данък върху имуществата, намалена с прогресивно увесичаващ се процент, съобразно с таблица, която ще се изработи от Министерския съвет. Не се дава обезщетение на собствениците на национализирани предприятия, които активно са служили или помагали на германската или фашистската държава, армия и нейните подразделения, на българската фашистска полиция, жандармерия или армия срещу борците срещу фашизма, на чуждите агенти и шпиони и на участниците в дейност за реставриране на фашистската диктатура след 9 септември 1944 година до влизането в сила на закона за национализацията. Лишаването се решава от Министерския съвет по мотивиран доклад на Министра на индустрията и занаятите (чл. 14).

Подробностите по прилагането на закона за национализацията се уреждат с правилник, одобрен от Министерския съвет и публикуван в Държавен вестник бр. 39 от 18 февруари 1948 година, а подробностите по издаването и погасяването на облигациите ще се уредят с постановления на Министерския съвет.

ДЪРЖАВЕН МОНОПОЛ НА БАНКОВОТО ДЕЛО.

Със закона за банките от 27 декември 1947 год., публикуван в Държавен вестник бр. 302/1947 год. банковото дело у нас и сключването на всички банкови сделки и операции: влогови, кредитни, комисионни и търговски се обявяват за изключително (монополно) право на държавата, в лицето на Българска народна банка и Българска инвестиционна банка (чл. 1). В изпълнение на това, от деня на влизането на закона в сила, всички заварени акционерни банки (български и чуждестранни — с изключение на тези чуждестранни, които се намират под действието на чл. 24 от договора за мир), централи и клонове, престават да съществуват самостоятелно. Активите и пасивите им изцяло и по право преминават върху Българската народна банка, а тя на Българската ипотечарна банка върху Българска инвестиционна банка. Акциите, принадлежащи на български поданици и на юридически лица, със седалище в страната се изплащат от универсалните право-приемници на национализираните банки — Българската народна банка и Българската инвестиционна банка в размер най-много по тяхната номинална стойност, а на акционерите чужди поданици — по споразумение. Реформата засяга и Българската земеделска и кооперативна банка и Общия съюз на популярните банки. С влизането на закона в сила, последните престават да съществуват по право и целият им актив и пасив преминават по право върху Българската народна банка, която съгласно чл. 5 от закона, продължава и разширява земеделския кредит. Столичната общинска банка прекратява своето съществуване и дейност в срок от три месеца от деня на публикуването на закона, а заварените спестовно-строителни дружества от деня на влизането в сила на закона. Активите и пасивите на последните изцяло и по право преминават върху Българската инвестиционна банка.

Законът урежда и устройството на Българската народна банка, към която се създава банков съвет, и на новата Българска инвестиционна банка. Последната става автономен народен институт и отделна юридическа личност. Главните ѝ задачи съгласно чл. 24 между другото са: 1) да финансира безвъзмездно от средствата на държавния бюджет и кредитира дългосрочно промишлеността, електрификацията, мините, търговията, съобщенията, мелiorациите, жилищното, културното, комуналното и други стопанства и инвестиции въз основа на народостопанския план; 2) да контролира целесъобразното, правилното и икономично използване на отпуснатите средства, упражнявайки по такъв начин контрол чрез кредита на планираното строителство и другите инвестиции и др. и др.

Реформата не засяга популярните банки. Последните остават като влогови и кредитни институти и напълно запазват кооперативната си форма. Те преустановяват всякаква производствена и друга стопанска дейност, освен влогова и кредитна, и изпълняват всички възложени им от Българската народна банка функции, която ги кредитира и контролира. Също така остават и всестранните земеделски кооперации, ако им се делегира правото за тона от Българската народна банка.

Законът за банките отменява редица закони, между които: закона за Българската народна банка, наредба-закон за основаване на нова банка „Български кредит“, закона за създаване на Българска ипотечарна банка, наредба-закон за столичната общинска банка, частично наредба-закон за Българската земеделска и кооперативна банка и др.

ИЗКУПУВАНЕТО НА ЕДРИЯ ЗЕМЕДЕЛСКИ МАШИНЕН ИНВЕНТАР.

За да осигури по-рационалното използване в земеделското стопанство на притежаваните от частните стопани едър земеделски машинен инвентар, Народното събрание, на основание чл. 10 от Конституцията, прие закон за изкупуване на едрия земеделски машинен инвентар, публикуван в Д. в. бр. 48/1948 г. Съгласно този закон, изкупуват се и стават обществена соб-

ственост всички трактори от избросните в чл. 1 от закона марка и всички вършачки, тракторни плугове, тракторни редосеялки, тракторни сноповършачки, тракторни култиватори, заедно с всичките им принадлежности и резервни части, с изключение на вършачките, които имат за двигатели парни локомотиви, вършачките от марката „Перлес“ и всички земеделски машини, принадлежащи на кооперациите (чл. 1). Приемането и оценяването на подлежащите на изкупуване машини се извършва по населени места от тричленни комисии и вещи лица. Оценките се определят съобразно мощността, работната ширина и състоянието на машините по норми, установени по чл. 3 от закона. Изплащането на определеното по този начин обезщетение за изкупените машини се извършва, като половината от стойността се извършва в пари веднага, а останалата половина най-късно до края на 1949 година. (чл. 4). Изкупените машини се поставят под разпореждането на Министерството на земеделието и горите, което ги разпределя по райони и ги предоставя срещу заплащане или по сметка на машиннотракторните станции, държавните и трудово-кооперативни земеделски стопанства, като МТС се задължават да обслужват и частните земеделски стопанства. (чл. 2). Законът предвижда и санкции — строг тъмничен затвор и конфискации на машините за тези, които умишлено биха отнели части или биха повредили машините, подлежащи на изкупуване, или по какъвто и да е било друг начин биха попречили на изкупуването.

УСТРОЙСТВО И ЗАДАЧИ НА ДЪРЖАВНАТА ПЛАНОВА КОМИСИЯ.

Устройството и задачите на председателя в чл. 39 от Конституцията Държавна планова комисия като върховен орган за планиране на народното стопанство, се уреждат със специален правилник, издаден от Президиума на Народното събрание. Съгласно този правилник, Държавната планова комисия се състои от председател, подпредседатели и членове. Председателят се избира от Народното събрание и е член на правителството. Подпредседателите се назначават от Президиума на Народното събрание по предложение на Министерския съвет по доклад на председателя на комисията (чл. 2).

Държавната планова комисия има за задача:

а) да подготвя, съставя и представя на Министерския съвет перспективни и текущи държавни народостопански планове за обезпечаване правилното съотношение между различните отрасли на народното стопанство;

б) да разглежда и одобрява перспективните и текущи стопански планове на отделните министерства, на окрайските народни съвети, на народните съвети в градските околии и на народните съвети в по-големите административни единици, ако такива бъдат създадени, както и на обществените организации, които не се числят към някое ведомство;

в) да следи за правилното изпълнение на плана и при констатиране на неизпълнение или диспропорции да препоръчва мероприятия и прави предложения на Министерския съвет за отстранението им;

г) да проучва и разработва стопанските проблеми на страната и да предлага на Министерския съвет съответни мерки;

д) да изработва методите на планирането и ги популяризира между професионалите, стопанските и обществени сдружения и институти и ги прилича към активно сътрудничество за съставянето и изпълнението на Държавния народостопански план. (чл. 4).

За тази цел, всички държавни, държавно-автономни, публично-правни организации и кооперативни центри са длъжни да дават поисканите им от Държавната планова комисия и от други планови органи данни и сведения във връзка със съставянето и изпълнението на народостопанския план (чл. 7).

Правилникът предвижда създаването на планови органи при всички министерства и подведомствени им държавни, държавно-автономни учреждения и предприятия, при окрайските народни съвети и градски околии и народните съвети в по-големите административни единици, ако такива бъдат създадени. Тези планови органи, по въпросите за методологията на планирането и проверка за изпълнението на Държавния народостопански план, се ръ-

ководят от Държавната планова комисия чрез съответните ведомства (чл. 7). Изработеният от Държ. планова комисия перспективен държавен народно-стопански план се приема от Народното събрание по предложение на Министерския съвет, а текущите планове — от Министерския съвет.

ПРЕДПРИЯТИЕ „ДЪРЖАВНИ ЗЕМЕДЕЛСКИ СТОПАНСТВА“.

С постановление № 4 на Министерския съвет, взето в заседаването му от 27 септември 1947 година (публ. в Държ. в-к брой 230-1947), на основание чл. 8 от Закона за самоиздръжката на държавните предприятия, се създадено при Министерството на земеделието и горите предприятието „Държавни земеделски стопанства“ на самоиздръжка. В това предприятие се включват до сега съществуващите земеделски стопанства и разсадници на самоиздръжка, както и тези от тях, които не са на самоиздръжка, определени със списък от Министерския съвет, както организирани до сега държавни земеделски стопанства, така и тези, които ще бъдат организирани в бъдеще върху земи от Държавния поземлен фонд, които се предават на предприятието „Държавни земеделски стопанства“, представляват юридически личности и се обособяват на самоиздръжка. На предприятието „Държавни земеделски стопанства“ се предоставя правото да се разпорежда със стопанствата, с техните имущества, средствата за производство и пр., което то ще върши, изхождайки от задачата да проведе правилно организиране и работа на стопанствата и хармоничното развитие, както на всяко стопанство по отделно, така и на всички като цяло, т. е. да провежда политиката на държавата в областта на организирането, укрепването и развитието на държавния сектор в земеделието и задачите, които управителството поставя на този сектор.

Х Р О Н И К А

за стопанския, политически и културен живот на Н. Р. България през 1948 год.

ЯНУАРИ

1. М-р председателят Георги Димитров отправи новогодишно обръщение към българския народ, призовавайки всички да направят сили за изпълнение на държавния стопански план и за окончателното затвърдяване на националната независимост и държавния суверенитет на Народната република.

Всички предприятия в страната отчетоха отличните производствени постижения в новогодишното съревнование.

С заповед на м-ра на вътрешните работи Антон Югов бяха премахнати визите и други формалности за премиване между Югославия и България на поданиците на двете страни.

2. Всенародният комитет за подкрепа на демократичния гръцки народ отправи апел към българския народ за подпомагане на гръцките бежанци, жертви на гръцкия монархо-фашизъм.

3. Печатът публикува важната реч на м-р председателя Георги Димитров, произнесена на 27-ия редовен конгрес на БЗНС на 29. XII м. г.

След едноседмична ваканция Великото народно събрание поднови своята работа. Приет бе на второ четене законът за бюджета и отчетността по бюджета.

Българската академия на науките има общо годишно събрание, на което бе изнесен отчетен доклад на управителния съвет и бе обсъден планът за работа на Академията през настоящата година.

4. Държавната планова комисия приключи окончателно оперативния стопанския план за 1948 г.

5. Пуснат бе първият влак по младежката линия Перник-Волуак. На гара Радуй се състоя скромно тържество на бригадирите-герои от тунел № 3.

М-р на финансите проф. д-р Ив. Стефанов внесе за разглеждане и гласуване в ВНС законопроекта за бюджета на Народната република за 1948 г., който възлиза на 69 милиарда лева.

Почина скоростножитно Васил Павурджиев, м-р на мините и подземните богатства, виден общественик, политик и голям деятел на БЗНС.

6. Правителствата на СССР и НР България взеха решение да преобразят съветската мисия в България и българската мисия в СССР в посолства и да въведат съответните дипломатически представители в ранг посланици.

8. Президиумът на народната скупщина на ФНР Югославия тържествено ратифицира сключения неотдавна с България договор за приятелство, сътрудничество и взаимна помощ.

10. Президиумът на ВНС одобри правилника за устройството, задачите и работата на новоучредената комисия за държавен контрол.

ВНС гласува на първо четене законопроекта за бюджета на държавата.

Обнародвана бе в печата проекто-програмата на единната народна обществено-политическа организация Отечество фронт. Същата ще бъде подложена на всенародно обсъждане.

Открита бе голяма национална конференция по тютюна, на която присъствуваха висши служебни лица по тютюна и над 500 делегати. Конференцията ще обсъди всички въпроси, засягащи тютюнопроизводството.

Народният етнографски музей със съдействието на фондация „Българско дело“ формира две бригади, които ще проучат, опишат и филмират зимните карнавални обичаи в Брезнишко и Радомирско.

12. В Министерския съвет се извърши размяната на ратификационните документи на спогодбата за културно сътрудничество между НР България и Полската република, сключена на 28 юни 1947 г.

ВНС гласува окончателно бюджета на държавата за 1948 г., с което приключи своята редовна сесия и мина във ваканция до 1 февруари т. г.

13. По покана на ромънското правителство, замнина за Букурещ българска правителствена делегация, начело с м-р председателя Георги Димитров, която ще сключи договор за приятелство и взаимопомощ между двете републики.

Новоназначеният кмет на Столицата г. Добри Брадиштилов пос дължността си.

14. Влезе в сила законът за изменение и допълнение на закона за гражданското съдопроизводство, показателното съдопроизводство и административното правосъдие, публикуван в Държ. вестник бр. 9 от 14. I. 1948 г. В същия брой бе обнародван и законът за лишаване от право на пенсия лицата, проявили фашистка дейност.

15. Сключена бе спогодба в Москва за доставката на 75,000,000 кгт. жито от Съветския съюз за България.

Пристигна в България чехословашката правителствена делегация за водене на преговори и сключване спогодба за въздушни съобщения между НР България и Чехословашката република.

16. Подписан бе в Букурещ договорът за приятелство, сътрудничество и взаимопомощ между България и Ромъния.

17. В Държ. вестник бр. 12 от 17. I. 1948 г. бе публикуван правилникът за устройството и задачите на Държавната планова комисия.

Пристигна в София първата пратка от 15-те тона захар, подарък от полския кооперативен съюз „Сполем“ за българските деца.

Правителствената делегация, водена от м-р председателя Георги Димитров се завърна в София след подписването на договора за приятелство и взаимопомощ в Букурещ. Столичното гражданство устрои възторжено посрещане, което завърши с величествен митинг на пл. „9 септември“. М-р председателят произнесе реч за същността и значението на сключения договор.

19. Министерският съвет реши да се дава помощ от сметка „безработица“ на уволнените поради съкращение или преустройство на държавните служби в размер на две трети от заплатата им до настаняването им на работа.

Министерският съвет отмен разпореждбите, ограничаващи запасяването на домакинствата с хранителни продукти.

В Държ. вестник бр. 14 от 19. I. 1948 г. бяха обнародвани трите закона: за бюджета на НР България за 1948 г., за бюджета и отчетността по бюджета и за извършване доставки и работи за сметка на държавата.

Министерският съвет одобри постановяване, с което се определя площта за засяване с висококачествени ориенталски тютюни през 1948 г., като тютюневият разсад ще се раздава безплатно.

20. Печатът обнародва отговорите на м-р председателя Георги Димитров на въпросите, зададени му от ромънските и чуждестранни кореспонденти във влака между Букурещ и Гюргево, в които бе засегнато политическото положение на Балканите и в света.

21. В Аулата на Университета в София се състоя голямо публично събрание, на което бе уредено първото дружество на ООН в България, което ще бъде член на Международната федерация на д-вата на ООН.

Замнина за Швейцария българският национален ски тим, който ще вземе участие в седмните олимпийски зимни игри в Сен Морис.

22. Българската правителствена делегация, начело с м-ра на търговията и продоволствието Кръстю Добрев, замнина за Москва, за да сключи договор за търговия и корабоплаване със Съветския съюз.

Специалната комисия, натоварена от Президиума на ВНС, прие окончателно новия държавен герб, изработен колективно от видни наши художници.

В М-вото на външните работи бе подписана спогодба за установяване на редовни въздушни съобщения между НР България и Чехословашката република.

В Държ. вестник бр 16 от 22. I. 1948 г. бе обнародван законът за физическата култура и спорт, с който при министерския съвет се учредява Комитет за физическа култура и спорт, единен ръководен орган за провеждане държавната политика в тази област.

Президиумът на ВНС свика с указ Великото народно събрание на редовна сесия от 1 февруари т. г.

Профсъюзът на рудничарите издаде позив към всички рудничари, служачи, техници и инженери, с който обяви ударен месец на предконгресно социалистическо съревнование по случай втория конгрес на ОФ.

23. Новото М-во на строежите е запланирало да бъдат вложени в строежи 53 милиарда лева, или около 17 на сто от целия национален доход.

24. Пребиваващата у нас делегация на югославянски миньори и представители на нашите миньори подписаха в Перник договор за съревнование през 1948 г., резултатите от което ще бъдат отчетени през януари 1949 г. в Белград.

25. В София бяха открити заседанията на Висшия партийен съвет на БРСДП. Доклад върху външното положение на страната и задачите на партията изнесе гл. секретар Димитър Нейков, който постави на разглеждане въпроса за обединението на БРСДП и БРП (к) в единна работническа партия.

В салона на Военния клуб в София се състоя тържествено публично събрание, под покровителството на м-р председателя Георги Димитров, по случай подписването на договора между България и Ромъния. Говориха подпредседателят на Министерския съвет Трайчо Костов и ромънският пълномощен министър д-р Шефен Клежа. Гостуващите видни ромънски оперни артисти изпекоха ромънски и български песни.

Открита бе в София изложбата на съветските художници Ал. Герасимов, Сергей Герасимов, Ал. Дейнека и А. Пластов.

26. Президиумът на ВНС на тържествено заседание ратифицира договора за приятелство, сътрудничество и взаимопомощ между България и Ромъния. Произнесе реч м-рът на външните работи Васил Коларов.

В София се откри първият курс за председателите на ТКЗС от цялата страна. М-рът на земеделието Георги Трайков произнесе реч, в която изтъкна, че социалистическото земеделие ще бъде построено чрез ТКЗС.

27. В Държ. вестник бр. 20 от 27. I. 1948 г. бе публикувано 4-о постановление на Министерския съвет от 3. I. т. г., определящо подробно конкретните размери на надниците и заплатите на работници и служачи, както и някои общи условия за заплащане на труда. В същия брой бе обнародвана и наредбата за ликвидирание на закритите стопански камари.

28. При БНБ се учреди жилищен-строителен фонд, който ще поеме цялото финансирането и кредитирането на жилищното строителство у нас.

В Народната опера бе представена операта „Травната“ с участието на гостуващите ромънски артисти, които след представлението бяха наградени с ордени за гражданска заслуга от името на Президиума на ВНС.

29. В Държ. вестник бр. 22 от 29. I. 1928 г. бе обнародван българският и сръбохърватският текст на договора за приятелство, сътрудничество и взаимопомощ между НР България и ФНР Югославия, подписан в Евксиноград на 27. XI. 1947 г. В същия брой бе публикуван и законът за данъка върху оборота.

30. Правителствата на НР България и ФНР Югославия решиха да въздигнат своите дипломатически представителства в Белград и София в ранг на посолства.

В Държ. вестник бр. 23 от 30. I. 1948 г. бяха поместени пластичното и графично изображения на новоустановения герб на НР България. Публикувани бяха и френският оригинал и българският превод на договора за приятелство, сътрудничество и взаимопомощ, както и конвенцията за културно сътрудничество между НР България и НР Албания, сключена в Крим на 16. X. 1947 г.

ФЕВРУАРИ

1. Открита бе първата по републиканската конституция редовна сесия на Великото народно събрание.

Повече от 1 милион граждани и граждани от цялата страна взеха участие в трудовия ден в чест на втория конгрес на Отечествения фронт.

2. В Народния театър в София бе тържествено открит вторият конгрес на Отечествения фронт.

Главната дирекция на храноснабдяването установи режима, по който ще става снабдяването на нуждаещите се селски стопани със семена за посев.

3. Министерският съвет одобри постановление, с което при М-вото на търговията и продоволствието се учредяват четири държавни предприятия за търговия на едро с облекло и обувки, колониални стоки, строителни материали и метални изделия.

В брой 26 на Държавен вестник от 3. II. 1948 г. бе публикувана наредбата на М-вото на земеделието и горите за млекопреработване и млекоснабдяване.

Окончателно бе завършен строежът на най-голямата каучукова фабрика на Балканите — „Гизланед“, изградена при гара Искър.

Подписана бе заповед за откриване на нови 19 машинотракторни станции, с които броят на МТС в България достига 39.

4. Печатът помества заключителната реч на м-р председателя Георги Димитров при закриването на конгреса и поправките на измененията, нанесени в устава и програмата на Отечествения фронт.

В Народното събрание се състоя първото заседание на новоизбрания Национален съвет на Отечествения фронт, председателствувано от Георги Димитров, на което бяха избрани изпълнителен комитет и постоянно бюро и бе приета окончателната редакция на устава и програмата.

Министерският съвет одобри с постановление Българския републикански физкултурен комплекс „Готов за труд и отбрана“ (ГТО). Държ. вестник бр. 27. от 4. II. 1948 г.

Институтът за трудови норми при М-вото на труда и социалните грижи издаде правилник за приложение на трудовите норми и заплащането на труда в мините.

5. Дирекцията на външната търговия приключи с подготовката по участието на България в международните пролетни панаири в Лайпциг, Милано, Прага и Познан.

При М-вото на земеделието с участието на представители от ОЗПС, БЖ, ИС, ЦКС и СНМ се учреди Централна комисия за подобрене бита на селото.

6. Обнародвана бе в печата програмата на народната обществено-политическа организация Отечествения фронт, приета на втория конгрес на Отечествения фронт на 3 февруари 1948 год.

Закрита бе, съгласно новия бюджет на М-вото на търговията и продоволствието. Дирекцията на вътрешната търговия и снабдяването, като на нейно място се създава сектор Вътрешна търговия с три отдела: закупуване, продажби и инспекторат.

По покана на Съюза на българските писатели пристигна в България именитият унгарски писател Бела Илеш.

7. Печатът публикува устава на Отечествения фронт, приет на втория конгрес на 3 февруари т. г.

За обхващане възложените ѝ по закона нови функции, БНБ бе преустроена, като дейността ѝ се разпределя между 7 дирекции: дирекция за търговския, индустриалния и занаятчийския кредит, дирекция за земеделския кредит, девизна дирекция, влогова дирекция, дирекция кадри, вътрешен инспекторат, бюджет и имоти, дирекция счетоводство, статистика и планиране, дирекция емисия, касова служба и държавно сметководство.

Югославското правителство с вербална нота до българското правителство помоли да бъдат изпратени в Югославия в помощ 200 души български лекари. М-вото на народното здраве оточнява числото на лекарите и условията, при които те ще заминат за Югославия.

8. Чествувана бе тържествено 31-годишната писателска, научна и обществена дейност на Николай Райнов. Поднесени бяха множество приветствия и награди както и сребърния медал за изкуство, с който юбиларът бе награден от Президиума на ВНС.

9. В Централния земеделско-изпитателен институт в София бе открита конференцията на околните агрономи от цялата страна, свикана във връзка с изпълнението на пролетния посевен план.

М-рът на труда и социалните грижи Здравко Митовски подписа наредба за трудовите кадри, която определя начина за установяване на работната ръка, настаняване на работа и професионална подготовка на работниците.

Открита бе въздушната линия Прага—София, първият самолет от която пристигна на летище Враждебна.

В Клуба на културните дейци в София стана откриването на тримесечния опреснителен курс и на шестмесечната школа за журналисти, организирани от Дирекцията на печата и Съюза на журналистите в България.

В Клуба на културните дейци бе уредена среща на хората на изкуството с бележития унгарски писател Бела Илеш, на който присъствуваша и унгарския пълномощен министър г. Емануел Шафранко. Изнесен бе доклад на тема „Бела Илеш и неговото творчество“.

10. Съюзът на чуждите журналисти в България отпраща до редакциите на столичните ежедневници писмо, в което изразява своето възмущение от новедението на кореспондента на „Ню-Йорк Таймс“, Уилям Лоренс, за неговите клеветнически кореспонденции относно конгреса на Отечествения фронт.

В Държ. вестник бр. 32 от 10. II. 1948 г. бе публикуван текстът на договора за приятелство, сътрудничество и взаимопомощ между НР България и Румънската народна република, подписан в Букурещ на 16. I. 1948 г.

11. Президиумът на ВНС по предложение на Министерския съвет награди за изключителни заслуги към народната култура писателя Людмила Стоянов с златен медал „За наука и изкуство“ по случай 60-годишнината от раждането му.

Председателят на комитета за наука, изкуство и култура м-р Вълко Червенков прие представители на чехословашкото държавно книгоиздателство ОРБИС, с които бе уговорено откриването по на един културен магазин (с книжарница и читалня) — чехословашки в София и български в Прага, в рамките на сключената културна спогодба между България и Чехословашко.

12. Непозуцената Българска инвестиционна банка (БИБ) разшири службите на централното си управление и започна своята дейност. Предстои откриването в близки дни на клонове и представителства в по-големите градове и строителни центрове на страната.

С постановление на Министерския съвет, към Главната дирекция на храноснабдяването бяха прехвърлени валцовите машини, оризарите и сушилните за царевича, а дирекциите „отпадъци“ и „текстилни влакна“ бяха отделени като самостоятелни държавни предприятия към М-вото на търговията.

На летище Враждебна пристигна първият югославянский пътнически самолет, който откри редовните въздушни съобщения по линията София—Белград.

13. В държ. вестник бр. 35 от 13. II. 1948 г. бе публикувана наредбата на М-вото на труда и социалните грижи, която определя сезонните прозводства и продължителността на мъртвите сезони, както и наредбата за установяване на работната ръка, настаняване на работа и професионална подготовка.

14. Министерският съвет одобри представения от Държавната планова комисия народостроителен план за 1948 г.

М-вото на вътрешните работи обнародва в Държ. вестник бр. 36 от 14. II. 1948 год. призивник за надзор на въздухоплаването. В същия брой бе публикувано и 30-то постановление на Министерския съвет от 5. II. 1948 г. относно организирането на младежките строителни бригади и определянето на строителните обекти.

16. В салона на кинотеатър „Република“ в София стана тържественото откриване на акцията за набиране на бригадири за таггодишния строителен сезон. На тържеството присъствуваша и произнесе реч м-р председателят Георги Димитров, след което председателят на Президиума на ВНС д-р Минчо Пейчев раздаде награди и ордени на отличилите се бригадири от Националната младежка строителна бригада.

17. В Държ. вестник бр. 38 от 17. II. 1948 г. бе обнародван текстът на Санитарно-ветеринарната конвенция между ФНР Югославия и НР България, сключена в Белград на 25. XI. 1947 г.

Специална комисия, назначена от Президиума на ВНС, отвори касата, намираща се в ВНС, чито ключове са били изгубени. В касата бе намерен оригиналът на Търновската конституция от 1879 г. и протоколите на Учредителното събрание.

18. Публикуван бе правилникът за приложение на закона на национализация на частните индустриални и минни предприятия в Държ. вестник бр. 39 от 18. II. 1948 год.

20. Българската телеграфна агенция съобщи резултатите от проведеното следствие по инцидента с двата турски самолета при Созопол и решението на българското правителство да предаде самолетите и пилота на турските власти.

С постановление на Министерския съвет всички национализирани печатници бяха прехвърлени от М-вото на индустрията към Комитета за наука, изкуство и култура.

В Държ. вестник бр. 41 от 20. II. 1948 г. бе публикуван законът за Президиума на народното събрание.

24. В отговор на едно отправено питане, м-рът на външните работи Васил Коларов произнесе във ВНС голяма реч относно инцидента с двата турски военни самолета и противобългарската кампания, развивана по тоя повод от турския печат и обществено.

Пристигнаха в Столицата видните югославски оперни артисти от Загребската опера Йосиф Гостич и Нада Тончичева, които ще гостуват в оперни представления в София и Варна.

26. Президиумът на ВНС ратифицира културната спогодба с Унгария, въздухоплавателната спогодба с Чехословакия и утвърди правилника на Президиума на Великото народно събрание.

Дирекция „Внос - износ“ при ЦКС сключи сделка за внос на 26 трактора „Фордзон“ срещу износ на 2,000 кг. ментово масло.

27. Печатът отбеляза с множество статии и сюмени годишнината от освобождаването на Георги Димитров от хитлеристския затвор след приключването на процеса в Лайпциг.

В Държ. вестник бр. 47 от 27. II. 1948 г. бе обнародван законът за народните съвети.

В салона на Народния театър във Варна бе тържествено отпразнувана годишнината на Варненския държ. университет „Кирил Славяно-български“.

28 М-вото на Земеделието нареди снабдяването на тютюнопроизводителите с изкуствени горове да става чрез Държавното предприятие Земснаб и Централния кооперативен съюз.

При М-вото на земеделието — сектор гори, се учреди смесено горско предприятие за производство и разпределяне на държавния строителен материал от иглолистен произход.

Обнародван бе законът за изкупуване на сдрии земеделски машинен инвентар от частните стопани — Държ. вестник бр. 48 от 28. II. 1948 г.

В Клуба на културните дейци бе открито общото редовно годишно събрание на Съюза на българските писатели.

29. Открит бе в Столицата историческият втори конгрес на ОРПС.

Административният съвет при М-вото на народната просвета реши да се въведе изучаването на конституцията като задължителен учебен предмет в училищата.

Д-Р ПРОКОПИ КИРАНОВ—ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА НА СТАТИСТИКАТА
 Елементарен курс. София, 1947, стр. 204. Цена 270 лева.

Под това заглавие е публикуван трудът на дългогодишния директор на Статистиката и един от най-добрите специалисти от тая област у нас, д-р Пр. Киранов. Характерно е, че, докато в няколкото статистически трудове от тоя вид, издадени до сега в България, материалът е разработен с оглед предимно на теоретичната систематика и отделните въпроси се разглеждат във връзка с теоретични интереси у читателя (Теория на статистиката, Теоретична статистика, Курс по теория на статистиката и пр.), тук още самото наименование говори за подчертаната практическа насока, с която се отличава настоящият труд. В цялата книга, успоредно с теоретичната постановка, авторът използва свои богат практически опит, за да внесе повече яснота в изложението и го приближи до живота, конкретна дейност на статистиката. „Статистиката е метод, който трябва да се прилага само в практиката и само в непосредствения досег с живия живот се изпитва, може да бъде усвояван, правилно ценен и подобряван“ (стр. 7).

В предговора си д-р Киранов отбелязва факта, че съществува „неизползувана статистика“—в смисъл, че наличният статистически материал, събран от съответните институти, се използва слабо, недостатъчно или неподходящо. Това се върши не само от обикновените граждани в неговата всекидневна дейност, но и от множество практически дейци и общественици, заемачи ръководни постове в управлението на нашата страна, а дори и от известни кръгове учени, които още не чувствуват нуждата или не умеят правилно да си служат със статистическите данни в своята работа. А има и хора, които въобще отричат статистиката, считайки я за лукс, обвинявайки я в неточност и пр. Основите на подобно отношение към статистиката се крият преди всичко в непознаването същността на ста-

тистическия метод и в липсата на подготовка и умение, той да бъде прилаган на дело. Това е особено верно за работата в това поле на мнозина публицисти, публични оратори, лектори и др., а най-вече за работниците в статистиката. Съвременната децентрализиране организация на нашата статистика се пуждае от просветени кадри, освободени от ограничаващото влияние на едно механично усвояване на тяхната професия. За всички тези случаи, отбелязани до тук, е необходима на първо място научна подготовка, макар и елементарна. Тези съображения, както и желанието да даде един обстоен преглед на състоянието и проблемите на българската статистика, са подбудили автора да се заеме със изготвянето на настоящия труд.

Цялата материя се проектира да бъде обхваната в три части: I-ва част—общо върху статистическия метод; II-ра част—отделни видове статистика; III-та част—разни организации за статистика. Разглеждащата книга представлява само първият дял от част I—събиране на първичните данни и тяхното групиране.

В увода е посочено мястото на статистическата наука в общата система на познанията, дадени са някои исторически бележки и са изяснени взаимоотношенията между държава и статистика. Изложението е разпределено в 4 глави: глава I—статистическо наблюдение (основни форми); глава II—скратени форми статистически наблюдения; глава III—групиране на материала и таблици и глава IV—графически изображения.

Първата книга от така широко замисления труд на д-р Пр. Киранов дава всички основания да се надяваме, че в своята цялост той ще бъде изпълната и всестранина работа у нас в тая област на научното знание.

Ст. X

ДЪРЖАВЕН УНИВЕРСИТЕТ „КИРИЛ СЛАВЯНОБЪЛГАРСКИ“

— В А Р Н А — ФОНД ЗА НАУЧНИ ЦЕЛИ

Сметки: Българска народна банка № 3 и пощенски чекови 82-87 и 50-101
Телефони: 26-56, 35-82 и 22-54. Пощенска кутия № 16.

Издателството при фонда разполага със следните издания:

1. Бойчев проф. Бойчо — Стопанска математика, трето допълнено издание, 1946 г. 1000 лв.
— Счетоводство и калкулации в индустриалните предприятия, трето допълнено издание, 1947 г. 1155 лв.
— Условия на задачи по индустриално счетоводство, 1947 г. 120 лв.
2. Велинов д-р инж. Борис — Стокознание, 1945 г. 600 лв.
— Практически упражнения по материолознание, 1946 г. 200 лв.
— Стокоопазване, 1947 г. 250 лв.
3. Великов Петър — Теория на полит. економия (курс по методология), 1947 г. 160 лв.
4. Гериловски проф. Вълчин — Систематичен сборник от задачи по счетоводство с подробни обяснения към решенията, 1943 г. 200 лв.
5. Димитров проф. Димитър — Общо учение за държавата, трето доп. издание, 1947 г. 370 лв.
6. Долапчиев проф. д-р Благвест и Табаков проф. д-р Димитър — Дескриптивна геометрия, 1946 г. 825 лв.
7. Долапчиев проф. д-р Благвест — Проективна геометрия, 1946 г. 175 лв.
8. Минков инж. Димитър — Таблица за водните пари 400 лв.
9. Патеv Илия Г. — Главни способности за анализ на статистическия ред, 1947 г. 240 лв.
10. Георгиев проф. д-р Георги — Учение за предплатието, 1917 г. 950 лв.
11. Попов проф. арх. Храбър — Сградостроителство, I част, курс и скици, 1946 г. 800 лв.
12. Радев Ганчо — Основни проблеми на стопанската отчетност, 1947 г. 270 лв.
13. Станев д-р Любомир — Стахановското движение в СССР, 1947 г. 200 лв.
14. Стойнов проф. Цветан — Теория на статистиката, 1947 г. 525 лв.
15. Телбизов д-р Карол — Гражданско право, 1947 г. 450 лв.
— Увод в правото, 1947 г. 385 лв.
16. Чолаков проф. Станчо — Финансова политика, I и II части 300 лв.
— Наука за финансовото стопанство, I, II, III и IV части, 1947 г. 1720 лв.
17. Карл Дил и Паул Момберт — За парите, превел проф. Н. В. Долински, 1942 г. 180 лв.
— Свободна търговия и протекционизъм, превел проф. д-р Д. Тошев, 1942 г. 100 лв.
— Учение за народонаселението, превел д-р К. Стоянов, 1942 г. 110 лв.

Фондът разполага с читанки по руски, френски, английски и немски езици.

Изданията на университетското издателство се изпращат на студенти, външни лица, учуждения, кооперации и др. само след превеждане на съответната сума, заедно с разносните за опаковка и експедиция.

От Фонда за научни цели
при Държавния университет в гр. Варна

П Л А Н
МЕСЕЧНО СПИСАНИЕ ЗА
ОБЩЕСТВЕНИ ВЪПРОСИ
РЕДАКТИРА КОМИТЕТ

Материали за печат, книги за рецензии и писма се изпращат до Института за планово стопанство при Държавния университет — гр. Варна.

РЕДАКЦИЯ И АДМИНИСТРАЦИЯ:

Институт за планово стопанство при Държавния университет — гр. Варна

ГОДИШЕН АБОНАМЕНТ 500 ЛВ. ЗА ЧУЖБИНА — 1500 ЛВ

Le Plan, revue mensuelle de questions sociales

Varna, L'Institut d'économie planifiée près l'Université

IV année

Numéro 1-2

29 Février, 1948

Abonnements: Bulgarie — 500 lévas par an, Étranger — 1500 léva

ТАЗИ КНИЖКА 120 ЛЕВА

Университетска печатница — Варна

Разрешено М. П. уд. 329 1-3-5347 10 IV. 1945 г. тир. 2500 броя